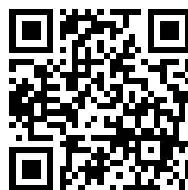

CORNELL UNIVERSITY
FOUNDED BY EZRA CORNELL

SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

FEMTE ÅRGÅNGEN 1884

Innehåll:

STOCKHOLM, 1885.
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

FEMTE ÅRGÅNGEN

1884

STOCKHOLM, 1885.
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Innehåll.

Härjämte medfölja som särskildt bihang för år 1884:

G. Benzelstjernas Censorsjournal. II och III.

1500- och 1600-Talens Visböcker. I. Harald Oluffsons Visbok häft. 2 samt II. Bröms Gyllenmärs Visbok h. 1.

Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte.

Den 30 April 1884 sammanträdde Svenska Literatursällskapet till sitt fjärde allmänna årsmöte, hvarvid först följande årsberättelse af sekreteraren upplästes:

Årsberättelse för arbetsåret 1883—1884.

Under det nu tilländagångna fjärde året af sin tillvaro har Svenska Literatursällskapet utgifvit tvänne häften af tidskriften Samlaren, det ena $4^3/_8$ tryckark stort, det andra $7^1/_2$, tillsammans $11^7/_8$ ark; Gustaf Benzelstjernas Censorsjournal I. 8 ark samt 15- och 1600-talens svenska visböcker I: 1 Harald Olofssons visbok 3 ark, hvadan sällskapets samtliga publikationer detta år således utgått med $22^7/_8$ ark.

Hvad ledamöternas antal beträffar har detta ty värr under året nedgått från 437 till 378, hvilket utgör en minskning af 59, men då Svenska Akademien fortfarande godhetsfullt erlägger afgift för 20 ex., uppgår årsafgifternas antal i själfva värket till 398. Att ledamöternas antal för hvarje år nedgått kan väl synas vara för sällskapets bestånd oroande, men af dem, som nu återstå, kan med ganska stor säkerhet flertalet antagas vara personer, som af värkligt intresse för sällskapets ändamål ingått i detsamma och på hvilkas kvarvaro man därför med stor sannolikhet kan våga hoppas. Ett glädjande bevis på intresse har under det förflutna året kommit sällskapet till del, i det att en långt från Sverige bosatt landsman, konsul Svante Palm i Austin, Texas, anhållit att få bli som ständig medlem i sällskapet inskrifven. Utskottet tillstadde honom detta mot en afgift en gång för alla af 50 kr., ett beslut, hvarpå utskottet hoppas erhålla sällskapets bekräftelse.

Angående författarehonorarier har utskottet följt samma princip som under föregående år. Från allt författarearvode hafva herrar Öfverbibliotekarien G. E. Klemming och Bibliotekarien E. Tegnér afstått, hvilket utskottet tacksamligen erkänner på samma gång det ger uttryck åt sin glädje att fortfarande fått räkna desse högt aktade författare bland sina flitigaste medarbetare.

Med Landsmålsföreningarne i Upsala har utskottet öfverenskommit om gemensamt utgifvande af de för bägge sällskapens medlemmar vigtiga 15- och 1600-talens visböcker.

Till utgifvande under nästa år förberedes andra delen af G. Benzelstjernas Censorsjournal samt fortsättning på 15- och 1600-talens visböcker.

Utskottet har under året haft 6 sammanträden.

Upsala den 30 April 1884.

EUGÈNE LEWENHAUPT.

Sedan årsberättelsen blifvit godkänd föredrogs följande revisionsberättelse:

Undertecknade, utsedde till granskare af *Svenska Literatur-sällskapets* räkenskaper för arbetsåret 1883—1884, få efter fullgjordt uppdrag härmed afgifva följande

Revisionsberättelse.

Literatursällskapets *inkomster* under fjärde arbetsåret, 1 Maj 1883—30 April 1884, hafva enligt oss förelagda räkenskaper varit:

Behållning från föregående år	Kr.	308: 36.
Årsafgifter af 361 medlemmar	»	1,805: —
D:o för föregående år för 13 medl.	»	65: —
Sex tilläggsafgifter för finare exemplar	»	18: —
En afgift för ständig ledamot	»	50: —
Af Svenska akademien för 20 ex. för åren 1880—1883	»	400: —
För genom bokhandeln försålda ex.	»	6: —
Summa Kronor		2,652: 36.

Sällskapets *utgifter* under samma tid hafva varit:

Författarearvoden		Kr.	101: 68.
Boktryckarens räkning		»	501: 92.
Bokbindarens d:o		»	23: —
Postporto		»	56: 21.
Distributionsarvoden		»	30: —
Renskrifning		»	80: 97.
Diverse		»	7: 30.
Innestående hos Sv. akademien	Kr. 100: —		
D:o i Uplands ensk. bank	» 1,600: —		
Kontant i kassan	» 151: 28.	»	1,851: 28.
		Summa Kronor	2,652: 36.

Räkenskaperna utvisa sålunda den stora behållningen af Kr. 1851,28, hvartill kommer, att från Finland ännu inga årsafgifter influtit. Härvid bör dock ihogkommas, att af årets publikationer endast en mindre del ännu är utkommen och gulden. Huruvida en sjättedel af årsinkomsten, stadgarna likmätigt, lämpligen kan kapitaliseras, är svårt att nu afgöra, då man ej kan säkert beräkna det belopp, till hvilket utgifterna för senare häftet af Samlaren, censorsjournalen och visboken komma att uppgå.

Beträffande afgifter af ständiga ledamöter få revisorerne föreslå, att desamma må afsättas för bildandet af en särskild fond, hvars kapital ej får rubbas utan sällskapets hörande.

Till slut få revisorerne yrka, det sällskapet under hembärande af sin lifliga tacksamhet till skattmästaren för det sätt, på hvilket han förvaltat sitt ämbete, må bevilja honom full och ovilkorlig ansvarsbefrielse för det nu tilländа lupna arbetsåret.

Upsala den 30 April 1884.

OTTO HOPPE. M. HYCKERSTRÖM.

I följd häraf meddelades full ansvarsbefrielse åt skattmästaren samt beslöts att efter orden »— — — i sällskapet inträder» i stadgarnes § 2 skulle insättas följande: »Ständig ledamot är den, som

en gång för alla erlägger 50 kr.», hvarjämte revisorernes hemställan om dessa afgifters kapitaliserande godkändes.

Därefter bemyndigades arbetsutskottet att i enlighet med inom detsamma gilladt förslag med Svenska Fornskriftssällskapet; Svenska Fornminnesföreningen; Svenska Historiska föreningen; Samfundet til udgivelse af gammal nordisk literatur och Universitets Jubilæets Danska Samfund ingå öfverenskommelse om utbyte af publikationer mot nedsatt pris, i fall utskottet funne sådant med sällskapets ekonomiska fördel öfverensstämmande. Likaledes bemyndigades arbetsutskottet och skattmästaren att uppdraga åt en lämplig person att mot ett årligt arfvode af 50 kr. sköta expeditionen af sällskapets publikationer.

På grund af § 4 i sällskapets stadgar afgick Doc. Schück efter verkstäld lottning ur utskottet dit han dock åter invaldes.

Till revisorer för nästa år utsågos Kandidat E. O. L. Hoppe och Biblioteksamanuensen D:r Aksel Andersson med Kandidat K. H. Karlsson och Docenten C. Wahlund till suppleanter.

Vid utskottets därpå följande sammanträde omvaldes Professor Nyblom till ordförande, Adjunkten Gejer till skattmästare och Amanuensen Grefve Lewenhaupt till sekreterare.

Utskottets öfrige medlemmar äro vice Bibliotekarien Bygdén och Docenterne Noréen och Schück.

E. L.

Anteckningar
af
Johannes Thomæ Agrivillensis Bureus.

(Forts. fr. sid. 126 för 1883.)

Efter 1648 finnes af Bureus endast följande, dock icke med hans hand skrifna handling, som är från år

1651.

Af Ass. Johan Hindrichson
den 8 Martij 1651 inlef:t

E. K. M:t vthi all som största vnderdånighet, och ödmiukheet, offererer iagh vnderteknade, effter:ne mina gamla böker, manuscripter, trychte arbete och collectaneer.

1. Ormer Snorresson, på Pergament, in folio, rätt gammal Suänska, och mächta tätt styl, om Troiæ förstöring, och Ängelands första bebygning, samt een hoop andra Historier, angående Frankerike och Tyskland.
2. Wilcina Saghu om 5 Suerighes Konungar in fol. på Pergament i lika måtta på rätt gammal Suänska, Den och aff migh ähr verterat, på nu brukelighit Suänskt måhl.

---

1 Tillhörde förmodligen aldrig Bureus, utan kronan sedan gammalt. Var utlånad till O. Rudbeck och förstördes i den stora Upsalabranden 1702. Enligt uppgiften i Verelii Index Lingvæ Veteris Schyto-Scandicæ, 1691, innehöll denna codex: Trojomanna Saga, Anundar Jarls Sona saga, Magus Jarls saga, Lais, Floretz, Berings, Remundars, Eriks, Iwents, Bewis, Myrmans, Parthalops, Enohs & Parciwals sagor. — Af flera sagor torde afskrifter ur denna codex ännu finnas i Kongl. Biblioteket.

2 Var sedan gammalt kronans tillhörighet och fins nu i K. Bibl.; sign. Isl. 4 perg. fol.

3. Damasceni Historia, de Barlaamo Eremitâ och Christendomens första begynnelsse vthi Indien, sammaledes å gammal Suänska på Pergam. in fol.
4. Konung Carls den Niondes Krönings Fest, vthi een tafla författat, och Suigothicis Hieroglyphicis et Emblematibus illustrerat, Denne måtte iagh för samtlighe församlade, på Rikssalen i Vpsala, sielfua krönings daghen medh den S. Hõghlåflighe Konungens goda nöie och contentament, tree åtskillighe gånger förklara och diducera. H:s K. M:t Så wäl som E. K. M:s herr fadher, wille den i kåppar hafft vtstucken, men då fans här ingen så subtil, som det göra kunde, förmoder som och ödmiukelighen beder, E. K. M:t med sina K. M:ts krönings solenniteter som nu vnder händerne hafues, tillika denna låta förfärdigha allernådighast behaghade.
5. Runekonstenes Lärespån, per tabellas, aff migh sielff vthi koppar vtstucken, och aff trycket vtgången och publicerat åhr 1600.
6. Specimen primariæ lingvæ Scanzianæ i lika måtta per Tabellas författat och trycht åhr 1636.
7. Konunga Styrssl med triplici Indice, effter H. K. M:ts glorwyrdighest i åminnelsse E. K. M:ts herr faders befalning, aff migh publicerat åhr 1634.
8. Contra Wormium, De literatura Danica, aff trycket låtit vtgå åhr 1644 opusculum in octavo metrice.
9. Hafuer iagh förfärdigat een tractat in folio, de literis, literaturâ vel scriptura in genere, tum etiam in specie, de quarumlibet literarum proprietatibus, earundem figura prisca et moderna, etc.
10. Ett onomasticum Sueogothicum colligerat aff alla Runestenerna som afritade ähre, och reeda i koppar vtstukne, med dheras

3 Sak samma som föreg.; sign. Isl. 6 perg. fol.

4 Är förlorad. 5 Har årtalet 1599. 6 Är förlorad. 7 Känd bok. 8 Runa Redux; känd, nu mycket sällsynt skrift. 9 Olofligen förflyttad; gafs af Erik Burman 1716 åt E. Benzelius d. y. Fins nu i Linköpings stiftsbibliotek. 10 Är förlorad.

vttydning medh nu öflig Suänska och på Latin, huilken E. K. M. genom sitt skrifteligbe vtgågne konungsligha breff aff Dato Stockholm den 28 Novem. 1646 befalte genom tryck förfärdigas, Men för min siuklighe läghenhet, och effter iagh ingen till assisstans hafuer hafft, alt här till, tilbaka blifuit.

11. Antiquitates Schanzianæ å latin in 4:to, Den iagh nu vnder det nampnet Adelruna på Suänska någhet annorledes hafuer förfärdighat.

12. Een book den iagh kaller Sumlen, tiäck wid pass 900 bladh, där vthi ähro åtskillighe collectaneer, som vthi een och annan måtta, tiäna till Antiquiteternes excolerande.

13. Till Suänska Lexicon, iagh i een book vthi octavo, om 335 blad, colligerat iuxta Alpha Betha.

14. Än een aflång book om 111 bladh, med tätt styl, iuxta Alpha Betha, colligerat till Lexicon.

15. Än åtskillighe Lexica vthi een book in 4:to om 125 bladh.

16. Collectaneer vthi tränne böker in fol. aff Östgöte, Wästgöte, Wässmanna och landslaghen till Suänska Lexicon.

17. Een book in 4.to och tränne in 8.vo om Runska handlingar.

18. Astronomia och Dialectica försuänskade aff M:ro Olavo Luut jtem på Munkestijl collectanea ad Computum.

19. Vthi een aflång book om 75 blad, secundum Alpha Betha någhra saaker till Antiquiteterna nyttighe colligerade.

20. Een book in 8:vo om 80. blad där vthi Alpha Betha diversa, et alia eiusmodi.

21. Än een book där vthi observationes, huilka Suänska ord finnes i finskan, jtem om någhra Språks proprietatibus.

22. Een gammal med Munkestijl skrifuen läkiare book, på latin och Suänska, in 12:o Där vthi och så de inventione Cycli solaris et lunaris.

23. Än vthi een bok in fol. någhet noterat huru man rätt skall förstå Rimstafuen.

---

11 Fins i Kgl. Bibl.; gammal sign. F. a. 3. 12 Fins i K. B.; gammal sign. F. a. 12. 13 Fins i K. B.; gammal sign. F. a. 13. N. 14, 15, 16 synas vara förlorade. 17 Förmodligen några af de i K. B. befintliga F. a. 1, 5, 6, 10, 11, 14. N. 18, 19, 20, 21, 22, 23 synas vara förlorade.

24. Tuänne vtstukna kopperskifuer som förbe:t åhr.
25. Jngång till Runom, måhl och skrifft. in 8.vo om 163 bladh. [Tillskrifvet nedanför, efteråt, då de följande styckenas nummer blifvit ändrade från 25 och 26 till 26 och 27.]
26. Åtskillighe andre saaker hafuer iagh och förfärdighet, och länt bort, som iagh i hastigheet intet kan ihughkomma, i synnerheet ett Compendium äller Observation, huru man alla handa gammal stijl både Suänska och Latin, medh sina abbreviaturer fruchtsamlighen skulle lära läsa.
27. Vnder händerna hafuer iagh ett arbete De verâ origine Schytarum.

Ödmiukelighen och vnderdånlighen bedher, E. K. M. detta ringa doch wälmente, som ett Testament, nu på mitt 3 och åttetiende åhr, allernådighest anamma och sigh behagha låta, och min som dhee minas, så här effter som här till, een mild Nådigh och gunstigh Drotning, allernådighest förblifua wille.

E. K. M:s

vnderdånighe troplichtighe
och gamla tiänare
Jahan Bure.

Att inga egenhändiga anteckningar af Bure finnas efter 1648 kommer sig af det giltiga och sorgliga skäl, att han tillbragte sina 5 sista år hopkrympt af gikt i händer och fötter. Född d. 25 Mars 1568 i Berga, pastorsbostället i Akerby socken, Uppland, dog han 22 Oktober 1652 på sin gård i Wårdsätra, Bondkyrka socken, Uppland.

Han tillhörde icke slägten Bureus, eller Bure, utan tog sig detta namn efter sin mormor, som hörde dit. Fadren var kyrkoherden i Åkerby Thomas Mathei, prestvigd 8 April 1552, gift i November 1555, död 1570 i fastlagen, och sonens rätta namn var

24 Till n. 5. Förstördes i branden på Riddarholmen 1802. Nygjordes 1881 i heliografiskt kopparstick. N. 25, 26, 27 synas vara förlorade.

således helt enkelt Johan Thomasson. Modren var Magdalena Andersdotter, född 29 Jan. 1541 i Upsala. Hennes föräldrar voro: fadren Andreas Olavi, kyrkoherde i Skellefteå, född 3 Mars 1512 i Upsala, död 3 Mars 1569; modren Anna Andersdotter Burea, död 30 April 1583.

Vår Johan var den yngste af 5 syskon, utom honom alla flickor:

Christina, född 3 April 1557, död 1580;

Birgitta, född 14 Maj 1559, död 1580;

Sara, född 31 Aug. 1563, död 1565;

Margreta, född 1 Juni 1565, död 1580.

Modren Malin omgifte sig redan 1570 med Olaus Jonæ, kyrkoherde i Wassunda, hade med honom ännu 6 barn, och dog så i pesten, jemte de 3 döttrarna, September 1580. Af Johans halfsyskon dogo 5 helt unga; den 6:e, Jonas Olai, var kapellan i Wassunda 1603; hjelpte till med att skära runstenar i trä.

J. B. sjelf gifte sig, första gången 22 Aug. 1591, med Magdalena Mårtensdotter Bång, född i Upsala 14 April 1572, död 22 Dec. 1626. Hennes far Mårten Johansson hade oturen att blifva inblandad i en trolldomsprocess och halshuggen 15 Jan. 1603 i Stockholm.

Barnen i Bures första gifte voro:

Hananias född 5 Sept. 1592 i Stockhom, död i Dec., 13 veckor gammal.

Azarias född 13 Sept. 1593 i Stockholm, död 13 Dec. 1596.

Magdalena född 14 April 1596 i Upsala, död 17 Juli 1626 i Lyrestad.

Matts antenatus, född och död 25 Sept. 1596 i Upsala.

Christina född 19 Aug. 1598 i Upsala, död 6 Aug. 1599.

Catharina född 22 Jan. 1601 i Upsala, död 24 Dec. 1678.

Thomas född 26 Maj 1603 i Upsala, död 2 Juli 1603.

Johannes född 6 Maj 1605 i Upsala, död som soldat 24 Aug. 1627 i Lissow, Preussen.

Äldsta dotten Magdalena blef gift 14 Oct. 1621 med Jonas Benedicti Rudberus, komminister i Näs, kyrkoherde i Lyrestad

1625, död 1675. Deras barn voro Sigrid, född 14 Febr. 1624 i Näs, och Johan, född 2 Juli 1626 i Lyrestad.

Yngsta dottern Catharina blef gift med Antiqvarien Johan Henrik Axehjelm och hade med honom 5 barn, upptagna i Svenska adelns ättartaflor. Ansågs vara ett lärdt fruntimmer.

Bures förnämsta och långvarigaste arbete gälde våra runstenar; hans dithörande kopparstick och träsnitt äro redan omtalade i föregående del af dessa anteckningar s. 62, 63, 227—229, och upptagas derför icke i här följande förteckning på hans skrifter. Hans verksamhet i denna riktning kan dock förtjena att följas, och således meddelas först en kronologisk lista öfver hans undersökningar af runstenar.

1594 Runsten i Gråmunka klöster dör i Stockhom. Denna lärde migh först läsa Runor 1594 widh lagh.

— 29 April. I Ålunda, kyrkegårdz mur.

— 30 — I Wahla kyrkedör.

— — — Norr om Skefthammars kyrkia.

— 4 Maj. På Hargz Skogh.

— 6 — Widh Hökhofuudz bro. Widh Bohlgården.

— 7 — Widh Skoby ör i Ålunda.
Tuna Kyrkedör. Widh Krogstadh i Tuna.
Näst sunnan Alunda kyrkia.

— 8 — Vti Staby Kyrke wägg.

— 9 — Widh Hofzquara i Rasboo S.
Widh Örby.
I Waxala Kyrkegårdz mur.

— 10 — I Vpsala domkyrkia.

— 27 Juni. Hoos wäghen widh Smidhie by.
I Tybbela Gjärde i Wassunda.

— 14 Juli. Widh weghen wester om Brijsta.
Vti Edhz Kyrkegårdz mur.
Sunnan Edzsiön widh weghen.
Odensala widh norre wäghen.

1601 15 Maj. Vidh Akerby Prestegård Bergha.
— 27 — Vid Sundby i Fundbo.
— 29 — I Fundbo kyrkedör.
1602 24 Juni. I Botekyrkia kyrkedör. Han var i 8 stycker sunder.
1603 7 Mars. Elfzborgz slott för porten.
1607 16 Juni. Vijfärna i Hillesiö.
1608 16 Sept. Vidh Tybbela i Tillinge.
1611 24 — Vidh Järsta i Walbo.
1613 18 April. Sunnan Edzsiö widh weghen.
1621 17 Aug. Widh Norby i Bondekyrko sokn vidh Vpsala.
1622 3 Jan. Widh Wackerborgh mot Eks ägor.
— 22 — Widh Lekzbärgz kyrkia.
— Runskrift.

Denne forskrifne Bogstaffuer staar skriffvit offuer Alltterit vdi Tingnoms kirke paa Nor Mør vdi Norge. Denne fik iagh af Peder Månson Vtter. 1622.

1624 24 Juni. Högby.
— 28 Juli. Sunnan Edzsiön widh weghen.
— 29 — Millan Rörstrand och Bålstompta Vid Karlzberg.
1626 20 Juni. Näst sunnan Norsunda kyrkia oriente sole.
— 26 — Falebro, Moreskogen. 3 st.

Runstenen vidh Finstadh i Vänge fins nu 1626 i Vpsala.

1627 21 Sept. Widh Ånestadh i Skeftuna.
— 22 — Widh Villamby Skeftuna.
— 23 — Widh Åsby i Widhbo sokn.
— 25 — Vidh Fitia i Täby.
1628 19 Aug. Millan Vigby och Tomla.
1629 27 Maj. I Bäling sunnan Sviestad vidh Almund Wägen.
1632 16 Aug. Norsunda. Kyrkegården, men han blef sedan inmurat i Sparrens Grift. (3 bitar).
— 23 — I Odensala i Enebybagen.
— 11 Sept. På Ärentuna Kyrkiegård.
— 12 — Vidh Löstadh i Büling. — Nordan samma by.
— 27 — På Marma gärdet i Lagga, vidh Almund vägen.

1633	24	Febr.	Runsten af papper. Se föregående del af dessa anteckningar sid. 224—27.
—	15	Aug.	I Halunda, Hökhufvud socken vidi depingentem et lapidem.
—	—	—	Vid Hånstad i Lena S.
1636	22	April.	I Husaby Långhundrad vid Tybyla ör i Bärget.
—	3	Aug.	Sunnan Svidiestad i Băling.
1637			I Vadsunda Prestegården österut mot Vigby ägor.
1638	12	Maj.	Vti Skädvy Sokn på en äng millan Salmunge by och Siön.
—	23	—	
—	24	—	Vid Falebro sunnan til.
—	18	Juni.	I Byrklinge Kyrkeport.
—	19	—	I Ärentuna kyrkegolf.
—	—	—	På Kålie gärdeth i Årentuna.
—	—	—	Fiukeby gärdet. 2 stenar.
—	11	Juli.	Widh Ryszbyla Fridstad Sochn.
—	15	—	I Näs propinque vid Högby.
—	18	—	Falebro i Danmark s.
—	16	Aug.	Vid Hålstad i Lohäred S.
—	18	—	Igelstadstenen i Södrby sokn.
—	19	—	Söderby kyrkiegård.
—	23	—	Vti Lagga Odzlunda gärde. Då var Stenen nys upgräfvin.
1639	21	Maj.	Vti Näs propinq. kyr. väg.
—	27	Juni.	Igelstad stenen.
—	30	Juli.	På Tingstugu Vallen i Bäling. samt med E. Gynteson.
—	7	Sept.	Oriente sole I Tyrestad Sparsetra liggiande brede vid almund vägen.
—	—	—	12 mer. Vidh Anunda högh i Furuby sokn i en åker.
—	12	—	Vti Tortuna kyrkemur.
—	—	—	Norran för Engeby vid Almund vegen vid en bro.
—	13	—	I Härresta i Åkers Sokn præsente vxore.
—	7	Oct.	På Löstad heed. præsente Pastore D. Laur. Ol. et Ioh. Petri Vermelando då vi vorom i Sävenz bröllop.
1641.			Tuna kyrkegålf förr, nu för klockare stugun.

1641	12 Juni.	Vti Skädvy Sokn på en äng millan Salmunge by och siön.
—	19 Juli.	Vti Lädhaby ängen 2 stenar.
—	15 Aug.	Forssa Kyrkie Ring. A nyjo med flit afskrifvin.
—	20 —	Sunnå stenen i Ångedal, Helsingland, låg i en quarndam.
1642	2 Juni.	I Eneköpings kyrkdörr.
—	25 —	Eneköping i förstörda kyrkien.
1643	14 Aug.	Upsala domkyrka 2 stenar.
—	?	Runsten i Skånila i en häll i Quarnströmen. Dänna Skriften har D. Olavus Wormius citerat uti sin bok de Monumentis Danicis, pag. 92 utaf et kopartryck som Abrahamus Lampadius vid året 1600 utskurit hade.
1644	5 Sept.	I Kålstad i källaren.
—	— —	Sigtuna klöst[er] Sacristian (ditflyttad från Westersta Kyrkies högaltare ?).
1646	3 Juli.	I Husby Långhundra, kyrkedörren.
1647	11 Juni.	I Eneköpings kyrkdörr.

Bures literära verksamhet inhemtas af följande titlar. Då deribland icke finnas de under Carl IX:s tid tryckta 4 lagböckerna, hvilkas utgifvande vanligen tillskrifves vår B., må här anmärkas att detta skett genom förvexling med Jonas Bureus. Förordnandet af 1613 för denne att utgifva Stads- och Vestgöta-lagarna finnes ännu i behåll; och det finnes ingen anledning till det antagande, att man skulle hafva fråntagit utgifvaren från 1607, 1608, 1609 uppdraget med fortsättningen.

Runtaflan 1599. Se föregående del af dessa anteckningar sid. 62. Trycktes å nyo 1600 med tillägg af 8 run-alfabeter i midtelpartiet. — Se sid. 128 n. 5 och 130 n. 24.

Liten runtafla u. år. Se föregående del af dessa anteckningar sid. 62.

Någhre Påwesske Stemplingar Huru thesse try Rijken, Swerike Danmark och Norrike, skola kunna komma vnder Påwedömet igen: Nyligen på Latin skrifne, them Danskom til en warnagel, af en Ditmarsker, Jon Hinrichzson af Meldorp, benämnd: Och nu åter, alle rättsinnige Swenske til rättelse och förwarning, efter then Stormechtige högborne Furstes och Herres, Her Carls, Swerikes Rijkes vtkorede Konungz och Arfförstes, Hertigh til Södermanland, Nerike och Wermelandz, nådige befalning, Förswenskadhe af Johanne Bureo. Tryckt j Stockholm, af Anund Olufson, Anno 1604.

Qvart 36 opag. sidor. Titeln omgifven af en bred ram. — Ny upplaga trycktes i Stockholm hos Meurer 1656, liten oktav, 52 sidor.

Een Warning, som en Påwens Secreterere, hwilken Gudh hafwer hulpit ifrå Påwens wilfarelse, och til sins salighgörande ordz sanne kännedom, hafwer stält til alle Evangeliske Konunger, Förster och Potentater. Affsatt af Latijnen vppå Swenske, efter then Stormächtighe Högborne Furstes och Herres, Her CARLS, Sweriges Rijkes vthkorade Konungz och Arffurstes, etc. befalning. Af IOHANNE BVRAEO. Alle trogne och rättsinnige Swenske til en warnagel. Tryckt j Stockholm, af Andrea Gutterwitz. ANNO M. D. CIIII.

Qvart 32 opag. sidor.

Bröllops gåffua Til åhre Wyrdning och beprydnat, Högborne Herres och Furstes, Herr Gustaff Adolffs, Swerigis Rijkes Arffurstes, Hertigs til Sudermanneland, Näriche, och Wermeland etc: tilförordnade Tuchtemästare. Then Ädhle högt betrodde och widtberömde JOHAN SKYTTE, BRUDGUMME. Så och Then Ädle och Wälbördige Jungfru, Maria Näffue, hans älskelige käre Brudh, på theras hedhers och Bröllops dagh, skriffuen och tienstwilligen forährat, Then 5. Januarij. Åhr effter JEsu Christi födelse 1606. Aff IOHANNE THOMÆ BVRÆO.

Fol. pat. 1 blad hopsatt af 2 ark, alltsammans omgifvet af en ram. Rubriken har 4 röda och 5 svarta rader. Texten, som består af 320 verser, är delad på 3 spalter. Nederst i den tredje står: Tryckt j Stockholm, aff Anund Olufson. — Skyttes förtjenster prisas; hans resor och studier omtalas.

RVNA ABC BOKEN. Prentat j Stockholm, vti framl. A. Gutterwitzes Werkstadh, åhrom etc. 1611. Vnder sådant Konungzlighit förbudh, At ingen Swensk ABC book, skal vti nästföljande åhr tryckias eller någhorstädhes brukas, Runor förvthan: Och med then frijheet, at ingen vthan Johan Bures wilie, skal hafwa macht någhon Swensk A B C book hwarken vthrijkes eller inrijkes, tryckia lata, widh thet wijte vthi Privil: förmäles etc.

Liten octav 16 opag. sidor. En linjeram omger titeln, som också har ett kors, bildadt af 15 runor med 3 kronor öfverst. — Sidorna 4, 6, 8, 10, 12 äro tryckta med runor, innehållande samma texter som de motstående sidorna.

Variant. På andra exemplar finnes ingenting tryckt efter årtalet 1611; i stället stå der bokstäfverna I T A B under run-korset och öfver tryckorten.

Svenska ABC BOKEN medh RVNOR. ☞ Gudhz fruktan är början til Wijsheet. Stockholm, 1612. medh tije åra frijhet.

Liten octav 16 opaginerade sidor. Titeln har efter ordet Rvnor en mystisk cirkel med ett kors = 1611. På sidorna deraf stå: *VPSALA RVNA* och *SVEA ARVN* Kring hela titeln går en ram sålunda bildad: ☞ All Wijsheet är af Herranō Gudi, och | är ä när honō, Hans wijsheet är för all ting. Gudz Ord är Wijshetennes brunn. Herren hafwer genom sin Anda förkunnat henne. Han hafwer vthgutit henne öfwer all sijn werk.

Runtexterna s. 4, 6, 8, 10, 12 äro oförändrade de samma som i 1611.

Prima Juventutis Christianæ Institutio Literaria. Linguâ Characteribus, Latinis & Gothicis. Stockholmiæ, *anno præcedente* IVDICIVM, Chr. Reusnero impressore.

Liten octav 16 opag. sidor. På titeln samma kors som på 1611, men högre; årtalet = 1612, eller 1613? — Run-texterna på samma sidor som förut. I slutet står signaturen Insidenti Throno Aguoq. Benedictio.

ARA FOEDERIS THERAPHICI F. X. R. ASSERTIONI FRATERNITATIS R. C. QUAM Roſeæ Crucis vocant, Conſecrata. *Ad Lectorem* Quisquis de Roſeæ dubitas Crucis ordine Fratrum: Hoc lege, perlecto Carmine certus eris. ANNO CHRISTI M . DC . XVI.

U. o. Liten octav 8 opag sidor. På titeln under F. X. R. ett altare å hvars framsida en sol, hvari kors med P / ⌧ / N V samt ofvanpå ett mystiskt kors i en sol. — Innehållet är ett latinskt poem, dat. Hagenoæ 22 Sept. 1614; upptagande 2:a—7:e sidorna. Kan ingalunda vara författadt af Bure, som dock fyllt 8:e sidan med obegripligt mystisk Latin, under en flammande sol hvari står כישרעתי

ALRVNA IAM ANSES
NVPTA (DIXIT) } slutar sidan och boken.
PROTEO: PROCREO.

F. R. C. FAMA E SCANZIA REDVX. (כישרעתי i strålande sol.) BVCCINA IVBILEI VLTIMI, EOÆ HYPERBOREÆ PRÆNVNCIA: Montium EVROPÆ cacumina ſuo clangore feriens, inter colles & convalles Araba reſonans. *Qui aures habet audiendi, audiat.* VÆ VNVM ABIIT; ECCE, VENIVNT ADHVC DVO VÆ POSTHÆC. *ɒoðɒɒƧ* Impletum est tempus, & appropinquavit Regnum DEI, pœnitemini & credite Evangelio D. N. I. C. EX SION VNIVERSITAS-DECORIS Elohim effulſit: veniet Deus noſter & NON SILEBIT, Ignis ad facies ejus peredet, & circuitus ejus tempeſtas exitata MEOD. ANNO CHRISTI M. DC. XVI.

U. o. Liten octav 16 opag. sidor. — Fullkomligt obegriplig mystik; undertecknadt

B ⌧I SVATI

IERVBABBEL.

En tredje skrift af samma slag var

Clangor Buccinæ Reducis Eliæ Ultimi Jubilæi. MDCXVI. Liten octav. Intet ex. deraf är nu kändt.

Den Svenſka ABC Boken, På thet enfalligaſte ſå ſtält, at de vanlige bokſtavarne lämpa ſig efter Runerne, och bådhe ſemias medh wår vanlighe Pronunciation.

Visdoms början ſan, är viſt Gudz alvara fruchtan:
Vis migh viſan man, dän i yngſkone ratadhę tuchtan.

Trykt i Vpſala, af Eſkil Matzſon, år, 1624.

Liten octav 16 opag. sidor. Titeln och hela skriften i ram af 2 linjer. På titeln en flammande sol med det mystiska run-korset som förr, dock utan kronor. På sidorna om solen står med runor: Vårt burskap är i himlumen. — På 10 sidor stå här runorna omedelbart öfver den vanliga tryckstilen; de 4 sista innehålla runtexterna utan förklaring. Sist i slutet står J. T. A. B.

Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta: se föregående del af dessa anteckningar s. 227, 28.

En nyttigh Bok, om Konunga Styrilse och Höfdinga, Fordom för några hundrade åhr, af en förståndigh Swenskt man skrifvin, ock nu nyliga framkommen, Och vtaf framlidhne salighe hoos Gudhi Martyren, höglofligh hos oß och vthi hele Christenhetenne i åminnelse. Den Stormechtigeste Högborne Förste och Herre H. GVSTAF ADOLF den Andre och Store, Swerikes, Göthes och Wendes Konung, Storförste til Finland, Hertigh vthi Estland och Carelen, Herre vtöfuer Ingermanland, etc. Fordom alles wår nådigeste Konung, etc. först öfwerläsin, Och efter H. K. M:ß nådige befalning, strax ord från ord trykt blifvin, och sedan i medler tijdh medh torftige Registter förbettrad, och nu publicerat. 1634.

U. o. (Sthm.) Qvart 140 sidor (12 opag., 1—87, 1 hvit, 40 opag.). Emellan årtalet 16 34 står en strålande sol, hvaruti i cirkel och korsform: E IESV IOANES · TESTA · BVREE DIVERSA SVPERES Ramar omgifva alla de tryckta sidorna. — Boken är tillegnad Drottning Christina 20 Juni 1634. Företal till läsaren är dat. 26 Juni 1630. På 11:e opag. sidan nämnes J. Skytte d. ä., som ägare af den gamla handskriften och den som först intresserade konungen för dess utgifvande. — Texten var färdigtryckt redan 1629, hvilket synes af en citat från 22:a sidan, anförd på titeln till Baazii Förklarning öffuer S. Johannis Vppenbarelse, Kalmar 1629. — Ett aftryck utgafs i Stockholm 1650 på 216 sidor i smal 12:o.

Specimen primariæ Lingvæ Scantzianæ continens declinationes nominum adjectivorum & substantivorum, ut et syntaxin eorum. Sthm, H. Keiser, 1636.

Fol. pat. en stor tabell. — Intet ex. är nu kändt. På J. Helius auktion 6 Juli 1756 såldes ett ex., förmodligen det som tillhörde Antiqvitets-Arkivet, och uppgifves i förteckningen, under N:o 13, som en stor tafla.

NYMÄRE Wijsor. Anno Christi, 1637. 1. Är en Student Wijsa. 2. Om Werldennes Skapelse. 3. Kaxe lär kenna tigh sielfwan. 4. Om then Jnra Menniskian. 5. Andens Qwida öfwer Sielenes Säkerheet. 6. Om thenna Tidens Tilstånd. 7. Om then Minsta i Himmelen. 8. Om Ytersta Tiden. 9. Om Jnre Menniskians frucḣter. 10. Ächtenskaps Harpan. 11. Om Wägen til Lijffzens trä. 12. Plägningen. Trydt i Vpsala. Aff Eskild Matzson.

Liten octav 56 opag. sidor. Titelns 2 första ord i strål-infattning. Titeln och alla trycksidorna omgifna af ram. 54:e sidan upptages af kabbalistiska uträkningar; den 55 anger psalm-melodier för visorna och derunder står författarens symbolum. Infidenti Throno Agnoque Benedictio i flammande sol. Sista sidan: rättelser.

Smaragdina Tabvla Chronologiæ Chervbinicæ Hactenvs Sigillatæ, Pro Assertione Veritatis Evangelicæ Ex Vngvibus Bestiæ, In Confirmationem Fidelivm Avgvstanæ Confessionis Et Solativm Gementivm Et In Fidelivm Emendationem. Vpsaliæ. Primus excudebat Æschillus Matthiæ, Acad. Typog.

Pat. fol. 1 blad hopsatt af 3 ark, alltsammans omgifvet af en bred ram. Det för vanligt folk alldeles obegripliga innehållet är uppstäldt i 45 kolumner; nederst dock blott 4. I den första af dessa senare nämnes utgifningstiden: Anno præsenti à Christo nato 1639. (Icke 1614, som blifvit orätt angifvet.) Författarens namn antydes genom hans Symbolum anagrammaticum: IESV TVOS AMORE DEA.

Hebræorvm Philosophia Antiquissima, Divinæ Potentiæ, Sapientiæ et Bonitatis Revelatrix, A Mose Primo Quasi Promo Vvlgata Historice, A Cæteris Sanctis Celebrata Symmetrice, Novis artificum observationibus illustrata, Hic pro captu disposita Synopticè; Veri inquisitoribus destinata unicè, Ab Antiquitatis Studioso Johanne

T. A. Bvreo Sveone, die ætatis suæ 26944. Vpsaliæ Sveonvm Typis Academicis imprimebat Eschillus Matthiæ Anno 1641 31. Decemb.

Pat. fol. 1 ark, med smal ram och derinom 2 skriftrader. Texten, af obegriplig sort, är delad i 18 eller delvis blott 12, 9 och 8 kolumner. I nedre, högra hörnet en stor Sphæra eller Universum indeladt i 10 cirklar med solen i centrum.

Nord Landa Lejonsens RYTANDE, Som aff Koppar Altarsens Mätning, Uppenbarar Skriftennes Tijda Räkning. Ἔχων Οὖς Ἀκουσάτω. Then Öron hafwer, han höre. [Sist på sista sidan:] Förste Sinn, Tryckt i Upsala, Aff Eskil Matzson. Åhr Christi, 1644.

Liten octav 152 sidor (8 opag., 1—143 men 101 dubbel). Titeln, som är infattad i ram, har öfverst en rund sol hvari: ARIEL i korsform. Längre ned, efter den egentliga titeln, står emellan Ap. 5:5. och Am. 3:8. en oval sol, i hvars 12 tjocka strålar läses ITABVRE AVEOA och der inom ännu 4 andra på olika sätt stälda inskrifter. — Deciderad till Dr. Christina såsom Smaragdinæ Tabvlæ Explicatio. På 6:e opag. sidan nämnes en förnemligh person, I. I. Z. E. S., som år 1600 hörde en sång i sömnen; det är Iacobus Iohannis Zebrozyuthius Episcopus Strengnensis som här åsyftas. På samma sida anföres fullständigt den sången, som Bure drömde 19 Aug. 1621 (se detta datum). Sid. 1 börjar Kerubiniska Tideräkningen, som hos Schefferus m. fl. blifvit anförd såsom en särskild skrift, men är just detta samma Lejonrytande.

RVNA REDVX Dän Danske K. Waldmars PROPHETIA Om RVNAS HEM-FLYCHT, Funnen i Danmark, uti en Norsk Bok, SKALDA benemd, utaf den Höglärde och wid frägde Herren, D. OLAO WORM. D Medicinæ, uti Köpmanne hamns ACAD. PROFES. PUBL. Och af honom där sammestädes latit af Prentet utgå år 1636. Under däd Namnet LITERATVRA DANICA Tryckt i Stockholm aff Peter Van Selow.

U. år. Liten octav 24 opag. sidor. Titelns 2 första ord stå i strålande sol. Alla sidorna omgifna af ram. — På 11:e sidan angifves tryckåret sålunda: Hoc ego vermiculus feci Ante anuos 44. Editâ

Tabulâ, dictâ, RUNA KENSLONES LÄRE-SPÅN. Enligt dess årtal 1599 skulle således den lilla skriften utkommit 1643, men Bure sjelf uppger 1644, räknande Lärespånen vara utgifven år 1600. Innehållet består af 4 mycket obegripliga visor om Runas öden och runbokstäfverna, bevisande Bures prioritet mot Worm. På 15:e sidan: RVNA igitvr Svethica Literatvra Origine: Non Gothica vel· Getica nec Danica vel Dacica vel Davica Derunder strålkretsen som på 1634.

Monvmenta Danica certiori Lectioni restituta ab absente. Se föregående del af dessa anteckningar, sid. 228.

Runstenar stuckna i koppar, u. år. Se sammastädes.

Swea Rikes Runa häfd, nemliga affkrifter af alla runstenar som intill denna tiden äro samlade wårdne: huru the kunna läsas efter sin lydelse och på Latin uttydas. Typis P. Selow.

Ett profblad i folio, innehållande Alsike runsten, med svensk och latinsk tolkning. Är N:o XXIII hos Schefferus i Svecia Literata, der anförd som hel tryckt bok.

Onomasticum Sveo Gothorum veterum. Upptecknelse på alla namn, mans och qwinnors som kunna läsas på Runstenarne i Swea Rijke, som intill denna tiden äro samblade wordne, med uttydelse.

Ett profblad blott, upptagande namnet Abaris.

Then vtlofwadhe MORGONSTERNAN IESV CHRISII thens korsfestes VPPENBARELSE Then alt härtil vti Skriftenes Kerubiniske Helgedom haffuer förstglat warit: Och nu genom Templsens Metning (Davidz Nykil, Them til vpweckelse, som vnder G. och Lambsens Baner Rijksens Evangelium j werlden in til endan främja skola, fram i liuset haffs. Then ther örou haffuer til at höra, han höre: It VVe är fraMfarIt, oCh si, här koMMa än tV annor VVe effter. Buccinat ut redeas EOÆ vocula SVRGE

Octav. Endast 1 blad, som prof eller titel? Öfverst är en sol med inskrift i 5 rader: CHRISTI | RɯVɯL | A+O | I⍓S | V | På midten åter en strålande stjerna, hvari: EOA

Burei otryckta arbeten och samlingar äro dessa följande.

1. Runstens-inskrifter. 1594 och följande år. Liten octav. I Kgl. Bibl. med gammal signatur F. a. 6.[1] — Omfattar också samlingar af Ascaneus, Axehjelm, Rhezelius och Caspar Kol.
2. Monumenta veterum Gothorum in patria — — 1602 3 Julij. Liten octav. I Kgl. Bibl. med gammal signatur F. a. 10: 2. Hela titeln se här framför s. 23.
3. Monumenta Runica. Träsnitt (1624) och ritningar. Octav. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 10: 1. — Alla ritningar och läsningar äro dock af Rhezelius.
4. Sveorum Runæ. Runstens-inskrifter med träsnitten. Octav. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 5.
5. Vplandiæ etc. Monumenta Runica. Qvart. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 1. — Alla inskrifterna samlade och ordnade. Renskrift af annan hand än Bures.
6. Onomasticum Sueo-Gothicum. Se n. 10 på förteckningen från 1651. Synes vara förlorad.
7. Runaräfst eller Runakänslo. En lijten och klar undervisning, therutinnan then Runataflan, som för try år sedan [1599 och 1600] trychtes vidlyftigare varder förklarat. Octav. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 14.

Dessa 7 nummer omfatta Bures vetenskapliga runarbete. Så följa 3 mystiska.

8. Adulruna Rediviva. Flera redaktioner; den äldsta kanske från 1605, den yngsta från 1642? Ar dels på Latin, dels på Svenska. Ett ex., liten octav, 1605, i Upsala Univ. Bibl.; två i Kgl. Bibl., 1 i octav, 1 i qvart, 1642. Två ex. i Rålambska samlingen; 1 från 1640. Alla dessa 5 på Latin. Två afskrifter af svenska redaktionen i Kgl. Bibl. Ett svenskt original-ex., sign. F. a. 6, synes vara förloradt.
9. Antiquitates Scanzianæ, de Vpsalici orbis Insignibus et Scripturæ mysteriis. 1612. En vidlyftigare omarbetning af Adulruna. Qvart. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 3.

[1] Runstens boken F. a. 7, i Antiqvitets-Arkivet, var icke en handskrift, utan innehöll endast 192, åren 1647 och följande, i koppar stuckna runstenar. Är förlorad; se föregående del af dessa Anteckningar s. 229.

10. Bure-Runor. »En kladd om ett nytt runespråk. Obegripelig.» Octav. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 11. — Se anteckningen här framför 23 Jan. 1628.

11. Afritning Af några Monvmenter medh hwilke the Swenske skäligen kunne bewijse at Tree Kronor äre Sweriges Rijkes rätta, gamla oc eenskildte wapn oc Sköldemärke Nämligen Morasteen, ther Swerikes Konungar fordom hylladhes, Deslijkest Sweriges Konungars Mynt, och Konunglige Secreet, och Sweriges Rijkes Klämma. — Ritningar på 7 pergamentblad i stor qvart. Konseptritningar 17 blad i folio och 17 i qvart. I Kgl. Bibl. med gammal sign. D. 45.

12. Öfversättning af Vilkina Saga eller Didrik af Bern. Qvart. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. k. 11. — Endast början eller 63 kapitel. Efter n. 2 på listan från 1651.

13. Lexicon Gothicum eller Göthiska och Svenska Lexicon samt dermed sammanbundna:

14. Vttydhning på de förnämligeste gamble ok obruklige ord ok ordasät i thenne bok [Konunga Styrilsen] som tyckes vara huariom manne hård forstå (*med ändring efter bok*) och uti Swenska Lagboken som almänt äre Landzl[ag] Stadzl[ag] Vpl[andslag] Öster[götlandslag] Hels[ingelag]. Octav. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 13. — Utom de nämnda sex böckerna anför Bure här ord ur många andra medeltidsskrifter, som han hade under sin vård, deribland de nu förlorade: Söderköpingsrätten och Skatteboken från 1413, samt Orm Snorresons bok.

15. Voces Gothicæ et Nomina propria Locorum et Nationum. »En kladd af Excerpter utur åtskilliga tryckta Böcker, Harmoniam Lingvarum angående.» Octav. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 17.

16. Om Tungomål, Tal och Skrift eller om Språkens Uppkomst. N:o 9 på listan af 1651. Två skiljda fragment på 38 och 76 sidor, utan slut. Större folio. I Linköpings Stiftsbibliotek med sign. 17 Benzelii samling; XIII Kylanders katalog; ny n. 1 Spr. — De äro skrifna efter 1630 såsom synes af följ-

ande ord: »Chrimske Tattare voro i Upsala 1630, kallade sin kejsare Cham Grinski.» På 22:a bladet läses följande: »Så fins och uti ett fragmento Historico således skrifwit: När Göije affödha vndirstodu at ilt oc wrangir togu ifwir hand oc fläste drifwu mykla wold, skipade the ena rättungar af vittrum oc sniällum manna samtykkiu then the kalladu Lagh, oc at ein ifwir alla skulle wara hafdingi, oc the skipadu stadga och lagh skulu wara hans oc alla manna rättungär, honom valdu allar madher a mora ting, oc sedan kalladu the han konungr oc Swea oc Göta oc rødhari oc hafdingi.» I kanten här vid har Stiernhielm skrifvit: vbi, & vndė hoc? Qúando hoc coeptum?

Af ett citat på 26:e bladet finner man att Bure sett och begagnat Olai Magni karta öfver Sverige tryckt i Venedig 1539. — Sist följer en stor tabell på 1 folioark kallad: Tabvla orthographica Stvnt Vndervisning om Svenska Skriftenes Bokstavar Huru de rätteligare än här til skrivas oc stavas kunna Skrivarom och Präntarom til nytto skrivvin af Johan Thomess. A. Bure.

17. Sumlen. N:o 12 på listan af 1651. Octav, som haft nära 900 sidor, flera dock nu felande. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 12. — Innehåller anteckningar i hvarjehanda antiqvariska ämnen, m. m., m. m. Ett urval deraf tryckes i Bidrag till kännedom om de Svenska Landsmålen. 1885.

18. Biografiska anteckningar t. o. m. 1629, dels på 28 qvartblad, skrifna af Bure efter äldre, nu förlorade papper, dels i almanachor från och med 1620. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 4. — Denna samling har gifvit det mesta af de här tryckta anteckningarna, för hvilka äfven Bures alla andra handskrifter blifvit begagnade.

19. Genealogi öfver Bureslägten.
Begynnelsen till en i senare tid utförd, mycket vidlyftig genealogi i Kgl. Bibl. Folio.

20. Nativitetsbok. Qvart. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 2. — Horoscop, Astrologi, Inventiones Bureanæ &c. — Af alla

de astronomiska och astrologiska funderingarna må här anföras blott:

Mysterium Naturæ Mathematicum et quidem admirabile. Insidenti Throno Agnoque Benedictio. På 5 sidor äro uppritade en mängd cirklar, små och stora, skärande eller tangerande hvarandra i mångfaldiga riktningar, under det att från 4 af medelpunkterna utgå räta linjer. Öfver n. 1 är skrifvet: »Af thetta fölier at Solen vart skapat 25 April. 5 horâ 24′ 48″. Då skulle hafva varidt æquinoctium men Sethus Calvitus säger 30 Octob.»

21. Cabbalistica. 1609—1612. Liten folio 217 blad, men 15 fela. I Linköpings stifsbibliotek. Benzelii samling 18; Kylanders katalog 14; ny n. 24.

»Denna boken är mest Colligerat förr än jagh 1613 fick kunskap af then fördolda Sanningen Den ingen Author kunde yppa.»

»Combure säja owenerne När Christus seger Kom Bure.»

»Discrimen inter Runa et Adulruna sicut inter Talmud et Cabalam {Runa—literalis / Alruna—spiritualis} {talmud—adelruna / Cabala—adhlaruna}

Then som förstår åtskilnan emillan sensum realem och spiritualem eller mysticum, thema allegoricum och anagogicum eller Talmud och Cabalam Han förstår åtskildnan emillan Runa och Alruna och thenna ädhelruna och Adhlaruna.»

22. Cabbalistica eller »propositions»-bok. December 1630. Liten octav 35 blad och 3 lappar, endast 14 blad skrifna. I Linköpings stiftsbibliotek med sign. Nat. 25. Utvändigt står: Joh. Burei Opusc. Cabalistica. Tom. 2. — Rör sig endast kring 3 bibelspråk. Är maken till följande.

23. Propositions bok 1629—1640 börjande med Discursus Metalogicus ex Schola Danielis. Liten octav 410 sidor. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 8. Hvarje sida, 1—396, har en tryckt ram och derinom en stor sol med en öppen qvadrat, hvari »propositionerna» äro skrifna. Obegriplig mystik.

24. Characteristica 1625. Liten octav. I Kgl. Bibl., med gammal sign. F. a. 9. — »En kladd, upfyld med obegripeliga saker.»
25. Collectanea. Liten octav. I Kgl. Bibl. med gammal sign. F. a. 15. »Lösa lappar: mest cabbalistiskt gräl.»
26. Sigil bok 1630—43. Liten octav i Linköpings stiftsbibliotek. Utstyrd lika med 22, 23. I qvadraterna äro här uppteckn-ade Bures funderingar om sina signaturer. Deribland är också den på Konunga Styrelsens titelblad; den skars i stål 1630, fans 12 Jun. 3$^3/_4$ po.

Tillägg för år 1620.

Pergamentts bref för Johann Bureo att niuta 2. Cronegårder vnder Skatt. Datum Stockholm den 18. Januarij 1620.

Wij Gustaf Adolph. Göre wetterligitt at wij opå wår tro Tienares och Bibliothecarij Johannis Bureí ödhmiuke begären; Såsom och för den trohet och flijt som han oss här till hafwer bewijst och än yterligere sigh förplichtedh hafwer så lenge han lefuer att wele och skole bewise, vthi hwadh helst motto oss honom täckes ombetro och bruke, nådeligen hafwe effterlåthet som wij och vthi dette wårt öpne brefz krafft nådeligen vnne och effterlåthe honom hans hustru och efterkommende arfwingar alle, Ett wårtt och Cronones hemman vthi Vlleråkers heredh och Bondekyrke Sochn Wårdsettra bdh och der vnder ett Cronotorp Gåttsundatorp, med sampt den andre gårdhen i Wårdhsätra som till förenne skatthemman waredh hafwer och Lazari Siwerdts arfwingar oss för ett Crono hemmen i Westergötland wederlagt hafwa; Att de nu och till ewärdelige tijder, honom, hans hustru eller arfwinger effter dette dato icke yterligere för Crono vthan för skatte och arfweiordh skole räknade och holdne blifwe, Så at ingen honom eller dem derifrå drijfwe eller trängie, eij heller vthi någen motto annars åhn som hans och deres faste arf lagligen och med deres gode willie må afhända eller ifrån kännas. Doch skole bådhe han och hans arf-

winger när de icke igenom tiänst eller wår särdeles nåde, frijhet derupå hafua kunne, wara förplichttade att göra oss och Sweriges Crono deraf tillbörligh skatt och vttlagor. Förbiude &c. &c. Actum ut supra.

(Efter Riksregistraturet.)

Nyckel till J. G. Rothmans tidskrift Philolalus Parrhesiastes eller den Pratsjuke Fritalaren,

utgifven i Stockholm 1768.

N:o 1.

Elsa Tirfing, och *mäster Zacharias* äro fingerade namn, som ej utmärka någon viss person, utan blott representera rättskaffens menniskor. p. 1, 2.

Den nye Svenske Argus, är appreteuren eller Direct. Odel. p. 6.

Den förnuftige fritänkaren, är Commissarien Kryger.

Syndiga tankar vid lediga stunder, är Com: Krygers tankar vid lediga stunder, en bok af den caracteren. p. 7.

Sammetsdrägt af 72 markers cours &c: är Cammarråd. Botin. Det förra hans process om sammets kappråcks kragen, och det senare om en des bok, hvaruti han tillstyrker och påstår 72 markers cours.

Cheirotechnophilus är Westberg eller den Svenske Plato, hvilken, innan han skref Plato, skref en piece med sådant namn under. [Julklapp för Alethophilus. 1768.]

Angående *Spanske Gumsarne &c*, refererar sig på fabriquerne, och Spanska fårafvelens inrättningar; samt Commiss: Krygers svar till Vettenskaps Akademien. NB. hvaruti han påstår och bevisar at sjelfve Climatet är emot sådane inrättningar, ehuru han förut skrifvit ganska mycket för fabriquerne.

Lambet är Mademois. Arosiander, en h—a. p. 8.

Favoriten och *Hasenskräck* är lagman Hasenkampf.

N:o 2.

p. 9. *Galon, nyckel* och *penna*, har väl afseende på Staterne i gemen, men i synnerhet på Hasenkampf, som har varit Capitaine, Kammarherre och nu sist lagman.

p. 13. *Euphrosyne*, fru Hasenkampf, en ganska hederlig och beskedelig fru, med hvilken han minst umgicks, men mera med sina h—r, dem han hyrde hela våningar åt, och lefde med både nätter och dagar.

N:o 3.

p. 17. Herr *Nytt och gammalt*, är Secreteraren Ekholm.

p. 19. *Bibliotheques tidningarnas Autor*, är Görvel.

p. 20. Om *paraderingar på skinkmärren*, härmed menas Stadsens cavalleri och de unge köpmännerne, som ränna så mycket på gatorna som de verkelige fordne Amazonerna.

p. 21. *Apothekare gåssen*, är den förste Gyllenborg, som var Apothekare son från Upsala, och halp ganska mycket til Souverainiteten.

Kärring hospitaler, äro Collegierna och den myndighet de under samma tid sig tillvällade.

p. 22. *Veklingen*, Pr: Gu:[staf]. Eljest alle sprätthökar och småskrifvare.

Köttcolossen, Hermansson.

Det vakra hospitalet i hörnet, Bergs-Collegium.

Snulfver och fastspikningar, tvånget i näringarne.

Stenkolsröken, Engelske influencen på näringarne och i synnerhet jernhandteringen.

p. 23. *Det öde och tomma huset*, fabriquerne.

Engelske fåraherden, Serenius, som skref en bok under den titeln.

Ullklipparne, författningarne en general med fabriquerne.

Gubben Jonas, Com: Rådet Jon. Alströmmer, som slog under sig hela Alingsås stad och oändligt prejade det allmänna.

Circe, Engelske, holländske och franske köpmanna interesset och operationerne mot fabriquerne.

N:o 4.

p. 25. *Imperatoria Rangina Folktråda*, Aristocratien.

Sufficientia Sciolina, De smärre Ämbetsmännerne. Eljest också ***Mor*** och vissa af ***Barnen.*** Sciolina, som intet vet, men inbillar sig mycket.

Eugenia, förnuftigt, godt och ärligt folk.

Mäster Jacob i Särna, dermed förstås en hederlig och rätt Präst.

Dr. Christinas hofskräddare, blef adlad Leyoncrona. p. 30.

N:o 5.

Kalkontupp, Hermansson. p. 37. 2 versen.

Rachel heter Ruter fru, mademois. Ruter.

Purpurfärgen, Rådet. 3 versen.

Orren, Chydenius.

Herr Svart, Adjunkten Christiernin. p. 38.

Örnen, De väldige.

Circulator, Jennings. Ordet betyder en markschrejer. p. 39.

N:o 6.

Simonides, stundom Nordencrantz, stundom Rothman. p. 41.

Thotina, husfaderliga regeringen i början hos oss. p. 42.

De 12 roddarne, Odens drottar, som regerade som nu rådet.

Våre Hofpredikanter, Doctor Enebom eljest Trisette kallad. p. 43.

Messalina, en elak kejsarinna.

Jason, Hercules, &c Den första Adelen. p. 44.

Rorpin, adelen är förnämsta ståndet, och mäst influerande. p. 46.

Orpheus, Prästerne. *Orpheonides*, de som blifva Adelsmän.

Corinthiske Köpmannen, handelsståndet, som för lappri tillvällat sig Adelens egendom, och med dem delat magten.

Psellus, Finlay. *Bulgare*, bougre. *Sporus*, Neros favorit.

Teague, et ängelskt öknamn på Irländare, af hvilken nation Finlay är.

Tyrisk Commissionaire, Finlay.

Horisontela Väderqvarnen, Jennings och Finlays circulationsväxlar under kriget. p. 47.

Då bannades Simonides, Rothman skref emot dem, och Nordencrantz äfven 1762.

117 ris &c: 117 markers Cours på London.

Med Cursiv styl [ɔ: fetstil i trycket s. 47], äro formalia verba, Rothmans ord til Finlay och dess svar.

Psellus dubbad til Junker, Finlay blef Adelsman.

p. 48. *Algerisk Xebeque*, pommerska kriget.

Tetrakoirania, högsta magten hos fyra och 1720 års Reg. form.

Polykoirania, mångvälde.

N:o 7.

p. 50. *Macrotoupæus*, våra petit maitrer med höge toupeer.

p. 52. *Grötfatet*, en saga, som Odel skrifvit.

Den umfångna påsten och sviten deraf, Defensionalia för Ryska Alliancen, för hvilka rådet och Canc: Coll: afsattes 1738.

p. 55. *Memorialet*, skall vara skrifvit af Tessin.

N:o 8.

p. 57. *Kenodikæus*, Stockenström. Ordet betyder en som är rättvis af tvång efter bokstafven, men som har fördärfvadt hjerta och vilja.

p. 59. *Lusignan*, fader A.[dolf] F.[redrik], hvilken såg braf i början, men nu intet.

Nero, Pr. G[ustaf]s ogränsade öfverflöd, yppighet och fåfänga midt under rikets svagaste tillstånd efter kriget och växelvingleriet.

p. 61. *Tartuffe*, Rutström.

Ombudsqvinna, h—rkopplerskor.

Arbetet i Djurgården, Rutströms h—rhus därstädes.

N:o 9.

p. 67. *Malthe*, Skånska Adeln.

p. 69. *Pseudo-Colberti*, R. R. Höpken.

Hans dubbla Crönika och *Palsydrops*, en Engelsk Liqueur, dermed förstås at han och Franske ministern togo Engelske pengar.

En gammal fabriqueur i vagn, Fabriquernes tillväxt och flor, hvilket var såväl emot det utlänske systemet, hvarföre han af två tagit pengar, som ock emot aristocratien.

p. 70. *Författaren af tankar om borgerlig frihet*, Doctor Forskål.

Sexternus, Actuarien Lanner, som skrifvit Parrhesiastes Secundus, bestående af allenast 2 ark.

Mobbius, Skrifklådige garfvaren, den Fromsinte friviljaren och flere dumma skrifter.

Christianstads Aspasia, Mademois. Ginheimer, Borgmäst: Schultins h—a, som förde processen emot auditeur Hjort om en milstolpe. [Rättegångshandling derom är tryckt, med milstolpen i kopparstick.] p. 72.

N:o 10.

Simon Lupercus, Rutström och Hernhutianismen. Hela detta arket är i anledning af larmet öfver Brunkmans tillämpning af prophetian om det lilla torpet på Frankriket uti dess veckoskrift *Medborgaren*, och hvilket ansågs för stötande, hvarföre han blef förbjuden. p. 75.

N:o 11

går i allmänhet ut på samma som det förra.

Sarcolatrien, Hernhuteriet, som så vida utspridt sig. p. 84.

Bedragaren til Dalarne, Doctor Enbom til läxan. [Leksand.] p. 88.

N:o 12.

Gåsspelet, la petite Oye, — — — p. 96.

N:o 13.

Laglitankius, Öfverste Lieutn. Gerner, som skref en ridicule piese under namn af lagliga tankar. [1768.] p. 99.

Proto-Herrenhutius, gamle Gref. Zinzendorf. p. 103.

N:o 14.

Philosoph. grafvarne på Lofön, Dalins och Klingenstiernas graf på Drottningholm. p. 106.

Irrländska Tråspinnerskan, Finlays syster, som spinner extra fin tråd, och som han har en galt i vapnet, och hon blef adlad med honom, så red hon fram i hast och blef fröken. p. 110.

Bröllopet i Carlshamn, Stagnells brudskrift öfver Stricker. p. 112.

N:o 15.

Gamle Arfves fader i mössan, R. R. Gr. Arved Horn. p. 119.

Bondens Hebreiska Bibel, R. R. Gr. Bonde, ganska lärd. p. 120.

Micromegas Aristocrates, R. R. Gr. Tessin.

N:o 16.

p. 125. *Sarcolatriens förnäma klockare*, Hofsecr. Eldh, partie löpare.

Stora statsmannen, R. R. Tessin.

p. 127. *Diamondina Quarraun*, Mademois. Ruter.

N:o 17.

p. 135. *Emot skrif- och tryck-friheten*, Hermansson.

p. 136. *Den andre höge embetsmannen*, Stockenström, som gjorde föreställning i Rådet om förordningens ändring och inskränkning.

N:o 18.

p. 144. *Professor Skytteanus*, Cancell. R. Ihre.

N:o 19

är tydeligit.

N:o 20.

p. 157. *Posten*, Des auctor var Bancofiscalen Berch, i ungdomen Rothmans discipel.

N:o 21.

p. 161. *Den unge Academisten som försvarade principalats questionen* var nuvarande Bibliothecarien Frondin.

p. 162. *En hurtig Svensk &c*, Kongl. Secret. Helsingius.

N:o 22.

p. 171. *Themis 3:ne Tempel*, rikets trenne hofrätter.

p. 175. *Bigtfader*, Justitie Cancelleren Stockenström.

Galonerade Circulations Hatten, Jennings, som förut varit officerare.

Utländska bedragaren, Finlay.

p. 176. *Grisbourdon*, Rutström.

Catholikens froc, franska partiets täckmantel.

Antigallican och Presbyterian, Engelske köpmans interesset mot Frankrike.

Ferromontanien, Jern-Contoret.

Förrädaren på Näset, Finlay på Dufvenäs: hvarest Banquerouts Conclaven hölts 1763, och då Just: Canc: Stockenström på landtförrädiskt sätt förhjelpte dem til Jernbref.

Areopagen, rådet, som han då bedrog at gifva dem jernbref.

Cambialiske rofferiet, växel vingleriet.

Den blodsugande slägten, Jenningska, Finlayska, Plomgrenska, Lefeburiska och Pettersonska slägterna.

Kammarslinkan, Kammar Collegium.

Storpresten i Vulcani tempel, President Liljenberg i Bergs-Collegio.

N:o 23.

Frondeurer &c, har afseende på Höpkens votum til pommerska kriget. p. 180.

N:o 24.

Gloriosus, R. R. Gr. Tessin. p. 187.

Voltaires Persepolis, Paris. p. 188.

Elixir de Garus, et medicament som Tessin förde med sig från Frankrike, och mycket utropade som universelt.

Den välmenande Token, Springer, som måste rymma för Tessins pol: ställning.

Ynglingen, en ung Sparre, som var slägt med Tessin, och dog sedan. [Carl Axel Sigge Sparre † 1759.] p. 189.

Grimborg, presid: gr. Fredric Gyllenborg.

Den gamla Irländaren, gamla Jennings.

Herr Thomas, gamla Plomgren.

Gustaf, Kierrman.

Irrländska Canalen, Finlay.

Micromegas, R. R. Gr. Höpken. p. 190.

Lupulus, pres. C. F. Höpken.

Master Johns son, hans militäriska borgerlighet, unge Jennings.

Den fyrdubble Irländaren, Finlay.

La belle Poisson, Mad. Pompadour, förut Poisson ... tog under sista kriget mutor af England. p. 191.

Hennes amant, Konungen i Frankrike.

St. Denis, Frankrikes patron: betyder Franska partiet.

St. George, Englands patron, och Engelske partiet och bägge tilsaman betyda, at pengar togs af bägge, och viste af Frankrikes partie, ehuru han i själen hölt med det Engelska.

med *manlig &c:* förstås de välsinnade.

p. 192. *Judenstjerna,* Wadenstierna.

N:o 25.

p. 199. *Förmenta trollpack,* troll Ekmanska afairen.

Den gatstrykande Novatorn, Rutström.

N:o 26.

p. 204. *Parentation,* Krygers tal öfver Grillen, som där säges vara af gammal adel.

p. 205. *Den ofredade och roffade Svenska undersåten,* Rothman, som började anlägga en Engelsk porcellaines fabrique, hvilken Finlay med våld förstörde och den andra var metallarbetaren Losche, som ännu processar med Finlay om samma öfvervåld.

p. 207. *Olyckliga medbröder,* de vid 1765 års riksdag.

N:o 27.

p. 214. Rörande *Spanska Gumsarne,* landsh: Boye, Hastfer, Löving, med flere.

Landsens Cammererare, Plomgren och Kierrman, som hade all exportation.

och med det i bergslagen &c, Vedevåg, som Hallenius under pretext af manufactur smide feck för intet, samt Jönköpings factorie, som Ehrenpreus feck: samt sedan, under pretext af factoriets underhåll, hemman och kolmutor.

N:o 28.

p. 223. *Någon utskickad, som nyttjat en skönhets rinnande ögon,* Saxiska ministerns vackra fru, som mycket lade sig ut för Saxen och för att vinna R. R. Ekeblad tillät honom at nyttja sig jämte sin egen man.

Gullhvita Talismannen, pengar.

Closter-Severnska Förmörkelsen, Tillståndet vid Closter Severn.

Sirenen som är half fisk och half kalf, Mad: Pompadour, hvars förra man hette Poisson, och feck sedan en egendom i Pays de Veau.

Den obegripligt store statskloke, Gref Höpken.

p. 224. *De grekiska orden vid slutet* betyda att en käck Rådsherre ej bör sofva på sin stol: har afseende på Rådets timiditè en tid.

N:o 29.

Kocksförklädet, *Poimènus*, Peter Scheffer, som hemkom från Frankrike. p. 227.

Den vittre generalen, Ehrensvärd.

Subsidie vinet, det vinet med mera, som i brist af pengar ifrån Frankriket, måste tagas i afräkning under sista kriget. p. 229.

Stora Lag-Läsarens Bo, Just. Cancell: Stockenström och dess gård Boo.

Dublinus, Finlay. p. 230.

Okände laster, Finlays b—ie. p. 231.

Den Socratiserade röfvaren Godman, Banco-Casseuren Goltsman, som uti veckoskriften Posten liknas vid Socrates. p. 232.

N:o 30.

South-Sea Schemen, eller Södersiö-Compagniet, i början af 1720 et sedel vinglerie, som Lawiska systemen i Frankrike. p. 235.

Den lärda Commissarien, Kryger. p. 239.

N:o 31.

Babiana, en markatta, och *Lutetia*, Paris, betyder det franska aperiet hos oss. p. 247.

Det heliga gamla konungablodet, R. R. Bonde, som härstammade ifrån K. Eric den helige. [!]

Mörka och hemliga vrån, Secr. utskottet, och dess hemlighets ohyggeliga missbrukande.

En grundlärd statsklok, ovist hvem som menas. p. 248.

Sejanus, *Capito och Sporus*, alle lastfulle och regeringssjuke gunstlingar. p. 250.

Dialogus Creaturarum Moralizatus.

Den på Latin skrifna didaktiska fabelboken Kreaturens Samtal härstammar från senare medeltiden, förmodligen 14:e århundradet. Titelns hufvudord får ej tagas i den nu vanliga betydelsen: djur; ty här afses allt hvad skapadt och gjordt är, såsom sol, måne, stjernor, planeter, himmel, jord, moln, haf, regnbåge, luft, vind, strand, vatten, eld, flod, berg, dal, metaller, örter, träd, ring och ädelsten, nyckel och lås, krok och gryta, djur af många, ofta fabelaktiga slag, man och qvinna, lif och död. Alla dessa uppträda som personer med menskliga tankar och förrättningar, besökande hvarandra, prisande sina företräden, eller beklagande sig, tvistande, hjelpande eller stjelpande, sammandrabbande, segrande eller besegrade. Häraf framgå helsosamma exempel och lärorika råd, hvilka vederbörligen inskärpas, oftast med ett rimmadt vers-par.

Som bokens författare nämnes dels en Alexander ab Hales, dels en Nicolaus Pergaminus, hvilka båda för öfrigt äro alldeles obekanta författare. Något egentligt författareskap kan dessutom ej här vara tal om, då boken knappast är annat än kompilation ur en mängd äldre skrifter. Sålunda åberopas ofta bibelböcker i både gamla och nya testamentet; Alfunsius de prudencia; Ambrosius, Liber de virginitate och In Exameron; Augustinus, Glosa super psalterium och De civitate Dei; Barlaam; Boecius, De consolacione; Catholicon; Chronica imperatorum; Liber Clementis; Collationes patrum; Ecclesiastica historia; Expositor super Boecium de consolacione; Gesta Romanorum; Hieronymus, »Vitas patrum» och Liber

contra Jouianum; Historia scolastica; Historiæ transmarinæ (om »Goffridus de bolonee»); Isidorus, Ethymologiarum liber och Liber de summo bono; Nugæ philosophorum; Plato, Thopicorum iiii^us^; Seneca, De constancia sapientis och Liber de beneficiis; Tullius, Rhetorica; Valerius, Liber vij de Cornelio Scipione; Vegecius, De re militari. Utan anförande af boktitel åberopas författarenamnen Magister Alanus apud montem Pessulanum, Albertanus, Auicenna, Basilius, Beda, Bernardus, Brito, Cato, Ciprianus, Crisostomus, Quintus Curcius, Damacus philosophus, Esopus, Gregorius, Hugutio (och Hughuicio), Leo papa, Marcialis, Origines, Orosius, Papias, Petrus manducator, Plinius, Policratus, Socrates (lib. ult.), Solinus, Trogus Pompeius (lib. iij).

Kompilatorn hade således ett icke ringa bokförråd att tillgå och använde det äfven fliteligen. Då dessa böcker hufvudsakligen äro de samma som anlitades af moraliserande och berättande skriftställare under medeltiden, återfinnas de här anförda fablerna och exemplen litet hvarstädes och gå igen ännu i nya tiders undervisnings- och läse-böcker för ungdom.

I en ännu oafslutad uppsats söker Pio Rajno visa att boken, som i alla handskrifter kallas »Liber de contemptu sublimitatis», är skrifven i Italien af en lekman, tvärtemot det vanliga antagandet att han var en kyrkans man. Denna uppsats är intagen i Giornale storico della Letteratura Italiana, III, IV. Torino 1884.

Boken synes hafva gjort lycka under en tidrymd af 30 år, enligt hvad följande lista på upplagor och öfversättningar deraf visar.

Första gången trycktes arbetet 1480 i Gouda af Gerard Leeu, i liten folio med 104 onumererade blad. Första arket, utan sign., har 10 blad, det första tomt, derefter a—l à 8 blad och m med endast 6. Titel finnes ej utan endast rubrik:

Dyalogus creaturarū optime moralizatus. omni materie morali io=|cūdo mō applicabil': ad laudē dei ⁊ edificacionē hoim̄ Jncipit feliciter

hvarunder företalet omedelbart börjar med stort tomrum för att deri måla bokstafven Q. Första bladet af arket a är tomt; det andra, der texten börjar, är omgifvet af en ram bladverk, hopsatt

af 4 stycken. Hvar och en af de 122 dialogerna föregås af ett träsnitt i enkla konturer; 5 äro något större än de öfriga. Första dialogen börjar med en stor grann bokstaf S, men alla de öfriga 121 hafva i stället tomrum, hvari oftast en liten bokstaf angifver den initial, som borde ditmålas.

På 207:e sidan förekommer erkehertig Maximilians vapensköld hållen af 2 lejon i ett hvalf; öfverst: staden Goudas vapensköld, 6 stjernor, och Leeus bomärke, äfven i sköld. Derunder slutskriften:

Presens liber Dyalogus creaturarum appellatus iocundis | fabulis plenus Per gerardum leeu in opido goudensi incept⁹ | munere dei finitus est Anno domini millesimo quadringente | simo octuagesimo mensis iunii die tercia | G LEEV

Liknande upplagor trycktes af Leeu i Gouda 1481 mensis Iunii die sexta och 1482 mensis augusti die ultima.

En fjerde upplaga trycktes i Cöln 1481 expensis Conradi de Hamborch, på 62 blad + 2 hvita, i folio med 2 spalter och utan bilder.

Den femte latinska upplagan är den särskildt för Sverige, såsom dess äldsta daterade tryckalster, märkvärdiga af 1483, hvilken en vandrande boktryckare, Joh. Snell, utgaf i Stockholm med Leeus som mönster, ehuru betydligt underlägsen denna och öfverfull af tryckfel. Hon består af 157 onumererade blad, det första hvitt och det sista särskildt tryckt den 20 December (Mensis decembris in vigilia thome). Formatet kan kallas octav, men är väl rättare liten qvart med dubbla ark, ett inre inskjutet i det yttre. De mycket enkla träsnitten äro något förminskade och vända åt motsatt led mot den äldre upplagans; enligt tidens sed var förmodligen Snell sin egen formskärare och stilgjutare. Stilarne förekomma icke förut hos någon annan boktryckare, men förråda holländskt slägttycke. Slutsidans anordning, lejonen med vapnet samt boktryckarens sköldemärken hafva tydligen Leeus tryck till förebild. Fem af träsnitten, 1, 85, 107, 113 och 120, äro i Leeus upplaga större än de öfriga; likaså i Sn lls. På bladet Aij i 2:a raden har

Sista sidan i Stockholmsupplagan 1483.

Pn̄s liber · dialogus creaturarꝫ
appellatus iocūdis fabulꝭ plenꝰ
Impressus per Johānem snell
artis imp̄ssorie mgrm̄ · in stock
holm inceptus et munere dei finitus est. Anno dñi
M · cccc · lxxxiij · Mensis decēbris In vigilia thome ·

Snell i stället för queſiuit, tryckfelet que fluit, föranledt deraf att Leeu delat ordet på 2 rader: que ſiuit utan bindetecken. Ett besynnerligt fel är de två registrens omkastning, så att det sista kommit främst och likväl har rubriken till det första registret jemte sin egen kortare rubrik, sålunda:

1 **◐ Prima tabula inſinuās naturas et efficacias ſin**
2 **glʼaꝝ creaturaꝝ ſcđm modū pſuaſiuū Jncipit felicit**
3 **◐ Jncipit ſecunda tabula.**

Likaså står sista registrets slutord

4 **◐ Explicit ſcđa tabula que valde**
5 **moralis eſt et bona .·.**

helt oriktigt som rubrik till det första registret, hvilket åter ändas med sin egen rätta slutskrift, hopsatt med en längre rubrik till det 2:a registret, på detta sätt:

6 **◐ Tabula pꝛima Explicit feliciter**
7 **Scđa tabľa huiꝰ libꝛi demonſtrans in**
8 **ordine alphabetico ſinglʼas materias**
9 **circa q̄s quilibꝫ dialogoꝝ verſatur.**

Dessa oförståndiga omkastningar finna sin förklaring, derigenom att Snell begagnat Leeus upplaga, löstagit bladen och bragt dem i oordning, så att första registret, som upptar just bladen 3, 4, kommit att ligga bakefter det andra på bladen 5—10. Nu fogar det sig ock så, att första registrets rubrik, raderna 1, 2 här ofvan, står sist på 2:a bladet i originaltrycket, och således genom omkastningen kom närmast till första orden på 5:e bladet (r. 3). Vidare står 2:a registrets slutord (r. 4, 5) sist på 10:e bladet och hopfogades således till början af 1:a registret på 3:e bladet. I följd deraf komma således sist hos Snell slutraderna på 4:e bladet hos Leeu (raderna 6—9 här ofvan).

Alla dessa omständigheter i förening med sjelfva namnet Snell, som är eller var helt vanligt i Holland, utvisa med stor sannolikhet att Snell var Holländare och kom ifrån Gouda, hvarifrån äfven den förste boktryckaren i Köbenhavn, Gouert (Godfrid) van Ghemen, kom några år senare.

Nya upplagor tryckte Leeu i Antverpen 1486 i folio och 1491 i qvart. En upplaga utkom äfven i Cöln hos Quentell, utan år, i octav.

Ånyo utgafs boken med förändrad titel: Destructorium vitiorum ex similitudinum creaturarum exemplorum approbatione per modum dialogi. Utan tryckort, men i Cöln, 1500, folio, samt Lyon 1509 i qvart, Paris 1510 i octav och Lyon 1511 i qvart. — Det uppgifves dock numera att det är denna skrift, som är författad af Alexander ab Hales eller Ales, och att den skall vara en helt annan bok än Dialogus Creaturarum.

Ett nytt aftryck med jemförande af handskrifter har J. G. Th. Græsse meddelat i Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart. CXLVIII. Tübingen 1880. Boken tillskrifves der efter en codex: Magister Nicolaus Pergaminus, »qui fuit valde expertus in curiis magnetiis.»

En holländsk öfversättning: Twispraec der creaturen, tryckte Leeu i två upplagor 1481 och 82 i Gouda, folio, med samma figurer som förut. Äfven omtalas upplagor af honom från åren 1484, 86 och 88, men de äro osäkra. En annan öfversättning tryckte H. Eckert van Hombergh i Delft 1488, folio, med figurer och rubrik: Een genoechlik boeck gheheten dyalogus der Creaturen. Ännu en upplaga, Antverpen utan år, i qvart, med figurer, nämnes ock.

Äfven på franska tryckte Leeu den omtyckta boken i Gouda, 1482, folio, med figurerna. Öfversättningen uppgifves vara af boktryckaren Colard Mansion i Bruges. Slutet lyder: Cy fine ce present liure appelle Dialogue des creatures plain ioyeuses fables et pourfitables pour la doctrine del hõme. Commence et finy par la grace de dieu par gerardt lyon demourant en la ville de gouwe en hollande le XX:e iour dauril lan mil CCCClxxxij. Det enda i senare tid sålda ex. betaltes med 6000 francs på auktion Yemenitz i Paris 1867. En ny upplaga tryckte Matthieu Huss et Jean Schabeller 1483 i Lyon, folio, med figurer.

Med titel: La destruction des vices et enseignement des vertus moralize trycktes boken ånyo i Paris 1505, i liten qvart med figurer. (Se dock anmärkningen här ofvan!)

På engelska öfversattes verket och utgafs utan tryckort och år i början af 1500-talet med titel: The dialogue of creatures Moralijsed ..... of late trāslated out of latyn into our Englysshe tonge ... And they be to sell vpō Powlys Church yarde. Qvart med figurer. Ett facsimileaftryck af denna sällsynta upplaga besörjde Jos. Haslewood, London 1816; endast 100 exemplar tryck-tes, af hvilka 58 förstördes i en eldsvåda.

Slutligen utgafs också en imitation, Apologi creaturarum, på latinsk vers af Joh. Moherman. Den trycktes i Antverpen omkring 1580 hos Plantin i qvart och är prydd med kopparstick af Gerhard de Jode.

Af Stockholms-upplagan hafva sedan långa tider endast fyra exemplar varit kända; den stora Åbo-branden 1827 minskade dem till tre, af hvilka dock ett, det i Kongl. Biblioteket befintliga, är helt fragmentariskt. Efter de två öfriga, bevarade i Upsala och Köbenhavn, gjordes en fotolitografisk upplaga, i 75 exemplar, på Generalstabens litografiska anstalt år 1883, då de Svenska boktryckarne firade sin 400-års jubelfest.

Författareskapet till legendariet i Codex Bildstenianus.

I.

En bland de intressantaste resterna från vår medeltidsliteratur är otvifvelaktigt det legendarium, hvilket i sin fullständigaste form finnes bevaradt i Codex Bildstenianus [1]). Författaren visar sig såsom en man, begåfvad ej blott med en för sin tid betydande lärdom, utan äfven med en rik, poetisk känsla. Något försök, att utfinna, *hvilken* han varit, har ännu icke gjorts, om jag undantager en af Stephens lösligen framkastad gissning på den bekante biskop Brynolf. Stephens själf håller ej mycket på denna hypotes och — som jag i det följande får tillfälle att visa — har den också föga sannolikhet för sig. Afsikten med denna uppsats är att med några hittills ej uppmärksammade bevismedel söka utfinna en annan upphofsman till denna legendsamling. Något matematiskt bindande bevis anser jag mig ej hafva åstadkommit — och betviflar öfver hufvud möjligheten af ett dylikt för detta fall — utan endast en hypotes, men denna kan åtminstone hafva det goda med sig, att den åter länkar uppmärksamheten på en af vårt århundrades literaturhistoriker ej tillräckligt uppmärksammad författare.

Den första fråga, vi för detta syfte hafva att lösa, rör legendariets ålder, och ehuru jag ej till resultatet och knapt häller till bevisföringen kommer att skilja mig från Lagerbring och Stephens, vill jag likväl för sammanhangets skull med full utförlighet behandla denna punkt. Hvad först handskriften beträffar är den ganska ung. Enligt både Stephens, Rydqvist och Södervall förskrifver den sig från förra hälften af 1400-talet. Men detta faktum har för dateringen naturligen ingen annan betydelse, än att det gifver oss en terminus ad quem. I fragmentarisk form [2]) finnes dessutom legendariet i Codex Bureanus, hvilken enligt samma auk-

toriteter härrör ungefär från midten af det föregående århundradet. Denna tidpunkt är således den senaste, under hvilken legendariet kan hafva författats, men åtskilliga skäl göra det antagligt, att det är vida äldre. (Jämf. Södervall, Hufvudep. s. 5).

Att inga undervärk, utförda genom Kristi lekamen, här upptagas gör det mycket sannolikt, att arbetet är äldre än 1300-talets början. Ehuru corpus-christi-festen påbjudits redan 1264, var det likväl först efter kyrkomötet i Vienna 1311 som den vann någon större utbredning. Till samma datum ledes man genom den obetydliga roll cœlibatsfrågan spelar i detta legendarium. Som bekant blef cœlibatet först 1248 lag inom den svenska kyrkoprovinsen, en lag som likväl ej genast iakttogs med synnerligen stor stränghet. I religiösa skrifter från medeltidens senare skede är cœlibatet däremot en bland de dygder, som kraftigast inskärpas. Men af detta den senare medeltidens asketiska kvinnohat finnes här knapt ett spår. I alla dessa senare skrifter — äfven om de såsom vanligen är fallet blott äro fritt värkstälda öfversättningar — intager det svenska helgonet Birgitta ett mer eller mindre framstående rum. I detta legendarium nämnes hon däremot ej, och blott en senare hand har dels såsom en kantanmärkning dels såsom en öfverskrift i texten infogat en hänvisning till hennes revelationes (Leg. s. 928). Då författaren i öfrigt visar sig som en synnerligen god patriot, är det ej sannolikt att han gjort sig saker till denna underlåtenhetssynd, så vida han lefvat under eller efter Birgittas tid [3]). På grund af den förkärlek, författaren flerestädes lägger i dagen för alliterationer, kan man äfven äga anledning att tillmäta detta arbete en högre ålder än öfriga svenska medeltidsskrifter (lagarne undantagna). Vidare förtjänar att observeras, att den knittelvers, som numera visserligen blott upptages i Cod. Bur., men som antagligen äfven funnits i den redaktion, från hvilken både Cod. Bur. och Cod. Bild. utgått, har en vida ålderdomligare prägel än vår öfriga kända knittelvers från 1300-talets första år. Men dessa grunder äro blott mer eller mindre starka sannolikhetsskäl, och jag har endast anfört dem för att ytterligare styrka värdet af de tidsbestämmelser legendariet expressis verbis innehåller.

Den siste påfve som upptages är Clemens IV, hvilken regerade 1265—1268. Legendariet måste således härröra från tiden efter 1265, men det är ej nödvändigt att antaga, att det skrifvits före 1268, då författaren ej nämner Clemens *såsom* den siste[4]). En annan åldersbestämning förekommer i inledningen till skildringen af Fredrik II:s och Gregorii IX:s strid: »j hans daghum burdhis the missæmia mellan kirkionna ok keysarans krono som en standir.» (Leg. s. 827). Denna schism, på hvilken författaren här alluderar, sträkte sig som bekant till Rudolfs af Habsburg val 1273. Ännu bestämdare utmärker han sin tid Leg. s. 828. Han yttrar: »Epte gregorium vard jnnocencius fierde MCCXL vars herra are. Han hiolt consilium vidh lenus ok satte j ban fredhrik ok aff keysara døme. Om thæn timan valdo førsto herra margreuan aff dyringa lande sancte elizabeth son till Keysara ok han do ny valder. Epte han valdo the grefua villiamum aff holland: Epte han dødhan och kronadhan valdo the Rikardh fadher brodher konungx euærdh af ænglande som en lifwer. Engin fik rømska rikis krono en j dagh epte fredrik dødhan.» Markgrefven af Thüringen, Henrik Raspe, valdes 1246 och dog året derpå; Wilhelm af Holland dog 1256, och Richard af Cornwallis, som valdes s. å., dog 2 april 1272. Det sätt, hvarpå han nämnes, gör det sannolikt, att här föreligger ett inskott eller en ändring af en senare afskrifvare. Richard var broder till Henrik III, hvilken dog först 16 nov. 1272, då hans son Edward I blef Englands konung, och Richard var således aldrig under sin lifstid farbror till någon konung Edward. De sätt, på hvilka detta yttrande kan tolkas, äro följande. Antingen äro orden »fadher — ænglande» ett senare inskott af en skrifvare, som hört den mäktige Edward I, malleus scotorum, omtalas, och önskade utmärka Richards släktskap med denne. I så fall måste orden »som en lifwer» antagas hänsyfta på Richard och legendariet hafva skrifvits före 2 april 1272 eller så kort tid därefter, att underrättelsen om dödsfallet ännu ej nått den i Sverge boende författaren. Eller också hade ursprungligen stått »brodher konungx Henriks af ænglande som en lifwer.» I så fall måste affattningstiden hafva varit före 16 november 1272 eller åtminstone innan konungens död

blifvit känd i Sverge. Den tredje möjligheten, att de citerade orden värkligen stått i det ursprungliga manuskriptet, stöter dels mot den ofvan påpekade motsägelsen, dels däremot att författaren i så fall svårligen skulle hafva försummat att uppräkna de efter Richards död följande tyska kejsarne, dels slutligen mot författarens yttrande att schismen mellan kejsaren och påfven ännu varade. Rudolf stod som bekant på god fot med Gregorius X, hvilkens understöd han till stor del hade att tacka för sitt val. Denna möjlighet, enligt hvilken »som en lifwer» skulle afse Edward I † 1307, måste derför anses utesluten och vi få således antaga 1273 såsom legendariets terminus ad quem. Mellan detta år och 1265 måste författaren således hafva nedskrifvit sitt arbete.

Innan jag lemnar denna punkt, vill jag i korthet undersöka en med dateringen sammanhängande fråga. Kunde det nämligen visas, att någon af legenderna måste hafva författats efter 1273, vore styrkan af de föregående bevisen i någon mån försvagad. Visserligen är det tänkbart och t. o. m. troligt, att i en samling af denna art stycken infogats, som icke tillhört den ursprungliga redaktionen, men hvad jag vill visa, är att åtminstone intet literaturhistoriskt skäl finnes för att antaga nödvändigheten häraf.

I samlingen har äfven upptagits Erik den heliges legend. Stephens anser denna såsom ett senare tillägg, och låter samlingen afslutas med Petrus predikare (Leg. s. 836). De där förekommande orden »ok mang annur ok næstan otalik (järtecken) giordhe sanctus petrus till loff ok æro ens gudz fadhers oc sons ok thæs helgha anda. I thera thriggia ens nampns hedher oc gudz modhirs mø æro ok aldra hælghona wari thz alt giort Jak hafwer lætit skrifua — amen.» fattas af honom såsom hela samlingens epilog. Såvidt jag kunnat finna utgöra de endast afslutningsorden till Petrus predikares legend. Utom det att legendariet troligen haft en andra nu förlorad del, förekomma liknande epiloger äfven annorstädes (se Leg. ss. 600, 888, 914, 917). Häri kan jag således ej se något skäl för antagandet, att Erikslegenden ej tillhört den ursprungliga samlingen, och jag skall nu söka visa, att troligen äfven denna helgonhistoria är författad före 1273.

Schefferus, som 1675 utgaf »Israel Erlandi Filii de Vita et Miraculis sancti Erici,» anser Israel Erlandi hafva 1314 författat Miracula S. Erici och någon tid efteråt äfven Vita S. Erici, men dennes författareskap synes på sin höjd hafva sträkt sig till Miracula [5]). Endast om dem yttrar han sig i slutorden:

»Ego igitur Frater Israel, Erlandi filius, ordinis prædicatorum prior sictoniensis, rogatus a quibusdam canonicis ecclesie upsalensis, sede vacante, ut miracula et beneficia, quæ beatum Ericum invocantibus per ipsius martiris merita et suffragia præstiterit potentia salvatoris, quae relatu fide digna ad meam pervenere notitiam, in prædicatione fideliter enarravi et simplici stilo commendavi scripturæ.»

Schefferi skäl för antagandet af *en* författare, nämligen att Vita och Miracula i alla handskrifter finnas sammanförda, betyder naturligen intet, då en dylik anordning ju ligger i själfva ämnets beskaffenhet, och för öfrigt är uppgiften icke riktig, ty åtminstone i Cod. Bild. finnes blott Vita upptaget. Yttrandet i Miracula visar för öfrigt snarare motsatsen mot hvad Schefferus antager. Hade författaren äfven skrifvit Vita, hade han nog ej underlåtit att omtala det. Nu gör han blott anspråk på »miracula ac beneficia.» Ej häller i afslutningsorden till Vita ligger någon antydan om en för de ifrågavarande arbetena gemensam författare. Där yttras: »miracula, quae hic omissa sunt brevitatis causa alibi scripta sunt.» Förutsatt att dessa ord syfta på den till vår tid bevarade samlingen af miracula, visa de på sin höjd endast, att denna samling funnits till vid det tillfälle, då Vita författades. Hade båda skrifterna haft samma auktor, hade denne i så fall nog valt uttrycket scripsi eller enarravi framför det allmänna scripta sunt. Den svenska kyrkan hade redan länge firat Eriks minne, och en utförlig gudstjänst till martyrens ära låter knapt tänka sig utan en för gudstjänstens behof författad lefnadsteckning. Dessutom skulle det vara egendomligt, om Sverges främsta helgon saknat sin biograf ända till 1300-talets andra decennium, då den vida mindre berömde S. Sigfrid redan 1205 gjorts till föremål för en lefnadsteckning. Vi kunna således anse, att Vita och Miracula S. Erici haft olika författare och att det föregående

arbetet sannolikt är äldre. *Huru* gammalt det är, torde framgå af en undersökning af några fall, i hvilka de olika redaktionerna afvika från hvarandra. Jag har i noten antecknat de ställen [6]), som för oss kunna vara af vikt.

Som man märker menas i Cod. Bild. och i de latinska redaktionerna med Upsala endast gamla Upsala; den nya staden betecknas däremot med namnet Östra Aros. Som bekant var det först 1271 som ärkebiskopssätet öfverflyttades till Östra Aros, som då först erhöll namnet Upsala. [7]) Ehuruväl dess gamla namn Östra Aros ganska länge fortfor att nämnas promiscue med Upsala, synes däremot beteckningen *gamla* Upsala ganska snart hafva brukats för det forna ärkebiskopssätet. [8]) Så är förhållandet i Miracula. [9]) Detta synes häntyda på att den handskrift, som i första hand legat till grund för alla dessa codices af Vita snarast härrört från en tid före ärkebiskopssätets flyttning. Men detta skäl väger ej tungt. Den andra dateringsgrunden är viktigare. 1273 öfverflyttades S. Eriks ben från gamla Upsala, den forna domkyrkan, till den nya, ännu ej färdiga katedralen i det nuvarande Upsala. [10]) För den, som något känner, hvilken vikt dessa s. k. translationer ägde för den romerska kyrkan, behöfver jag ej påpeka, att om denna translation skett före originalhandskriftens nedskrifvande, dess författare icke kunnat underlåta att omnämna denna tilldragelse, som ansågs så viktig, att den svenska kyrkan däråt egnade en särskild festdag. Betraktar man nu de olika redaktionerna, finner man att *alla* utom Cod. Bild. genom en interpolation infogat underrättelsen om denna tilldragelse [11]), men häraf följer också att originalet till Cod. Bild. varit äldre än 1273. Min mening är naturligen ej att påstå, att författaren till det legendarium, som utgör föremål för denna undersökning, varit den som först satt Vita S. Erici i penna — detta är antagligen äldre och var nog ursprungligen på latin —, utan jag vill blott hafva sagdt, dels att den latinska text han öfversatte varit äldre än 1273, dels att hans egen version troligen också värkstälts före detta år, emedan han, som i öfrigt visar sig såsom en man med sinne för de ändrade tidsförhållandena, nog ej skulle hafva försummat att omtala translationen, om den ägt rum [12]).

Mot detta bevis skulle två skäl kunna anföras. För det första förklaras i alla redaktionerna att helgonets tagelskjorta »än i dag förvaras i Upsala kyrka», men detta hänvisar snarare på en tid före än efter translationen, ehuruväl de senare afskrifvarne i anledning af de båda kyrkornas gemensamma namn ej hade skäl att vidtaga någon textändring. Ett andra skäl kunde hämtas från uttrycket »a thy biærge som nw ær kirkian bygdh», men ehuruväl detta kanske är ett senare tillägg till den ursprungliga redaktionen af Vita Erici, är det sannolikt att en kyrka omkring 1270 värkligen funnits på den nuvarande domkyrkans plats [13]), hvarföre ej häller detta yttrande behöfver strida mot den nyss gjorda slutsatsen.

Innan jag lemnar denna punkt, återstår ännu en sista fråga att afgöra. I *Cod. Bild.* hänvisas på »miracula som annorstädes äro skrifna» (se not 6). Man skulle häri kunna se en hänsyftning på de under Israel Erlandis namn kända miraklerna och således nödgas antaga antingen ett senare inskott af denna passus eller en senare ålder för hela legenden. Intetdera är behöfligt. Det arbete, på hvilket de *latinska texterna* och *Cod. Vat.* hänsyfta, förefaller ej kunna vara de af oss kända »Miracula», ty det åsyftade värket säges innehålla *dels* notiser om Eriks lif, *dels* en skildring af translationen, *dels* slutligen järtecknen, men något dylikt arbete finnes numera ej i behåll, och Israel Erlandi eller den kompilator som upptagit hans namn har endast gifvit oss miraklerna. Ej häller *Cod. Bild.* behöfver syfta på denna samling, ty af flere skäl är det tydligt, att »Miracula» endast varit *en* samling bland *flere* dylika och en samling, hvars författare på ett ganska oskickligt sätt kompilerat ur dessa äldre källor [14]).

Då legenden om S. Erik är den enda i hela samlingen, för hvilken man kunde frestas att antaga ett senare datum än 1273, och äfven denna åtminstone sannolikt är äldre, finnes således intet skäl att — vare sig denna legend ursprungligen stått i samlingen eller ej — sätta denna senare än det nyss anförda året.

Den andra punkten rör författarens stånd. Att han varit en andlig man framgår dels af själfva arbetets uppgift, dels af hans otvetydiga sympatier för påfvemakten i dennas strid mot den världsliga

myndigheten. Att författaren dessutom tillhört dominikanerorden framgår, såsom Stephens anmärkt, af de ord, med hvilka samlingen inledes:

»Guþi tel heþer ok hans moþor mariu mö ok sancto dominico ok allom halgom mannom tel lof ok allo lekfolke tel cristeleken kænnedom ok mik tel aflat ok lösn minna synda ofrar iak uværþogar mit ærnude.»

Såsom ytterligare styrkande denna i sig själf ovederläggliga slutledning kan anföras det breda utrymme författaren egnar åt ordens båda helgon, Dominicus och Petrus predikare, samt slutligen en uppgift i den förres legend, som svårligen kunnat gifvas annat än af en i ordens historia förfaren man: »Annar brodher som hæt rano første prouincialis dacie sagdhe messo lankt fra bononia j there stund dominicus do etc.» (Leg. s. 799). Samma historia återfinnes hos Jacobus de Voragine, men med den skilnaden, att namnet säges vara Raho, och att uppgiften om att denne varit den förste provincialprioren i Dacia (de tre nordiska rikena) saknas. Humbertus de Romanis († 1254) och författaren till det hos Echard I s. 25 ff. meddelade Vita S. Dominici (äldre än Humbertus) nämna ej häller att Rao (så kallas han hos dem) varit prior provincialis dacie. Denna uppgift får således anses infogad af den svenske legendskrifvaren. Det hos denne senare upptagna namnet måste tydligen äfven vara den riktiga latiniseringen af det nordiska Rane. I sammanhang härmed bör påpekas uppgiften i Chron. XV (Scriptores I s. 49), hvilken innehåller ett misstag, som upprepats af Stephens. Under 1238 förekommer nämligen följande uppgift: »Obiit magist. ord. Rano. Factus magister ordinis frater Remundus. Provincialis dacie Analdus». Men Rano har aldrig varit magister ordinis d. v. s. chef för hela orden, och denna uppgift får säkerligen betraktas såsom ett skriffel i stället för prior provincialis såsom Cod. Bild. har. De 1867 upptäckta Annales sigtunenses uppgifva också i likhet med Cod. Bild.: Obiit Rano frater primus provincialis dacie. (Script. III sect. prior s. 3). Efter Dominicus valdes Jordanus (Paris 1222), som 1238 på generalkapitlet i Bologna efterträddes af Raymundus. Efter denne blef Johannes Theutonicus 1241 chef för or-

den (Echard I s. XVI). Provincialpriorer för provinsen Dacia voro Rauo † 1238, Analdus till 1241, Absalon till 1261, hvilket år ledningen öfvergick till Augustinus. [15]) I denna för dominikanerordens historia ingalunda oviktiga punkt visar sig legendariets författare sålunda vara den bäst underrättade skriftställaren. (Jämf. Script. III sect. prior s. 5 not. c).

Då det således måste anses säkert, att han varit medlem af dominikanerorden, förfaller också Stephens gissning på biskop Brynolf af Skara, ty denne tillhörde det seculära presterskapet och var ej munk. Detta framgår otvetydigt af Vita Brynolphi. I detta sistnämnda arbete uppräknas också hans skrifter: »Cantum et hystorias de spinea corona precipue ob laudem et reverentiam cujusdam spine de corona domini sibi per regem Norwegie sincera caritate directe, ac eciam de beata Virgine, de sancto Eskillo martire et de sancta Helena martire». [16]) Hade han skrifvit ett så vidlyftigt arbete som legendariet skulle detta naturligen ej hafva uteglömts af den kommission, som särskildt hade till uppgift att granska biskopens literära förtjänster.

Den tredje punkten vi hafva att undersöka rör författarens hemort. Att han varit från Öster- eller Västergötland eller åtminstone från det gamla Götaland, synes framgå af tvänne yttranden. [17]) I Cod. Bild. står: »Hans första högtidh ær hans fözla, som Göta kalla jull». Den äldre Cod. Bur. har i st. f. de sista orden, »som mæn kalla iul» (Leg. ss. 61, 942), och på grund häraf kunde man tycka sig äga rätt att antaga »göta» såsom en ändring af den yngre afskrifvaren, men dels är Cod. Bild. ingen afskrift af Cod. Bur., då båda tydligen oberoende af hvarandra genom flere eller färre mellanleder utgått från ett gemensamt original, dels är det mindre antagligt, att en afskrifvare skulle hafva ändrat det allmännare »mæn» till det mera speciela »göta». Det förefaller rimligare, att »göta», ehuru förekommande i en yngre handskrift, likväl varit den ursprungliga formen, som ändrats af den måhända uppsvenske afskrifvaren till Cod. Bur. Detta antagande vinner i styrka, då man uppmärksammar författarens i öfrigt starkt *götiska* sympatier, som vid flerfaldiga tillfällen kommer honom att identifiera sina väst-

och östgötar med de sydlige väst- och östgoterne. Vi kunna här göra en osökt jämförelse med Mathias' bibelparafras. Äfven där står den yngre handskriften (1526) i ett dylikt fall på en äldre ståndpunkt än den äldre (1430-talet). Arbetet som är skrifvet på medeltidens vanliga bokspråk, har likväl i den yngre handskriften yttranden sådana som »gudz hws a väsgözco», »a väsgösco borghir älla sampnadir», under det att den äldre har »gudz hws a waart maal» och »thz ær a waart maal borgher eller sampnadher». Klemming har ej häller tvekat att antaga den förra läsarten såsom den ursprungliga (Sv. Med. Bibl. I, s. 582).

Ensamt stående äger detta yttrande kanske föga beviskraft, och hade det ej stödts af något annat, hade jag ej häller ansett lämpligt att upptaga det. Men det finnes ett som är mera talande. Leg. s. 307 står: Nero nequam som tydher wanduæter a gøscu thungu». De två sista orden hafva sedan utskrapats och ersatts med »waart maal». I detta fall har således författaren betecknat det språk, på hvilket han skref, såsom götiskt. Äfven här står naturligen den invändningen öppen, att orden »a gøscu thungu» kunna vara en af afskrifvaren gjord ändring af författarens waart maal eller något dylikt. Men i detta fall har antagandet ej någon större sannolikhet. Cod. Bild. är från en så pass sen period, att man då ej längre med samma kraft som fordom höll på de olika landskapens nationela självständighet. De från denna tid bevarade vadstena-manuskripten uppgifva sig, så vidt jag vet, med ett enda undantag vara skrifna på svenska, ej på götska eller östgötska, ehuru de både författats och afskrifvits i östgötabygden. Dessutom är det sannolikt att Cod. Bild. förskrifver sig från Västerås. Den senare textändringen visar ock, att uttrycket ej längre ansågs lämpligt. Det torde därför ej anses obefogadt att antaga, att de afsedda orden härröra från legendariets författare.

Om man således kan antaga, att författaren betecknat det folk han tillhört såsom götar och det språk han talade såsom götiskt, återstår alltid den frågan: är därmed bevisadt, att legendariet också författats i Götaland? Enligt min tanke är det så. Visserligen neka mig tid och utrymme att anföra alla exempel på de fall, där

götar, östgötar, västgötar, Östergötland och Västergötland sättas såsom motsatser mot svear och Sverge, men jag vill anföra några. I Miracula S. Erici (Script. II s. 295) förekommer frasen: »Cum autem gratia visitandi parentes de ostgocia redisset in Sveciam». I ett testamente af 1301 bortskänkas egodelar i »Svecia, Nericia et Ostrogotia» (Dipl. II, 345). I ett diplom af 1295 yttras: »Insuper Ericus habere debeat in Suecia et in Vsgocia pro duabus porcionibus etc.» (Dipl. II s. 187). I VGL. menas med götar antingen väst- och östgötar eller blott västgötar, i bägge fallen såsom motsats mot svear. Den svenska konungatiteln (Fahlbeck 152—154) »rex sveorum gothorumque» kan väl bero på en af påfven gjord panegyrisk sammanblandning af de svenska götarne med de världsberömda goterne, men denna identifiering hade väl ej varit möjlig, om ej Sverges båda hufvuddelar känt sig i viss mån nationelt fristående gent emot hvarandra. I påfvebref från 1300-talets början (Dipl. III s. 725 ff.) påbjudes också peterspenningens upptagande i »Norwegie, Swecie ac Gocie regnis». Endast i de *uppsvenska* lagarna (MELL., StL., UpL.) förekommer uttrycket »a suensco». Mig veterligen finnes intet enda *äldre* medeltids arbete som bevisligen författats i väster- eller östergötland, hvilket uppgifver sig vara skrifvet på svenska. [18]) Det behöfver naturligen ej anmärkas, att båda uttrycken »på svenska» och »på götska» äro ytterst sällsynta. [19]) Den ojämförligt vanligaste beteckningen är som bekant »waart maal». [20])

Den fjärde frågan vi hafva att besvara är: på hvilken ort i Götaland skrefs legendariet? Härvid är först att erinra, att som författaren tillhörde dominikanerorden, måste arbetet hafva tillkommit i ett dominikanerkloster. Frågan är således: i hvilket af dessa? Enligt Bernhardus Guidonis (Echard I s. XII) funnos 1303 nio munkkloster och ett nunnekloster i Sverge. De i Götaland belägna voro efter ålder: Skenninge (ett för munkar och ett för nunnor), Visby, Kalmar [21]), Skara och Lödöse [22]). Af dessa upptages Skenninge såsom förnämst, hvilket också framgår däraf, att där äfven fanns ett nunnekloster, och redan häri ligger ett ehuru svagt skäl till antagandet af Skenninge såsom legendarieförfattarens hemort. [23])

I och för sig betyder ett dylikt skäl så godt som intet, men då det stödes af ett annat, är det ej alldeles utan vikt. Författaren angifver noggrant, när hvarje helgons dag infaller — med ett enda undantag. Då han nedskrifvit S. Martini legend (Leg. s. 634), afslutar han sin framställning med orden: »Hans dagher ær hvariom manne kunnogher». [24]) Naturligen måste författaren hafva haft något skäl, hvarför han antog sitt auditorium mera bekant med S. Martins dag än med hvarje annat helgons. Den rimligaste förklaringen af detta är, att legendariet skrifvits på en ort, där S. Martins dag särskildt firades. Hvarken i Lödöse, Visby, Kalmar, Skara eller ens inom norra Sverges dominikanerorter fanns något kloster eller någon kyrka invigd åt detta helgon. [25]) Men i Skeninge kallas den äldsta kyrka vi höra omtalas S. Martinus. Det första daterade bref, i hvilket denna kyrka nämnes, är af 1281 (Dipl. I s. 730—731), men detta hänvisar på ett annat odateradt, som måhända är något år äldre. Kyrkan omtalas då ej såsom ny: »Quod si conuentus monialium in vita predilecte sororis nostre apud ecclesiam sancti Martini in qua soror nostra jam moratur fieri potuerit». Dessutom funnos i staden följande kyrkor: 1307 nämnes för första gången stadskyrkan B. Virginis, äfven den troligen ej ny (Dipl. II s. 509); 1337 omtalas Omnium sanctorum, en landskyrka, belägen inom staden. (Dipl. IV s. 554. Jämf. Kullberg, Perg. Br. 297). Dominikanernas munk*kloster*, som utan att betecknas med ett särskildt namn omtalas ända från 1200-talets midt, kallas först 1389 S. Olofs (Styffe s. 196, Wieselgren, De Claustus II s. 22). 1340 nämnes deras *kyrka*, likväl utan att dess namn omtalas. Den tyckes dock ej varit obetydlig, då den åtminstone ägt ett kapell, S. Georgii, beläget i norr (Dipl. IV s. 751.; Link. Bibl. Handl. I s. 234 uppgifva genom felläsning 1311). Ända från 1281, då nunnornas kloster stiftades, kallas dessa sorores apud S. Martinum. Under hela trettonhundratalet är detta deras titel [26]), och, väl att märka, denna redan före dominikanernas nunnekloster existerande kyrka nämnes aldrig i annat sammanhang. Men å andra sidan kan S. Martinus ej häller gärna hafva varit *blott* nunnornas klosterkyrka, ty dels är kyrkan tydligen äldre än klostret, dels säges det senare ligga

bredvid det förra (*apud* S. Martinum), en benämning som svårligen skulle hafva brukats, så vida kyrkan utgjort en del af klostret. Vidare är det antagligt, att — äfven om kyrkan till en början begagnats af nunnorna — denna likväl ganska snart upphört att användas till detta ändamål. 1346 får nämligen nunnorna en donation af tjugo mark, af hvilka tio skola användas »pro fabrica ecclesie earum» (Dipl. V. 538). Detta år tyckes således en kyrka för klostrets räkning vara under byggnad. Men då nunnorna genast vid konventets stiftelse ställdes under munkarnes beskydd, och deras kloster tydligen uppstått i samband med de senares — man kunde säga såsom en kvinlig filial däraf[27]) —, är det ytterst sannolikt att S. Martinus varit det ursprungliga namnet på *munk*klostrets kyrka. Detta styrkes dels däraf, att namnet S. Olof uppkommer ungefär samtidigt med det att S. Martinus försvinner[28]), dels däraf att kyrkan nämnes *blott* i samband med dominikanerorden, dels slutligen däraf att man i motsatt fall skulle nödgas antaga, att *staden* haft två kyrkor, B. Virginis och S. Martini, hvilket visserligen är möjligt, men knapt troligt, ty i så fall skulle väl denna senare *någon* gång hafva ihågkommits med en donation. Gåfvorna äro nu alltid till sorores apud S. Martinum, fratres prædicatorum, helgandshuset, till det åt S. Katarina invigda hospitalet eller åt Allhelgona-sockenkyrka — men *aldrig* till S. Martini kyrka. Då donationerna torde uppgå till ett hundratal, kan detta ej gärna bero på en tillfällighet, utan den enda rimliga förklaringen synes vara den, att S. Martini kyrka ej särskildt ihågkommits därför att den varit dominikanernes klosterkyrka och således innefattats i gåfvorna till detta kloster.

S. Martin var således det helgon, åt hvilket dominikanermunkarnes kyrka var invigd, eller — om man ej vill gå in på mitt bevis — åtminstone en kyrka, som stod i den närmaste förbindelse med dominikanerne i Skenninge. Då vidare något samband mellan S. Martin och öfriga svenska dominikanerkloster ej finnes, men å andra sidan legendarieförfattaren vänder sig till en krets, för hvilken S. Martins dag var särskildt känd framför alla andra hälgdagar, torde den naturliga slutsatsen af såväl detta som föregående bevis vara

den, att legendariet författats något år mellan 1265 och 1273 af en dominikanermunk i Skenninge kloster.

Hvilken denne varit, låter naturligen ej med bestämdhet säga sig, men betraktar man legendariets omisskänneliga uppgift att utgöra en lärobok i kyrkohistoria m. m., förefaller det ytterst sannolikt, att arbetet författats af den, som inom klosterskolan hade undervisningen om hand, d. v. s. lektorn. Nästa fråga blir då, fanns det under den ifrågavarande perioden någon lektor för dominikanerna i Skenninge, hvilken vi kunna anse kvalificerad för ett dylikt författarskap? I detta fall kunna vi obetingadt svara ja. Den man, som då innehade denna syssla, var måhända den, hvilken främst af alla då lefvande svenskar var danad för ett dylikt värf. Andra afdelningen af denna uppsats skall också egnas åt en närmare undersökning af Petrus' de Dacia lif och värksamhet.

---

[1]) Cod. Bild. är beskrifven af Sven Bring (adlad Lagerbring) i Giörwells Allmänna Tidningar 1770 N:o 156, samt af G. Stephens och J. A. Ahlstrand i Svenska Fornskriftsällskapets samlingar I (1844). Den förste som i tryck yttrat sig om handskriften är Lagerbring, först i Allmänna Tidningar 1770 sedan i Svea Rikes historia II 152—153, 862—866 (1773). Senare författare uppräknas af Stephens och Ahlstrand. Till dessa kunna läggas Rydqvist Sv. Spr. Lar. I s. XXII, Södervall Hufvudepokerna s. 53. Detta legendarium är utgifvet af Stephens i Sv. Fornskrifts-sällskapets publikationer 1847 och 1858 under titel »Ett fornsvenskt legendarium» (del 1 och 2 af denna samling). Arbetet citeras: Leg.

[2]) Att ej häller Cod. Bild. är fullständig framgår af Leg. ss. 1298—1299.

[3]) Snarare är det antagligt, att Birgitta själf läst detta legendarium. I Vita S. Birgittæ (Script III sect. post. s. 192) yttras: »Cum vero vacabat a labore manuum continue relegebat vitas sanctorum et bibleam, quam sibi in lingua sua scribi fecit.» Då Brigitta vid denna tidpunkt ännu ej förstod latin (jämf. t. ex. a. a. 202), måste detta legendarium tydligen hafva varit på svenska, ty att härmed skulle menas ett tyskt arbete (Hammerich den Hellige Birgitta s. 78) förefaller väl osannolikt. (Se nämligen Dipl. III s. 537). Så vida på Birgittas tid ej funnits två svenska legendarier (och hvarje spår af det ena förlorats, under det att det andra bevarats i tre handskrifter), bör således det legendarium, hvarur Birgitta under sina lediga timmar hemtade uppbyggelse, hafva varit det samma, som i sin fullständigaste form föreligger i Cod. Bild. Att Birgitta säges blott hafva låtit öfversätta bibeln, beror — så vida föregående konjektur är riktig — naturligen därpå, att legendariet redan förelåg

i svensk dräkt. En annan möjlig allusion på vår samling finnes i den förteckning, som biskop Israel Erlandi 1317 upprättade öfver de lösören m. m., som under den senaste tiden inköpts för domkyrkan i Västerås (Dipl. III s. 326): »Jtem fecimus fieri partem legendarii hyemalem, que constitit ultra XL^ta Marchas denar. que nunc est in ecclesia cathedrali.» Men sannolikt afses härmed ett latinskt arbete. Ovisst är också om ett latinskt eller svenskt värk åsyftas i Dipl. II s. 107. 1291 testamenterar ärkedjäknen Sigtrygg åt biskopen i Linköping »duos libros videlicet legendam sanctorum et unum librum qui vocatur summa provincialis.»

[4]) »Clemens paue thæn tima han var cardinalis vitnar mz brefue at hans systir en helagh frw sagdhe sik hafua vakna seet» etc. Leg. s. 797.

[5]) Ehuru hans författarskap af »Miracula» så vidt jag vet icke bestrides, synes mig dock ett skäl däremot föreligga. Det sista mirakel han anför är från 1311 (från föregående år finnas flere) och detta upptages ej såsom nyligen timadt; vidare angifva orden »sede vacante» såsom redan Schefferus påpekat tydligen tiden mellan ärkebiskop Nils Kättilssons död (maj 1314) och Olofs val. Men nu undertecknar sig Israel Erlandi »*prior Sictoniensis.*» Redan i midten af året 1309 hade han likväl blifvit biskop i Västerås och såsom sådan skrifver han sig också i alla efter 1311 utfärdade bref (om orsaken till denna mellantid se Annerstedt i Script. III S. post. s. 124 noten). Vid den tid miraklerne skulle hafva författats hette priorn för dominikanerne i Sigtuna Bernhardus (Dipl. III s. 203). Utgifvarne af Scriptores II s. 271 hafva väl märkt motsägelsen, men utan att kunna lösa den. De anse att »*sede vacante*» måste häntyda på någon tidpunkt före 1314; men den föregående ärkebiskopen Nils Kättilsson erhöll sin konfirmation redan 1307 och vigdes 1308, efter hvilken tid en betydande del af de meddelade järtecknen timade. För att häfva denna svårighet kunde man då antaga, att miraklerna nedskrifvits under vakansen före 1307 (eller 1308 om man medräknar tiden från ärkebiskop Nils konfirmation till hans viksel) och att de senare miraklerna tillagts af annan person. Men detta synes omöjligt, då åtminstone ett af dessa järtecken uppgifves vara nedskrifvet af Israel Erlandi själf. I Mir. XLVII (Script. II ss. 308—310) omtalas, huru en död pilt genom S. Eriks mellankomst åter väkts till lif »et incolumis toto corpore *postmodum tempore multo* vixit. Factum autem est hoc miraculum anno domini MCCC octavo. Hoc mihi fratri Israeli et pluribus fide dignis pater pueri fideliter enarravit.» En tredje möjlighet vore att orden »*prior sictoniensis*» ditsatts af en annan hand, men denna hypotes synes hafva föga sannolikhet för sig, ty det är ej troligt, att någon afskrifvare, hvilken ju alltid måst vara angelägen att gifva sitt arbete den största möjliga auktoriteten ändrat dei gratia episcopus arosiensis till prior sictoniensis. Det förtjänar härvid måhända att anmärkas, att afslutningsorden, i hvilka den i texten citerade uppgiften förekommer, icke finnes i någon af de svenska redaktionerna samt ej häller i Codex vaticanus och Breviarium upsaliense. Författarskapet synes således vara åtminstone tvifvel underkastadt. För fullständighetens skull kan tilläggas, att den Peder Swart tillskrifna biskopskrönikan för Västerås Stift (Script. III s. post. s. 124) om Israel Erlandsson Ångel yttrar, att »han beskref den der varandes konung Eric Geddwassons lefverne och jernteckn.» Men då denna krönika väl numera får anses såsom ett modernt falsarium, kan intet byggas

på dess uppgift i detta fall. (Hist. Tidskr. I 274 ff.) Jämf. Reuterdahl II II s. 455; samme författares rektorsprogram, Lund 1850; Lagerbring III ss. 200—202.

[6]) I. *Cod. Bild.:*

Sidhan skipade han i Opsala kirkio som gamble konungha hans foreldra hafdo byriat.

De latinska texterna

Nam upsalensem ecclesiam ab antiquis regibus suis scilicet progenitoribus fundatum . . . . . studuit consummare.

Codex vaticanus, svenska redaktionen:

Ty at han först oc främst togh sigh före Wpsala kyrkio som nw kallas gambla Wpsala som forna kononga hans förfädher oc bördhamen funderat haffde.

II. (om hans tagelskjorta).

Cod. Bild.:

ok thz ær æn j dagh gømpt i Vpsala kirkio: væt j hans hælga blodhe.

De latinska texterna:

quod et usque hodie precioso ejus intinctum sanguine in upsalense reservatur ecclesia.

Cod. Vat.:

oc gömes thz sama haarklädhe än i dagh i Wpsala domkyrkio for helgha doma ty thz wart wät i hans helgha blodhe.

III. *Cod. Bild.:*

(sampnado lønlica saman hær a mot konungenom) hanom owitande vidh østra arus thzta timde om hælga thorsdagh j sancta trinitatis kirkio a thy biærge som hether mons domini som nw ær kirkian bygdh.

De latinska texterna:

ignorantem et nihil adversi suspicantem apud orientalem Arosiam manu valida aggrediuntur. Instabat die illo festum Ascensionis dominicæ, in quo idem post dominum per palmam martyrii erat feliciter ascensurus. Cum illa die in ecclesia sante Trinitatis in monte, qui dicitur Domini, ubi nunc metropolitana fundata est ecclesia etc.

Cod. Vat.:

oc drogho mote honom mz stora makt intil öster aaros som nw kallas Upsala. Oppa samma dagher war helgha torsdags högtiidh inne, oppa hwilken dagh thenne werdoghe herren skulle opfara äpter wan herra till hymerikis ära. Then tiidh thenne helghe konongen oppa sama dagh hördhe gudz tidher oc mässo i the helgha trefalloghetz kyrkio oppa berghena som tha kalladis wars herra bergh ther som nw staar domkyrkian.

IV. *Cod. Bild.:*

Mang annur tholik miracula som gudh hafwer giort mz sinom hælgha martire sancto erico æru annar stadh scrifuat.

De latinska texterna:

Reliqua vitæ ejus et translatio sancti corporis ac miracula quæ Dominus operatus est per sanctum suum et usque præsens non desinit misericorditer operari, quæ hic omissa sunt brevitatis causa alibi scripta sunt.

Cod. Vat.:

Annor stykke aff hans helgha lifwerne och hwru hans helgha doma fördis aff gambla Upsala til nya Wpsala ther han nw hviles oc the under-

ligha järteckn som gudh gjordhe oc än i dagh gör för hans helgha forskyllan oc böön som här nw ekke sigx thz finnes andrastadz skriffvat.

[7]) Gamla Upsala, liksom den nya kyrkan invigd åt S. Laurentius (Dipl. I ss. 272, 350 m. fl.), hade åtskilliga gånger brunnit. Visserligen påbjödos ofta reparationer, men dessa tyckas hafva bedrifvits synnerligen lamt. 1245 meddelades fyrtio dagars aflat åt dem, som bidrogo till återuppbyggandet. Detta anbud förnyades 1250 och 1257, då äfven Birger Jarl för detta ändamål påbjöd en allmän skatt. Men ännu 1271 omtalas kyrkan såsom »solitariam et desolatam ac propter fabricam vetusti operis et incendii ruinæ jam proximam.» (Dipl. I ss. 310, 346, 386, 454. Jämf. ock Script. I s. 25). Dessutom tillkom en annan orsak till flyttningen. Själfva staden (omtalad Dipl. I s. 140, 391) började synbarligen ganska tidigt att öfverflyttas till Östra Aros, (redan 1231 omtalas en kyrka därstädes: S. Maria. Dipl. I s. 259, 260) och gamla Upsala stod så öfvergifvit, att ärkebiskopen ej ens hade några åhörare för sina predikningar (Dipl. I s. 391). 1258 gaf också påfven sitt tillstånd att flytta ärkebiskopssätet till annan mera lämplig plats (Dipl. I s. 391). Bref härom, några med yrkande af penningehjälp till den nya domkyrkan, utfärdades efteråt ganska ofta (Dipl. I ss. 395, 396, 397, 434). 1270 gaf Valdemar sitt tillstånd till att kyrkan med bibehållande af sitt gamla namn och sina forna rättigheter måtte flyttas till en mera passande ort (Dipl. I s. 454). Ännu 9 Sept. 1271 utfärdades från Östra Aros det vanliga aflatsbrefvet för alla dem, som på S. Lars och S. Eriks dagar besökte »ecclesia vpsalensis mater nostra et metropolis regni.» Men redan samma dag öfverfördes Upsala kyrkas namn och rättigheter till Östra Aros (Dipl. I ss. 458—459).

[8]) Den 23 Maj 1276 utfärdar Magnus Ladulås en handling från »Östraros,» den 24 s. m. en annan »Upsaliæ,» den 26 s. m. en tredje från »Østraros.» (Dipl. I ss. 508—9).

[9]) Den svenska versionen af Vita i Cod. Vat. har också »Wpsala kyrkio som nw kallas gambla Wpsala».

[10]) Så uppgifves i Chron. XII (Script. I .s 25), Chron. XXII (Script. I s. 90) samt hos Ericus Olai som yttrar (Script. II 57): »Anno MCCLXXIII translatæ sunt reliquiæ S. Erici, constructa ecclesia lignea intra muros inceptos in monte S. Trinitatis, ubi quondom stetit templum Upsala trium deorum.» Den sista tydligen felaktiga uppgiften har som bekant gifvit anledning till häftiga debatter mellan 1600-talets lärde. (Jämf. ock Erici Olai stridiga uppgift a. a. 61). Samma årtal uppgifves i tillägget till Reg. Ups. (Script. III s. post s. 99): »Anno dni MCCLXXIII translatus est beatus Ericus de antiqua Upsalia ad novam ecclesiam metropolitanam, præsentibus dominis Waldemaro Rege, Fulcone Archiepiscopo et aliis nobilibus.» Denna uppgift bestyrkes fullkomligt af Waldemars bref Dipl. I s. 470. Jämf. ock Busser I s. 153, Peringsköld Monum. Uller. II ss. 15 ff., 50 ff. och Rhyzelii Episcoposcopia I s. 35.

[11]) Att antaga att Cod. Bild., så vida dess original innehållit denna passus, skulle hafva öfverhoppat den, är knapt rimligt. Därtill spelade translationen en altför betydande roll.

[12]) Äfven Lagerbring (Sv. Rikes Hist. II 153) anser redaktionen i Cod. Bild. äldre än den Israel Erlandi tillskrifna latinska texten. Han håller för sannolikast, att denne öfversatt den ursprungligen svenska (i Cod. Bild. bevarade) berättelsen på latin. Hans skäl för detta senare antagande är, att den svenska berättelsen är enklare och jämnare än den latinska, som genom sin något svassande stil afviker från den egentliga meningen. Men denna skilnad bör väl rättast förklaras genom de olika språkens skaplynnen.

[13]) De grunder, på hvilka jag stöder detta antagande äro följande. Åtminstone redan från 1250-talet utgingo penningebidrag till domkyrkans uppbyggande, och dessa medel hafva svårligen kunnat användas till restauration af den år 1271 såsom fullkomligt bofällig betecknade kyrkan i gamla Upsala. Ej häller är det antagligt, att den förut omtalade öfverflyttningen kunnat ske, om ej i Östra Aros funnits åtminstone en provisorisk metropolitankyrka. Peringskölds mening (Monum. Uller II s. 12) att Trefaldighetskyrkan under den första tiden ända till 1435 nyttjats som domkyrka kan jag icke biträda. Diplomerna strida däremot. Då Ramfrid 1302 upprättar sitt testamente, väljer hon sin grafplats »in ecclesia vpsalensi in capella beati Nicolai,» hvarjämte hon utdelar gåfvor åt B. Virginis, S. Trinitatis och B. Petri kyrkor. (Dipl. II ss. 367—368, jämf. och 561). Häraf följer att ingen af dessa sistnämnda *då* åtminstone begagnades såsom domkyrka. Vidare framgår, att byggningen måste hafva varit ganska långt framskriden. 1302 omtalas Nicolai kapell (jämf. Dipl. II s. 339), 1303 Capella b. Virginis (Dipl. II s. 373); ungefär samtidigt nämnas Johannes samt Olofs och Eriks kapell, och ännu så tidigt som 1276—1281 funnos altaren åt B. Nicolaus och B. Katharina »in ecclesia upsalensi» (Script. III s. post s. 100). Då i Waldemars förut påpekade bref af 1273 omtalas Upsala domkyrka eller när i tillägget till Reg. Ups. (slutet af 1300-talet) uppgifves, att Eriks ben flyttats »de antiqua upsalia ad novam ecclesiam metropolitanam,» finnes således intet skäl att antaga, att därmed afsetts Trefaldighetskyrkan. Samma uppgift förekommer också såsom af not 10 framgår hos Ericus Olai, hvilken icke afskrifvit Reg. Ups., utan måste hafva haft en annan källa. Hos honom meddelas dessutom den troligen riktiga upplysningen, att då endast en provisorisk träkyrka varit uppförd innanför den ännu oafslutade byggningen. Samma träkyrka omtalas i Reg. Ups. (1344): »Hic (Johannes Odolphi) obiit anno domini MCCXC. VII kalen iunii [1]) et sepultus in ecclesia lignea. Postmodum corpus suum translatum fuit inde et sepultum in majori ecclesia in capella beati Johannis baptiste et sancti Johannis apostoli et evangeliste constructa.» (Dipl. V. s. 306). Ehuru ej af stor beviskraft kan till dessa uttalanden fogas den i not 10 citerade Chron. XXII (1500-talet).

Häremot strida likväl: Chron. XIX (början af 1300-talet): »eodem anno (1290) constructa fuit ecclesia lignea et in eandem reliquie translate, videlicet die nativitatis gloriose virginis» (Script. I s. 87), Reg. Ups. (Script. III s. post s. 100): »anno eciam sue translationis (1290) constructa fuit ecclesia lignea infra muros ecclesie nove et ibidem translate reliquie in die nativitatis

---

[1]) D. v. s. 1290 d. 26 Maj, men det bör väl vara XII kalen iunii d. v. s. den 21 Maj 1290. Jämf. Dipl. II s. 92 och kalendarium Ups. i Dipl. II s. XV. Bestämdt felaktig är uppgiften Dipl. II s. 94. Jämf. ock Peringsköld II s. 206.

virginis gloriose», samt slutligen Chron. XII (midten af 1400-talet): »(1290) constituta fuit ecclesia lignea infra muros inceptos in monte sancti trinitatis vpsalie et illic reliquie delate in nativitate beate virginis Marie.» Härvid är för det första att anmärka, att den nästan identiska formen för dessa anteckningar gör det antagligt, att de i detta fall äro afskrifter af hvarandra eller af ett gemensamt, förloradt original. Att åtminstone Reg. Ups. och Chron. XIX stått i ett visst förhållande till hvarandra tyckes framgå af Script. I s. 88 not g. I följd häraf kan man ej gärna tillmäta dem större beviskraft än den som följer af en enda annotation.

Härvid äro tre förklaringar tänkbara. *Antingen* skedde den egentliga translationen i Jan. 1273, hvarvid konungens kvarlefvor ej fördes till den nuvarande domkyrkan utan till annan plats i Östra Aros för att likväl i Sept. 1290 flyttas till den nyuppbygda träkyrkan, *eller* också skedde endast en translation och denna i Sept. 1290, *eller* slutligen innehålla de sist anförda källorna en felaktig uppgift. Att translationen till nya Upsala skett i Jan. 1273 får likväl anses säkert dels på förut anförda skäl, dels därför att kyrkan den 23 Jan. firade translatio Erici. Härigenom måste den *andra* möjligheten anses utesluten. Beträffande det första alternativet bör påpekas, att Chron. XIX och Reg. Ups. ej innehålla något om den egentliga i Jan. 1273 företagna translationen, utan endast anföra den i Sept. 1290, som däremot ej nämnes i någon annan källa, eller af kyrkan ihågkommits med någon fest till S. Eriks ära. Vidare kan antecknas att dessa båda skrifter ej häller nämna något om relikernas slutliga öfverflyttande från träkyrkan till den egentliga katedralen. Redan häri ligger en stark anledning till misstanke. Vidare vet man att redan 1278 och antagligen redan före 1271 en kyrka invigd åt S. Erik funnits i Östra Aros [1]). Då denna kyrka, som var invigd åt samma helgon som domkyrkan, så vidt jag vet aldrig annars nämnes, måste den också hafva varit identisk med den förut omtalade träkyrkan, så mycket mer som den ej kan förblandas med vare sig Trinitatis och B. Virginis eller den under byggning varande *stora* domkyrkan. I ett tillägg till testamentet. (Dipl. I s. 725) skänker nämligen Björn 800 mark silfver »ad edificationem ecclesie *majoris*.» Men detta förutsätter tydligen, att då funnits en ecclesia minor, som ej gärna kan hafva varit någon annan än den förut omtalade träkyrkan. Såsom ett ytterligare skäl kan anföras, att man svårligen 1290 haft någon anledning att ini katedralen uppföra en provisorisk träkyrka, då den förra vid denna tidpunkt till sin byggnad tyckes hafva varit så långt framskriden, att redan flere kapell voro afslutade. På detta och förut anförda skäl, måste jag således anse uppgiften om den 1290 bygda kyrkan oriktig, och återgå till antagandet, att redan vid ärkebiskopssätets flyttning 1271 en provisorisk metropolitankyrka stått på den nuva-

---

[1]) Dipl. I s. 724. Testamentet är odateradt. Domprosten Björn skänker där »upsalensi ecclesie bibliam in duabus partibus, evangelia glossata, apostolum glossatum et psalterium cum glosa. Fratribus minoribus in arusia X marchas denar; predicatoribus in sycthunia X marcas denar; dominabus de sco X marcas denar; ecclesie sanctj Erici in arusia marcam argenti.» Då här i samma handling skiljes mellan Upsala och Aros synes testamentet hafva affattats före ärkebiskopssätets flyttning 1271. Björn dog visserligen först 1278 (Dipl. V s. 305), men af inledningsorden i testamentet framgår, att ingen sjukdom, utan endast dödens ovisshet förmått honom uppsätta denna handling.

randes plats. Måhända har misstaget uppkommit därigenom att konungens kvarlefvor 1290 flyttades från träkyrkan till den större kyrkan.

[14]) Detta är tydligt af flera skäl. Nästan alla järtecken uppgifvas hafva skett under Israel Erlandis egen tid, men det är naturligt att en mängd skett förut, ehuru de ej upptagits i den af oss kända samlingen. Att dessa likväl varit i skrift upptecknade, är ytterst sannolikt. Genom Israel Erlandis (?) polemik i epilogen mot alla muntliga *och* skriftliga mirakelhistorier, hvilkas sanning ej tillräckligt styrkts, synes framgå, att han värkligen haft framför sig en eller annan samling af dylika undervärk, ehuru han i sitt arbete endast velat upptaga de fullt bevisade. På några ställen skymta likväl fram ett par antydningar om andra skrifter rörande samma ämne. I Mir. XLIV citeras titlarne på tolf järtecken ur »Memorabilia scripta manu Domini Fulconis Archiepiscopi» (den samme som 1273 värkstälde translationen). På en annan samling af okänd författare häntydes Mir. XXXIII och XXXIV. Vid den tidpunkt, då de i dessa mirakler omtalade brefven skrefvos, var Israel Erlandi ännu scolaris i Östergötland, och »scripsit mihi» kan således ej afse honom. Antagligen har derför samlingen uppkommit på följande sätt. Israel Erlandi, hvilken liksom hela sin släkt (Ångel) hade rykte som en nitisk dyrkare af S. Erik, hade tydligen värkstält en samling af järtecken, utförda af detta helgon. En okänd kompilator förenade troligen dessa anteckningar med åtskilliga andra rörande samma ämne, hvarefter han för att gifva sitt arbete bättre kredit publicerade det hela under Israel Erlandis namn.

[15]) Denna uppgift förekommer i Chron. XII och XV (Script. I ss. 25, 50). samt i de synnerligen pålitliga annales sigtunenses (Script. III s. 5) och förefaller vara riktig. Enligt Echard I s. 388 blef Augustinus prior provincialis omkring 1254 och skötte denna plats till 1256, då han på ordensmötet i Trier entledigades. Enligt samma källa valdes han ånyo 1272 och fortfor att utöfva ämbetet till sin död 1282. Echard citerar härför ordens acta capit. general. och de med Augustinus nästan samtidiga dominikanerförfattarne Salanhacus och Bernhardus Guidonis. Ej häller beträffande Absalon stämma de svenska krönikorna och Bernhardus Guidonis fullt öfverens. Bernhardus yttrar (Echard I s. 410): »Hic Absalon vir fuit admodum reverendus et bonus et provinciam rexit annos XX et amplius et in officio obiit Rusquillis (Roeskilde) anno MCCLV.» Dödsåret uppgifves således olika, men ämbetstidens längd ungefär lika.

[16]) Vita S. Brynolphi i Scriptores III s. post s. 142. Intressanta upplysningar om biskopens författarskap stå där att vinna (se de olika tillfällen, då punkten: »arma hostis antiqui,» afhandlas). Intet af de i texten omtalade arbetena voro legender, ty med historiæ menas enligt medeltidens språkbruk ritualen för helgonens officia med dithörande hymner och lectier. (Klemmings inledning till Bonaventura s. XXVII). I Diar. Vast. yttras om Nicolaus Hermanni: »Composuit historiam Sanctæ Birgittæ, quæ incipit Rosa rorans bonitatem, et plures alias sanctorum historias.» Om Birger Gregersson yttras i Reg. Ups. (Script. III s. post s. 101. Jämf. ock Annerstedts inledn. till Vita S. Birgittæ Script. III s. post s. 186): »dictavit historiam sancte Birgitte que incipit Birgitte matris inclite. Item historiam sancti Botvidis

martiris que incipit Triumphantis milicie.» På samma sätt här vid tal om Brynolfs hystoria de sancta Helena, »que quidem hystoria sic incipit: Salve decus patrie, mater deo grata, ad laudem vesgocie, celitus donata. (a. a. 157). Skulle Brynolf, hvilket åtminstone ej framgår af yttrandet i Vita Brynolphi, äfven vara författare af Legenda S. Helena Schedviensis, kan han näppeligen hafva skrifvit legendariet, ty stilen i dessa båda arbeten är så fullkomligt olika, att samme man omöjligt kan hafva författat båda. Hymnerna om S. Helena finnas i Forsenii afhandl. de Schedvi Ups. 1736. Jämf. vidare Knös Hist. lit. poet. vestr. lat. ss. 8—11, Script. II ss. 399 ff., Dipl. III s: 31, Wieselgren Sv. Sk. Lit. II s. 455. Schröder, De Poesi sacra latina Medii aevi in Suecia ss. 28—42. Klemming förbereder just nu en samlad upplaga af våra medeltidshymner.

[17]) Jag behöfver knapt påpeka, att jag icke anser mina härefter följande ord på något sätt beröra varc sig frågan om Svears och Götars förmodade stamskilnad eller spörjsmålet om fornsvenskans dialekter. Om den förra frågan se Fahlbeck i Hist. Tidskr. 1884, om den senare Rydqvist i Sv. Spr. lagar IV ss. 152—162, där öfrig hithörande literatur upptages.

[18]) Senare Vadstenaskrifter (t. ex. Anna Fikconis öfversättning af S. Elisabeths uppenbarelse s. Leg. 807) säges vara på svenska, men ännu Nicolaus Ragaldi, som 1476 ingick i Vadstena kloster säger sig hafva öfversatt S. Amalberga »Oppa göta maal.» (Leg. s. 1334).

[19]) På latin synes all literatur på vårt språk hafva kallats svensk och så vidt jag funnit aldrig götisk. Om den bibel Magnus Erikson hade var samma arbete som den ofvan omtalade bibelparafrasen, gick äfven den under rubriken svensk (Dipl. IV s. 710).

[20]) För vidare exempel se Rydqvist II s. 199, IV ss. 152—162.

[21]) I Kalmar fanns också ett nunnekloster, men det var då alldeles nytt. Det var invigdt åt S. Johannes Bapt., grundades 1299 och förenades 1504 med klostret i Skenninge. Jämf. Wieselgren De Claustris Sect II ss. 15—16; Dipl. II ss. 345 ff.

[22]) Dessutom funnos kloster i Lund, Halmstad, Helsingborg och Malmö, men dessa räknades som bekant då ej till Sverge.

[23]) På flere skäl, till hvilka jag sedan återkommer, måste man antaga Skenninge såsom en under 1200-talet högst betydande ort.

[24]) Åfven annorstädes visar han sitt intresse för S. Martin t. ex. »Attathighi munka waro i martins kloster. Mange aff them wrdo biscopa oc hwar stadher læt sik wara æradan en han finge biscop aff martins munkom» (Leg. 631).

[25]) Styffe, Skandinavien under unionstiden ss. 106, 107, 177, 345.

[26]) Endast två gånger kallas det S. Agnetas, nämligen 1335 (Dipl. IV s. 432) och 1353 (Kullberg N:o 105). Antagligen på grund af Ingrids (grundläggarinnans) rykte som helgon ombytte klostret på 1400-talet namn och kallades S. Ingrids. (De Claustris II s. 26. Styffe s. 196). I Delagardiska Archivet II s. 94 omtalas under 1344 S. Claræ kloster i Skenninge,

men antingen föreligger här ett misstag eller också afses ej det af oss kända klostret, ty S. Clara var de kvinliga franciscanernas helgon.

[27]) Enligt Martin IV:s bulla skulle de lefva »sub cura fratrum dominicanorum» (De Claustris II s. 24).

[28]) Att kloster och kyrkor under medeltiden ändrade namn eller voro invigda åt flere helgon, är så allmänt kändt, att några exempel knapt behöfva anföras. I detta fall kan man antaga, antingen — hvilket synes troligt — att klostret först hetat S. Martins och därefter uppkallats efter S. Olof, eller att det ursprungligen varit invigdt åt både S. Martin och S. Olof, eller slutligen hvilket förefaller minst sannolikt, att klostret hetat S. Olofs, men kyrkan S. Martins.

(Fortsättning i nästa häfte).

Om drottning Kristinas literära verksamhet i Italien.

De få skrifter vi ega af drottning Kristina tillhöra det senaste skedet af hennes lif. Oaktadt hon redan i Sverige stod i förbindelse med Europas anseddaste diktare och lärde och med en oerhörd receptivitet tillgodogjorde sig alstren af deras pennor, har hon dock ej så vidt kändt är under sin regering lemnat efter sig andra alster af sin penna än sådana som voro en följd af hennes politiska ställning d. v. s. bref och kanslisaker. Att äfven dessa voro i sitt slag förträffliga såväl genom den riktiga uppfattningen af ställningar och förhållanden som genom stilens ledighet och skönhet, på hvad språk de än skrefvos, derom äro de många bref och handlingar, som passim anföras af *Arckenholtz* i hans *Mémoires de Christine*, ett tillräckligt vittnesbörd. De alster åter, med hvilka denna uppsats har att befatta sig, nedskrefvos alla på utländsk botten och äro slutstenen i ett långt och vexlingsrikt lif, ett lif, som, huru det eljes må bedömas, i alla fall var nog intelligent och rikt på idéer för att vara beaktansvärdt. Kristinas skrifter voro icke bestämda att offentliggöras. De äro dels af enskild natur, betraktelser, dem hon nedskrifvit såsom en art sjelfbekännelser för att lätta sitt hjerta under de senare årens vedervärdigheter, dels tankar och aforismer, sannolikt till största delen egnade att utgöra diskussionsämnen i hennes akademi. Äfven de historiska skrifterna äro hållna i en temligen subjektiv ton och torde i alla händelser, om hon låtit dem utgifvas, blifvit föremål för en mer eller mindre genomgripande omgestaltning. Vidare tillkommer att Kristina aldrig vill framstå såsom författarinna eller ens omnämner sitt författarskap, under det hon eljes icke skyr att låta sina egenskaper och företräden framträda, såsom t. ex. då hon betonar sitt företräde framför Ludvig XIV »att hon åtminstone skrifver sina bref sjelf» o. s. v.

Arckenholtz, den förste som lemnat oss en rik och vetenskapligt sofrad materialsamling till Kristinas lif och historia [1], är äfven den som samlat och utgifvit hennes skrifter, och det är denna samling, till hvilket väl svårligen, om vi afse från brefsamlingen, något af vigt kan tilläggas, jag begagnar såsom hufvudkälla. Visserligen uppgifver samme författare [2], att Ihre skulle haft för afsigt att publicera Kristinas arbeten och citerar för att bestyrka detta Ihres dissertation »De abdicatione regia» pag. 15 [3]. I denna förekommer likväl intet som antyder en dylik afsigt, så att ett misstag eller en förvexling här måste föreligga. Vidare utlofvar Grauert i sitt förträffliga och omfattande arbete om Kristina [4], en ny upplaga af hennes *valda* skrifter, hvilken heller aldrig kom till stånd. Det är alltså fortfarande Arckenholtz, hvilken äran tillkommer att vara den enda som i stor skala samlat och utgifvit Kristinas manuskripter.

[1] Kristina-litteraturen var redan före Arckenholtz ofantligt rikhaltig. Warmholtz uppräknar öfver 550 skrifter rörande drottningen och Sverige under hennes regering, och Arckenholz sjelf citerar icke långt från ett tusental tryckta källor, ehuru de flesta af dessa visserligen endast till ringa del beröra hans ämne. Men alla de arbeten, som före Arckenholtz behandlade Kristina voro föga annat än partiskrifter, tillkomna vare sig i satiriskt eller panegyriskt syfte, hvilkas uppgifter ej utan den strängaste kritik kunde begagnas. Detta gälde framför allt om drottningens historia efter afsägelsen. Arckenholtz' arbete utkom i 4 delar 1751—60, på franska och tyska, samt öfversattes i kort sammandrag af *Gjörwell* under namn af *Drottning Christinas arbeten och märkvärdigheter* Sthm 1760. *Lacombe*, *Histoire de Christine* Sthm 1762, öfversatt med anmärkningar af *Er. Ekholm* Sthm 1765, är endast ett sammandrag af den förra.

[2] Del II Reflexions sur Alexandre. Au lecteur.

[3] Härmed menas att denna afhandling, skrifven af Andreas Wesström, Hels., försvarades 1744 under Ihres presidium.

[4] *Christina, Königinn von Schweden und ihr Hof von W. H. Grauert* 2 Th. Bonn 1837—42, II, 415 n. 54. Detta arbete är den enda utförda historia öfver drottning Kristinas lif. Var Arckenholtz' verk endast en rik materialsamling, så är Grauerts en fullständigt utförd historia. Med begagnande af alla tryckta hjelpkällor (endast undantagsvis arkivforskning) genomgår förf. i en lättläst och högst angenäm stil Kristinas regering och lefnad i Sverige i 1:sta delen för att i den 2:dra följa hennes resor och vistande i utlandet. Med stor historisk skarpsinnighet väger han föregångarnes uppgifter och är ej så sällan i tillfälle att korrigera Arckenholtz' fakta och uppfattning. I sitt omdöme om drottningen är han nog mild och blundar gerna för den ytlighet och fåfänga, som onekligen är ett genomgående drag i Kristinas karakter.

Då vi vilja gifva en teckning af den svenska drottningen såsom literär personlighet, är det dock icke blott hennes egna skrifter vi hafva att beakta. Hennes egenskap att vara medelpunkt i det literära lifvet i Italien under senare delen af 17:de seklet tar först och främst vår uppmärksamhet i anspråk, och det torde derför vara nödigt att kasta en flygtig blick på hennes lefnadsförhållanden under de år, hon der lefde och verkade.

Hennes resa genom Europa var ett triumftåg. Det rykte, hennes ärorika regering gifvit henne i Europa, ökades i ännu högre grad genom de tvänne handlingar, som afsluta det första skedet af hennes lif, tronafsägelsen och religionsförändringen. Anledningarna till dessa vigtiga steg ligga allt för långt från ämnet för att här diskuteras, och till någon fullkomlig klarhet härutinnan torde man väl heller aldrig komma. Visst är att den väfnad af intriger, som utspunnos i Vatikanen och Propaganda Fide, funno ett villigt föremål i den fritänkande och irreligiösa drottningen [1] likasom att hennes ombytliga sinne gerna utbytte politikens intrasslade härfvor mot söderns herrligheter. Afsägelsen uppfattades öfverallt såsom en följd af drottningens varma trosnit för katolicismen, och till ett sådant uppfattningssätt gaf hon sjelf i sina bref tillräcklig anledning. Detta kunde endast öka den oerhörda beundran för hennes handlingssätt, och denna tog sig de amplaste uttryck på alla orter, hon under sin resa besökte eller genomfor. Slutstenen i resans triumfer var likväl det officiela intåget i Rom, hvars storartade prakt krönikörerna ej nog kunna prisa och som troligen vida öfverträffade allt hvad i denna praktlystna stad förut under påfvedömet varit skådadt [2]. Alexander VII, som hållit intrigens trådar i sin hand och så att säga tagit hela afsägelseverket på entreprenad med en sådan svartsjuka, att han uppehållit Kristinas intåg i

[1] *Conversione alla fede cattolica di Cristina* etc. Modena 1874. Sforza Pallavicino: *Vita di Alessandro VII.* Lb. 5, Prato 1839, *Rankes* Digression über Christine i *Die Römischen Päbste III* behandlar nästan uteslutande religionsförändringen. Grauert II, 57 ff.

[2] De särskilda beskrifningarna öfver drottningens resa och intåg i Rom äro sammanfattade i *Gualdo Prioratos Storia della Regina di Svezia* Roma 1656 och Venezia 1657.

Rom till sin egen tronbestigning, hade i sjelfva verket vunnit en stor triumf, äfven om han utan orsak smickrat sig med att drottningens öfvergång skulle draga med sig en mängd svenska familjers bland hennes anhängare. Det var då helt naturligt, att han uppbjöd hela sin förmåga för att göra drottningens vistelse i verldsstaden så angenäm och lysande som möjligt. Oupphörliga festligheter, beseendet af alla de märkvärdigheter staden inneslöt, nya bekantskaper med landets förnämste lärde och besök i de rika biblioteken och konstsamlingarna gåfvo drottningen fullt upp att göra, under den första tiden. Men smekmånaden var snart förbi, hon började snart känna obehaget af sin ställning såsom »regina senza regno» inkastad i en ny omgifning och nya förhållanden, dem hon på afstånd i sin fantasi utmålat angenämare än de i verkligheten befunnos vara. Obehagen började med striden mellan spanjorerna och fransmännen i Rom, hvilka båda friade till Kristinas gunst. Då hon sökte iakttaga en opartisk hållning retade hon spanjorerna, hvilka ansågo sig ega rätt till hennes tacksamhet. Följden blef att hon skilde alla spanjorer från sin tjenst och utsatte sig härigenom för allehanda obehag från deras sida [1]. Detta förde i släptåg med sig oenigheter med den romerska adeln, visserligen af öfvergående natur men icke utan inflytande på drottningens ställning. Kom så en liten skärmytsling mellan henne och påfven, hvilken senare ej var fullt belåten med hennes något fria uppträdande och skick och med hennes brist på andakt och skötande af de katolska ceremonierna, hvartill äfven kom missnöje med hennes osolida ekonomiska ställning under Karl Gustafs strider med Polen. En försoning kom visserligen till stånd, men Kristina hade dock för tillfället fått nog af sin Romavistelse och begaf sig ut på resor, denna gång till Frankrike. Vistandet der, huru lysande än mottagandet var, var knappast egnadt att stärka hennes anseende. Inom den lärda verlden gjorde hon visserligen nya eröfringar, men hofvet synes ej i lika grad varit intaget till hennes

[1]) Kristinas manifest mot spanjorerna, tryckt hos Arck. I, 521, är ofullständigt; fullständigt finnes det i Ms. i Cassanatensiska Bibl. i Rom. Ms. X, v, 29, pag. 398.

fördel, så att hon endast med svårighet mottogs då hon följande år (1657) efter en resa till Torino och Venezia helt oväntadt återvände till Frankrike. Denna gång blef dock hennes förhållande till hofvet ännu skefvare och mera spändt genom tilldragelsen med Monaldeschi [1]. Följande år återvände hon till Rom, der de gamla stridsämnena voro glömda, så att hon åter, åtminstone för en tid, lefde i sämja och endrägt med romarne.

Betrakta vi drottning Kristinas karakter, så var denna alldeles icke egnad att låta henne såsom exdrottning i frid och lugn framlefva sina dagar. Orolig och fåfäng hade hon ett oöfvervinnerligt begär att kasta sig in i företag, med hvilka hon ingenting hade att skaffa, utlofva saker, som det icke stod i hennes makt att hålla och uppträda såsom medlarinna mellan makter, hos hvilka hon ej hade den minsta auktoritet. Hon kunde aldrig glömma att hon *varit* drottning, och i sin oförsigtighet och sitt politiska dilletanteri tvekade hon ej att utmana stormar, dem hon sedan ej kunde besvärja, eller utsätta sig för mer eller mindre skymfliga tillbakavisanden från sina »kusiner» ss. t. ex. i hennes notvexling med Ludvig XIV i Créqui-affären. Hennes oroliga ande sökte ständigt nya fält för sin verksamhet, utan att hon på det politiska området lyckades finna något, der hon kunde göra sig gällande. Härvid förledde henne hennes maktlystnad till ständigt nya men alltid misslyckade försök, och hennes bemödanden att vinna Polens krona likasom att återvinna Sveriges måste för hvarje tänkande framstå såsom fullkomligt orimliga; det förefaller nästan obegripligt huru hon ens sjelf ett ögonblick kunnat tro på dessa planers framgång. Icke mindre besynnerlig är hennes ständigt återkommande verksamhet för den katolska religionens utbredande, hennes planer mot turkarne och hennes försök att med vapen i hand skydda sina underhållsländer. Då alla dessa försök att återvinna makten stranda, vill hon åtminstone i det yttre framträda såsom drottning, ända till

[1] Literaturen öfver denna beryktade affär är ofantligt rikhaltig utan att man kommit till någon bestämd åsigt om anledningen till M:s aflifvande. Grauert egnar häråt en utförlig och sakrik undersökning II, 115—142. Likaså *Ugo Foscolo* i en liten uppsats *Cristina e Monaldeschi* Opere di U. F. 1860 D. 1, s. 411. Delvis otryckta handlingar härom i Cassanatensiska Bibl. i Rom Ms. X, VII. 47.

öfverdrift hållande på sin värdighet, men äfven härigenom stötte hon ifrån sig dem, bland hvilka hon lefde, och denna ytliga fåfänga torde äfven hafva spelat en icke så ringa roll i den första schismen mellan henne och den romerska adeln. Hennes slöseri och oförmåga att hushålla med det icke obetydliga underhåll, hon åtnjöt från Sverige, bidrog äfven att göra hennes ställning ohållbar, och bland de deraf härflytande obehagen var icke det det minsta, att hon nödgades mottaga understöd från påfven (ända från sin afresa till Frankrike) och derigenom stäldes i ett för hennes sjelfständighetskänsla kränkande beroende af honom. Väl är det sannt att bidragen från Sverige på grund af rikets tryckta ekonomiska ställning och de stora krigen under Carl Gustaf icke alltid inflöto fullt ordentligt, men med ordentlig skötsel af sin ekonomi skulle hon dock utan svårighet kunnat uppehålla sin värdighet i Rom, och hennes oupphörliga och bittra klagomål öfver svenskarnes försumlighet äro i icke ringa grad öfverdrifna. Hon kunde aldrig förgäta den tacksamhetsskuld, i hvilken hon inbillade sig att riket stod till henne, härom påminnas hennes generalguvernörer tidt och ofta, och i sin egen tanke hade hon nära nog lika stor del i Sverige som rikets regerande konungar. »Le royaume de Suède est à moi et au roi», »la différence qu'il y a entre moi et lui, est que je dois tout ce que je suis à Dieu seul, et que le roi doit à Dieu et à moi tout ce qu'il est» säger hon i bref till Cedercrantz ännu 1678 [1]. Hufvudföremålet för hennes politiska underhandlingar under hela hennes lif var också endast att förskaffa sig möjligast stora fördelar från Sverige och att få medlen möjligast säkert placerade. Någon grannlagenhet eller någon hänsyn mot sitt gamla fosterland visade hon härvid icke, utan äfven under de svåraste tider för Sverige tvekade hon ej att till sina underhandlare utdela befallningar att utpressa så mycket som möjligt. »Pour le reste», skrifver hon 1669 till Rosenbach, »obtenez ce que vous pourrez, car connoissant leur extrême pauvreté, j'aime assez la Suède pour lui pardonner quelque chose du côté de l'intérêt», såsom hon ädelmodigt

[1] Arck. II, 178.

tillägger [1]. I högre grad glömde hon väl dock aldrig sina skyldigheter mot Sverige än då hon 1658, under det riket var inveckladt i krig med Polen, Danmark och Brandenburg, underhandlade med kejsaren om erhållande af en armé under befäl af hennes gamle gunstling Montecucculi för att besätta och intaga Pommern, åtnjuta inkomsterna deraf under sin lifstid och efter sin död låta provinsen öfvergå till Österrike. Hon ångrade sig dock i tid [2], men samma sjelfpantningstankar ser man flera gånger uppdyka hos henne under loppet af hennes lif, såsom underhandlingarne 1675 med kejsaren och Montecucculi [3], en affär, som, vare sig att man med Arckenholtz antager att hennes mening var att sjelf uppträda såsom eröfrande makt eller att man accepterar Grauerts åsigt att hon endast ville »afträda sina besittningar» i Pommern, alltid måste anses såsom lindrigast sagdt fördömlig [4], och till ringa ursäkt länder, att räntorna från Sverige vid dessa tider, i följd af landets tryckta ekonomiska omständigheter, icke så regelbundet kunde komma henne till handa. Hela saken var att tronafsägelsen varit ett förhastadt och ej nog öfvertänkt steg, och att exdrottningen i hela sitt lif aldrig kom till full insigt om sin verkliga ställning.

Grauert indelar Kristinas lif efter afsägelsen i 4 perioder, af hvilka de 2 sednare ej förete någon tillräckligt karakteristisk åtskilnad för att särhållas [5]. Den naturligaste indelningen är derför den i 3 perioder, af hvilka den första sträcker sig till Carl Gustafs död 1660 och innefattar hennes första vistande i Rom och resor till Frankrike, den andra innefattar hennes svenska resor och deraf följande negociationer till dess hon för alltid slår sig till ro i Rom 1668, och den tredje innefattar hennes senare vistelse derstädes intill hennes död 1689.

---

[1] Arck. III, 403.

[2] Arck. II, 28.

[3] Arck. III, 488 ff.

[4] Grauert II, 266.

[5] Grauert sätter Innocentius XI:s uppstigande på påfvestolen såsom skiljepunkt mellan sin tredje och fjerde period.

För att ordna sina affärer företog Kristina 1660 en resa till Sverige [1]. I följd af religionsförändringen och synnerligen genom sin envishet att på ett utmanande sätt offentligen utöfva den katolska gudstjensten lyckades hon endast högst ofullständigt genomdrifva sina önskningar angående ordnandet af underhållsländerna. Synnerligen presteståndet stälde sig fiendtligt mot henne och ådrog henne den ena förödmjukelsen efter den andra, till dess hon slutligen måste foga sig i att hålla sin gudstjenst inför slutna dörrar samt sända sina prester ur landet; först då underskrefs recessen om förvaltningen af domänerna och tillförsäkrades drottningen ånyo ett oförkränkt åtnjutande af inkomsterna. Hade nu Kristina rest tillbaka igen, så hade allt varit godt och väl mellan henne och svenskarne, men i stället tog hon ett steg, som endast gjorde henne förhatlig utan att gagna henne det ringaste; hon inlemnade nämligen till ständerna sin beryktade Protestations-skrift, i hvilken hon förnyar sina anspråk på riket i händelse af den unge konungens död utan lifsarfvingar. Resultatet häraf blef naturligtvis endast det, att hon ånyo och i högtidligaste form måste afgifva en försäkran, att hon för all tid afsade sig alla anspråk på tronen, såvida hon ville behålla sina inkomster från Sverige, och efter denna nya förödmjukelse begaf hon sig tillbaka, icke utan att på återvägen röna nya prof på missnöje från regeringens sida. I Hamburg tillbragte hon sin tid med att gemensamt med sin bankir Texeira ordna sina affärer, hvarvid denne skulle garantera henne en viss summa och i stället åtnjuta inkomsterna af domänerna, hvarjemte hon sysselsatte sig med propaganda för katolicismen och försök att skaffa hjelp åt venezianarne i deras strid mot turkarne. 1662 inträffade hon åter i Rom och inveckiades redan samma år i striderna mellan påfven och Ludvig XIV. Sammanhanget var i korthet följande. Frankrikes ambassadör, hertigen af Créqui, hade på grund af sitt utmanande och öfvermodiga sätt varit utsatt för en förolämpning af den påfliga lifvakten. Ludvig begagnade denna omständighet

[1] Ett outgifvet manuskript i Vaticanska Bibl. i Rom, Ott. n:r 2,481, *Ricevimento della Regina di Suezia in Suezia,* behandlar drottningens vistelse i Hamburg och de fester som der gåfvos för henne.

för att genom uppställande af de mest orimliga ersättningsanspråk förolämpa påfven. Härvid fann sig Kristina såsom dennes varma anhängare befogad att uppträda som medlarinna, aflåtande diverse underhandlare och ambassadörer till det franska hofvet. Ett temligen vresigt svar från konungen blef dock hela resultatet, och Kristina, som fruktade att denne skulle anföra klagomål vid svenska hofvet, föredrog att alldeles draga sig ur affären samt i värsta fall begifva sig till Sverige för att der skydda sina egna intressen. Den projekterade resan inställdes likväl för denna gång och blef först till verklighet våren 1666 i anledning af nya oordentligheter vid räntornas utbetalande. Kristina hade föresatt sig att i Stockholm på ort och ställe bedrifva underhandlingarna, men kom denna gång ej längre än till Norrköping, emedan man der lät henne veta, att all fri religionsutöfning i Stockholm skulle nekas henne, t. o. m. bevistandet af gudstjensten hos de utländska sändebuden. Under sådana förhållanden föredrog hon att resa tillbaka och ifrån Hamburg sköta underhandlingarna, under det hon sände sin tjenare Rosenbach såsom ambassadör till Stockholm. Underhandlingarna rörde sig nu dels kring Kristinas fordran på rättighet att med full religionsfrihet uppehålla sig hvar hon ville, dels kring hennes anspråk på utbekommande af de resterande räntorna. Efter lång tids parlamenterande ernådde Kristina, hufvudsakligen genom Rosenbachs skicklighet, i hufvudsak sina önskningar, dock icke utan afprutning på sina penningefordringar. Innan hon lemnade Hamburg skulle hon dock ännu en gång genom sin oförsigtighet och sitt otidiga nit för katolicismen ådraga sig ett icke så litet obehag. Redan vid en föregående vistelse derstädes hade hon retat Hamburgarne genom sin i hög grad orimliga fordran att få hålla katolsk gudstjenst i domkyrkan, en sak som naturligtvis afslogs. Nu ville hon i anledning af påfven Alexander VII:s död och Clemens IX:s uppstigande på påfvestolen göra en katolsk demonstration och genom en stor fest hedra den nye påfven. Men följden motsvarade ej ändamålet, ty allt hvad hon ernådde var att bringa hela staden i uppror, och under det allmänna raseriet kunde hon endast med svårighet rädda sig sjelf och sitt följe genom att förklädd fly från sitt palats till

svenska sändebudets bostad[1]. Denna händelse hindrade henne dock ej att qvarstanna ännu öfver ett år i Hamburg, så att hon först följande år 1668 om vintern åter inträffade i Rom, denna gång för att aldrig mera lemna det.

Den nu tillryggalagda perioden torde väl hafva varit den sorgligaste i drottning Kristinas lif. På alla håll mött af misstroende och fiendskap, må vara genom egen förskyllan, fann hon ingenstädes en lugn tillflyktsort. Utan förmåga att finna sig i den ställning, hon sjelf valt eller de vilkor, hon sjelf skapat sig, irrade hon utan rast eller ro kring Europa, förespeglande sig i sin lifliga fantasi mål, dem hon enligt sakens natur, icke kunde uppnå. Hon hade icke allenast en okuflig lust att skaffa sig en verksamhet, utan det är äfven omisskänneligt, att hon egde en hög grad af energi, hvilka båda egenskaper hon haft rikt tillfälle att utveckla under sin regering, men hvilka i hennes nuvarande ställning endast kunde hafva ett enda centrum, hennes egen person och hennes privata lefnadsförhållanden. All politisk verksamhet i andra ändamål misslyckades och måste misslyckas.

Den period som ingår med hennes återkomst till Rom 1668 är i många afseende lyckligare. Icke så som skulle missräkningar och tvister med omgifningen saknas, långt derifrån, men hon fick genom sitt långa och oafbrutna uppehåll på samma plats tillfälle att skapa sig en verksamhet, der hennes begåfning framför allt passade och som skulle blifva det enda välsignelsebringande och beståndande minnet af hennes lif utomlands — hennes arbete för konsten och litteraturen. Men först konturerna af hennes historia under perioden.

Redan från Hamburg hade Kristina börjat underhandlingarna om Polens krona efter Johan Casimirs afsägelse, och dessa fortsattes från Rom, med understöd — ehuru temligen lamt — af påfven. Ehuru hon genom sitt sändebud pater Hacki förespeglade

[1] Utom de af Grauert och Arck. uppgifna källorna finnes i Bibl. Corsini i Rom en outgifven handskrift, som skildrar denna tilldragelse. Bibl. Cors. 35, B 20. *Relazione del Insulto fatto del Popolaccio al Palazzo della Regina di Suezia in Hamburgh adì 23 Luglio 1667, tradotto dal Francese.*

polackarne de största fördelar af hennes val och sökte visa dem, att hon var vida mera berättigad till polska kronan än de öfriga pretendenterna, ja t. o. m. lofvade att gifta sig (ett löfte som hon dock i bref till patern förklarade att hon icke tänkte hålla) — ernådde hon dock ej ens så mycket som att blifva offentligen föreslagen. Hon fann sig dock snart i sitt missöde, så mycket mera som hon väl knappast väntat att se dessa planer krönta med framgång. I stället var den tid, hon nu upplefde i Rom hennes lyckligaste. Till den nye påfven Clemens IX stod hon i ett särdeles godt förhållande, och praktlystnaden under hans regering motsvarade fullkomligt hennes böjelser. Nöjen och förströelser omvexlade med studier och litterära sysselsättningar, och ingen dag förgick utan att man uppförde nya skådespel, kantater eller maskeradupptåg [1]). Men snart infunno sig åter de regelbundna ekonomiska svårigheterna i sammanhang med strider om förvaltningen i domänerna. Hon hade nämligen för att hämnas sina motgångar i Sverige begått det okloka steget att från förvaltningen aflägsna alla embetsmän, som voro i slägt eller förbindelse till de svenska rådsherrarna. I följd häraf gjorde man henne, och detta visserligen med orätt, utnämningsrätten stridig och ville tillika beröfva henne den direkta inkomsten från besittningarna. Denna sak arrangerades dock genom afsändandet till Sverige af Kristinas tjenare Bourbon Del Monte, som efter långa underhandlingar ernådde en ny bekräftelse på fördragen af 1657 och 1660.

Äfven till påfven Clemens X, som 1670 besteg tronen, stod drottningen i ett godt förhållande och hade heller ej varit alldeles utan inflytande på hans val, likasom hon genom sina intriger alltid spelade en viss roll, ehuru med omvexlande framgång, vid konklaverna. Det var på denne påfves begäran som hon 1672 företog sig det otacksamma värfvet att söka inblanda Sverige i det polska kriget mot turkarne, ett företag som naturligen icke kröntes med någon framgång, oaktadt Carl XI:s svar antyder att saken under

---

[1]) I *L'Ambasciata di Romolo a' Romani* Bruselles 1671 (af Gregorio Leti enl. Melzi: Dizion. di Opere anon. e pseudon.) framställes Kristina begråtande Clemens IX:s död och den glada tiden under hans regering.

vissa vilkor ej varit alldeles omöjlig, men med påfven ville han i alla händelser ej hafva något att göra.

Vid denna tid skaffade Kristinas egna affärer henne likväl tillräckligt att göra. De svenska krigen under början af Carl XI:s egen regering medförde åter att penningeremisserna från Sverige ej regelbundet kommo henne tillhanda, och hennes försök att föröka sina inkomster genom arf efter konung Johan Casimir efter dennes död 1672, hade fullständigt misslyckats. Och då under Sveriges krig med Brandenburg hennes besittningar i Pommern voro utsatta för allvarliga faror, hade hon ingen annan utväg än att söka utbyta sina domäner mot ett bestämdt årligt underhåll i penningar. På grund af hennes som vanligt allt för öfverdrifna fordringar kunde dock en sådan öfverenskommelse ej komma till stånd. Förgäfves afsände hon sin sekreterare Cedercrantz först till Paris för att förmå franska hofvet att understödja hennes fordringar och sedan till fredskongressen i Nijmegen, der man med svårighet mottog hennes sändebud, som också utan resultat lemnade kongressen redan före dess slut. Emellertid tillfredsställde henne Sverige, sedan riket efter fredsslutet åter kommit i jemnvigt, med icke obetydliga summor.

Härmed äro dock ej underhandlingarna mellan Kristina och Sverige slutade, endast för en tid afbrutna. Hennes ekonomiska ställning under de senaste åren synas ej i någon nämnvärd mon förbättrad, att döma efter de ständiga klagomålen i bref till den svenska konungafamiljen, till riksråden och till hennes agenter i Sverige. Något bestämdt om föremålet för hennes fordringar och önskningar finna vi dock ej af de handlingar, som äro kända. Ett försök att förvärfva Bremen med full suveränitet i utbyte mot de öfriga besittningarna misslyckades, och klagomål såväl som underhandlingar pågingo ända till drottningens död.

1676 intogs påfvestolen af Innocentius XI, som visserligen ej varit Kristinas egentliga kandidat, men hvars val hon dock ej hade något emot. De första åren af hans regeringstid medförde för drottningen en jemförelsevis lugn tid, men snart skulle händelser inträffa, i hög grad egnade att förbittra hennes sista lefnadsår. Den

ena var hennes förhållande till Michael Molinos, en sekterisk prest, som genom sin lära uppbragt jesuiterne emot sig. Många inflytelserika män, äfven af kyrkan, sällade sig till honom eller åtminstone fördrogo hans lära. Bland dem som voro benägna för denna var äfven drottningen. Men genom jesuiternas inflytande kastades Molinos i inqvisitionens fängelser, undergick förhör och måste återkalla sina läror samt bestraffades med lifstids fängelse. Kristina, som äfven fruktade förföljelser från samma håll, måste inför sina tjenare uppbränna alla hans bref och skrifter [1].

Den andra händelsen var af allvarligare beskaffenhet och oroade Kristina ända till hennes lifs slut, nämligen den beryktade striden om Qvartersfriheten i Rom. Oaktadt flera källor är denna affär temligen oklar, och på hvems sida rätten eller orätten ligger, torde vara mycket svårt att bedöma. Det skulle föra mig alltför långt från mitt ämne att utförligt relatera saken, endast några få ord må belysa förhållandet.

De utländska ambassadörerna hade af gammalt rätt att sjelfva utöfva jurisdiktion öfver sina tjenare och andra som togo sin tillflykt till deras bostad. Denna frihet, »franchises des quartiers», hade så småningom kommit att utvidga sig långt utöfver sjelfva palatsen, så att den vid denna tid innefattade hela qvarter, ja hela stadsdelar, till stor nackdel för den regelbundna rättskipningen i Rom. Äfven Kristina hade af Alexander VII erhållit denna rätt. Emellertid ville Innocentius göra ett slut på detta missbruk och inskränka friheten till dess ursprungliga omfång. Han lyckades äfven af kejsaren och Spanien utverka detta, och äfven den svenska drottningen afsade sig (Februari 1687) sina »franchises». Endast Frankrike nekade enständigt. Detta var första akten af dramat. Nu hände det att en bränvinsförsäljare, förföljd af de påfliga sbirrerna, påskdagen nämnda år tog sin tillflykt först till en kyrka, be-

[1] De skandalösa historier, som förekomma om Molinos i Hist. des intrigues galantes de la Reine Christine, synes Grauert tro vara blott ett påfund af författaren till denna skrift, men i sjelfva verket voro de endast vittnesberättelser från processen, såsom framgår af de handskrifna handlingarna i Cassanatensiska Biblioteket i Rom.

lägen inom drottningens stadsdel (Lungara) och sedan till ett af hennes vagnshus. Fortfarande förföljd påkallade denne hennes hjelp, och anföraren för drottningens lifvakt befriade honom också ur sbirrernas händer.

Emellertid kom denna sak inför påflig domstol, och mannen dömdes till döden. Drottningen, förtörnad häröfver, tog honom i skydd trotsande påfvens makt. Alla underhandlingar voro förgäfves; det spända förhållandet mellan påfven och drottningen fortfor, ytterligare ökadt derigenom att hon i likhet med Spanien och Österrike nu återfordrade sina gamla rättigheter. För att bestraffa henne fråntog påfven henne det årliga underhållet, men denna småaktighet var så långt ifrån att göra någon verkan, att den endast ytterligare uppretade henne. Till något slut kom striden icke utan afbröts af Kristinas och påfvens snart derefter följande död. Anmärkas må endast, att drottningen i förtviflan öfver dessa stridigheter flera gånger ernade lemna Rom. Hon låg nämligen vid denna tid i underhandlingar med kurfursten af Brandenburg, hvilken i hopp att ärfva henne, sökte locka henne till sitt land. Hon uttalar dock sin stora mòtvilja mot att lemna Rom. Äfven dessa underhandlingar afbrötos genom hennes död [1].

Denna inträffade den 19 April 1689. Till sin universalarfvinge hade hon bestämt sin trognaste vän och hjelpare, kardinal Azzolino, hvilken under hela hennes vistande i Rom skött hennes ekonomi, och om hvilken hon upprepade gånger under sitt lif yttrat sig med den högsta tacksamhet och beundran [2]). Äfven Sverige och Brandenburg framstälde anspråk på arfvet men utan framgång.

---

[1] Sammanhanget i Qvartersfrihetssaken och hos hvem rätten i denna affär låg, är, såsom jag nämnt, ej rätt klar. Det återstår nämligen alltid att besvara den frågan, med hvad rätt drottningen, som afsagt sig sin Qvartersfrihet, kunde yrka på jurisdiktion öfver en främmande person, som sökte skydd i en kyrka, belägen i den stadsdel, inom hvilken hon bodde. Grauert kallar bränvinsförsäljaren drottningens tjenare men utan något stöd af källorna, af hvilka det framgår att han var en helt och hållet främmande person, såsom också Arckenholtz antager. Grauert II, 337 ff. Arck. II, 248 ff. — Såsom bekant segrade påfveväldet i striden mot makterna uti Qvartersfrihetssaken. Det var Innocentius XI:s ståndaktighet som beredde hans efterföljare denna seger.

[2]) Originaltestamentet finnes i Riksarkivet i Rom.

Efter Azzolinos död, som inträffade få månader efter drottningens egen, öfvergick hennes storartade bibliotek och konstskatter i andra händer, deraf de förnämsta målerierna till Paris och manuskripten till Vatikanska Biblioteket i Rom, der de ännu bevaras såsom en särskild samling under namn af Biblioteca Reginensis. Drottningens lik bisattes i Santa Maria Novella och begrofs i Peterskyrkan, der ett praktfullt monument med en relief föreställande religionsafsvärjelsen, utmärker det ställe, der hennes stoft hvilar.

Få personligheter hafva blifvit så olika bedömda som drottning Kristina. Redan under sitt lif gjordes hon till föremål för en hel literatur af dels smädeskrifter dels panegyriker, till hvilken isynnerhet Italien och Frankrike lemnade en betydlig kontingent. Så mycket svårare har det varit för forskaren att ur denna hop af ömsom tillvitelser ömsom beprisningar utleta det sanna förhållandet, att gifva en verklig bild af hennes egenskaper och karakter. Goda bidrag dertill hafva Grauert och Ranke lemnat, blott att den senare på grund af kortheten af sin »digression» endast kan lemna antydningar; den förre åter synes alltför mycket intagen till fördel för den svenska drottningen.

Det är isynnerhet tvenne frågor, som blifvit mer än andra omtvistade: hennes sedlighet och hennes religiositet. Utrymmet förbjuder mig att närmare ingå i dessa punkter, endast följande må framhäfvas. Alla de kärlekshistorier, som blifvit uppdukade om Kristina och de angrepp, som synnerligen i samtida franska berättelser (t. ex. Hist. des intr. gal.) göras mot hennes sedlighet, synas sakna all grund. Om hon ock sjelf genom ett temligen fritt och äfventyrligt lefnadssätt kunnat gifva anledning till rykten sådana som de, för hvilka nämnda skrifter äro ett uttryck, finnas dock inga kända autentiska handlingar, som styrka, att hon någonsin i detta hänseende satt någon fläck på sin karakter. — Lika lifligt har man diskuterat frågan om hennes ställning till katolicismen, huruvida hon nämligen omfattade den med öfvertygelse eller endast på grund af sin ställning och af yttre skäl hycklade tillgifvenhet för densamma. Denna fråga är svårare att afgöra, och hennes ord och skrifter äro här mera än vanligt motsägande. Å ena sidan skulle

hennes proselytmakeri, hennes underdånighet gentemot påfven, under senare tid hennes »devotism» men framför allt hennes trotsande på fri religionsutöfning i de protestantiska länder hon besökte, bevisa hennes uppriktiga hängifvenhet för sin religion, men emot dessa bevisgrunder stå hennes ofta upprepade anfall mot dogmerna, hennes i början af sin vistelse i Rom öppet uttalade likgiltighet för gudstjensten och ceremonierna, hennes utfall mot påfvarne, munkarne och framför allt jesuiterna samt i all synnerhet hennes, enligt min åsigt, otvetydiga beslut att afsvärja katolicismen i den händelse hon lyckades återfå svenska kronan[1]. Att hon icke kunde vara med om hierarkiens ytterliga ofördragsamhet mot olika tänkande eller gilla de mått och steg, som öfverheten tog för att med eld och svärd undanrödja alla hinder för den ortodoxa katolicismens enaherskande, derom är hennes bekanta och ädelt skrifna bref till Terlon mot Ludvig XIV:s dragonader likasom hennes sympatier för Molinos ett tillräckligt vittnesbörd. Men detta bevisar ingenting hvarken för eller mot hennes öfvertygelse om lärans sanning, huru beskaffad åter denna öfvertygelse var, derom vågar jag ej uttala något bestämdt omdöme. En afgjord utveckling mot ett mera katolskt åskådningssätt är dock märkbar under loppet af vistelsen i Rom, och underligt är det heller ej, att omgifningen och vanan gjorde det, som den naturliga böjelsen måhända icke kunnat åstadkomma.

Det som åt drottning Kristinas lif i Rom ger den utmärkande prägeln är dock hennes ställning till literaturen och dess målsmän. Hade hon redan i Sverige stått i mångfaldiga literära förbindelser, så blir detta ännu mera fallet i Rom, der politiska sysselsättningar i vida mindre grad togo hennes tid i anspråk.

Den italienska literaturen stod under senare delen af 1600-talet lågt. Det var likasom om landet förtagit sig på de föregående tidehvarfvens rika alstring och till de öfriga nationerna måst lemna

---

[1] Detta faktum förnekar Grauert eller rättare sagdt han söker bortresonera det. Enligt hans åsigt skulle Kristina genom sin protestation 1660 endast velat ernå andra fördelar, och hennes antydan 1667 (Arck. III, 280) att religionen ej skulle lägga något hinder i vägen för hennes återkomst till Sverige, anser han ej antyda något beslut att eventuelt återgå till protestantismen. Grauert II, 372.

ifrån sig det lysande arfvet. Hos Marini hade det ännu funnits fantasirikedom, om han också genom den konstlade stilen och det lättfärdiga innehållet mäktigt bidragit att nedsätta poesiens alvar och värdighet, hos hans efterföljare deremot söker man förgäfves spår af verklig poetisk alstringskraft. Men der svulst och förkonstling tagit öfverhand i poesien, der söker man, såsom literaturhistorien visar, bot genom efterbildning af antiken. Marinis skola aflöstes af Chiabreras, hvilken genom imitation af grekerna, särskildt Pindaros och Anakreon, söker höja den italienska poesien. Men hvad denna vann i nykterhet och klarhet, förlorade den i fantasi, på samma gång den under århundradets senare del försjönk till torrhet och småaktighet; »I Galileis Seicento», säger Settembrini[1], »var vår lyriska poesi rask och duktig, rörande sig i fria former, i Kristinas Seicento deremot var den tom, pratsam, vek och småaktig». Denna senare tids lösen var opposition mot Marinismen, det är just det som Guidi och Filicaja, Gravina och Pallavicino predika, sjelfbelåtet förespeglande sig, att de införa en ny klassicitet, ett nytt Leo X:s tidehvarf.

Nyheter var det ingen brist på, äfven om man ej vill gå så långt som Settembrini och påstå, att sträfvandet efter nyheter just är det karakteristiska för tiden. I lyriken inför Guidi nya metriska former, inom dramat skapas melodramen och utbildas till nya former pastoralen, inom epiken uppkommer den komiska hjeltedikten. Men hvad som fattas är den lefvande anden, ett innehåll som besjälas af nya idéer. Konstnärskapet låg i formen, i utarbetandet af nya diktarter och nya versformer. Men så har heller aldrig den fria tanken varit mera klafbunden än under denna tid. Jesuitismen lät känna sitt tryck på alla områden af tankeverksamhet. Giordano Bruno, Campanella, Galilei hade erfarit dess makt, och Vico och Muratori hade ännu ej framträdt för att bana vägen för ett bättre. Jesuiterna skrefvo lagar ej blott för kyrkan och teologien utan äfven för skönliteraturen; de hindrade utgifvandet af hvarje skrift, som ej öfverensstämde med deras läror, de voro de

[1] *Settembrini: Lezioni di Letteratura Italiana*, Napoli 1881—83 Vol. II, s. 299.

herskande i Arcadia, som tillvällade sig den oinskränkta makten i poesiens rike, och kritiken vågade ej visa sig annat än under en sträng anonymitets slöja.

Hvilken ställning intager nu drottning Kristina till sin tids literära rörelser i Italien?

Denna kulturens klerikala tendens utgjorde säkerligen intet hinder för henne att ansluta sig till den bestående riktningen. Hon hade sjelf valt att kasta sig i den romerska hierarkiens armar och omfattade med vänskap och beundran flera af dess högt uppsatte representanter. Och dessutom, hvad kunde hon göra mot en strömning så mäktig, att tidens största andar ej kunde frigöra sig från dess inflytelser. Och ju längre hon stannade i Rom, jag har förut påpekat det, desto mera frigjorde hon sig från sitt gamla åskådningssätt och indrogs i sin omgifnings, af hvilken hon ju i så mycket annat var beroende. Och likväl huru stor är ej olikheten mellan h e n n e s literära kretsar och det sällskap, som kort efter hennes död skulle taga ett tyranniskt välde öfver literaturen — det ultraklerikala, ultradespotiska Arcadia.

Kristina hade icke väl kommit till Rom, förrän hon kastade sig in i de literära rörelserna. Hennes rykte såsom konstens och vetenskapens beskyddarinna kallade till hennes möte allt hvad verldsstaden egde lärdt och vittert. Den oerhörda mängd af skrifter, som producerades till hennes lof, framhäfva äfven, näst hennes religionsförändring och hennes storsinthet att afsäga sig makten öfver trenne folk (Svear, Göter och Vandaler!), denna hennes egenskap af lärd och mecenat, och man kan icke nog prisa henne, »Vandalernas drottning», som kommit att godtgöra hvad »hennes folk» i forna tider brutit mot Italien. Men hennes inflytande sträckte sig utöfver det blotta mecenatskapet, hon inverkade äfven omedelbart genom sin k r i t i k, sina u t k a s t till poetiska arbeten och sina a k a d e m i e r. »Hon kände», säger Crescimbeni, Arcadias ryktbare grundläggare, »alla vetenskaper, alla sköna konster, och bland dem innehade ej vår inhemska poesi sista rummet; i denna hade drottning Kristina en stil, originel, full af höga tankar och af lifFulla kraftiga bilder, och då hon var särdeles förfaren i toskanskan,

var allt det, hon skref på vers och äfven på prosa, underbart rent och elegant»[1]. Filicaja, jemte Guidi periodens förnämsta skald, hvilken räknade Kristina bland sina gynnare och som diktat flera sånger till hennes ära[2] lägger i en af sina sonetter följande ord i drottningens mun: »Den latinska och den toskanska literaturen och alla de konster, jag förskönade, voro mig underdåniga; min vink gaf lagar åt ryktet, och mitt ord blef rykte. — Derför kunde de irrande stjernorna i det höga med möda följa mitt vidsträckta väldes utbredning. — Ty hvarhelst lärda mödor stodo i pris, hvarhelst man kämpade mot glömskan och hvarhelst studier och konst blomstrade, der var mitt rike, der mitt herradöme»[3]. Men det var ej blott Kristinas samtida som vitsorda hennes literära betydenhet, äfven senare literaturhistoriker erkänna henne. »Genom natur och umgänge med de förnämste bland literaturens målsmän träffade drottningen i sina literära omdömen alltid hufvudet på spiken», säger Muratori anförande Kristinas auktoritet för sitt omdöme om Petrarca[4]. Tiraboschi, som har sin vishet från Arckenholtz, påpekar äfven hennes inflytande, och Settembrini uppkallar rent af perioden efter den svenska drottningen.

---

[1] *Crescimbeni: Coment. intorno alla sua Istoria della Volgar Poesia* Vol. III, s. 235.

[2] *Poesie di Vincenzo da Filicaja: Canzoni 18, 19, 20, 26. Sonetti 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 171. Terzinerne 42.* Dessutom skref han ett latinskt ode om hennes död: »Regum maxima, grandiorque regno».

[3]
E le Latine, e le Toscane penne
E l'arti tutte, che più belle io fei,
Mi fur serve; e dier legge i cenni miei
Alla Fama, e'l mio dir Fama divenne.

Onde l'erranti stelle appena in parte
Potean dall' alto rimirar quant' io
Stesi l'ampio dominio in ogni parte.

Ch'ove in pregio eran l'opre, ove all' obblio
Si fea guerra, e fiorian gli studj e l'arte,
Ivi era il regno, ivi l'imperio mio.

Sonetto LXXXII.

[4] *Muratori: Della Perfetta Poesia Italiana.* Venezia, 1770, II, 94: e la Regina Cristina di Suezia e per sua natura, e per la pratica co' primi letterati, dava nel segno co' suoi giudizj.

[5] Storia della Letteratura Italiana Tomo VIII s. 26.

Hennes mecenatskap behöfver endast påpekas, vittnesbörden härom äro snart sagdt oräkneliga, och det var väl få framstående skalder eller lärde, som ej under Kristinas vistelse i Rom af henne på ett eller annat sätt omhuldades. De lärde filologerna Ferrari och Magliabecchi uppmuntrades med bref och gåfvor, naturvetenskapsmännen Cassini och Borelli med understöd, till fornforskarne Athanasius Kircher och Lucas Holstenius stod hon i det vänskapligaste förhållande, ärkebiskopen Della Noce erhöll af henne ett understöd, och med de flesta af sina gamla skyddslingar underhöll hon fortfarande förbindelse, många andra att förtiga [1]. Skalderna gynnades ännu mera. Menzini [2], Lemene, Redi, Leers, Capellari [3], hörde till hennes umgänge, men framför alla gynnades de båda skalder, som af tidehvarfvet, med rätt eller orätt, höllos högst i ära: senatorn Vincenzo da Filicaja och abbén Alessandro Guidi.

Den förre (1642—1707) ådrog sig genom sin dikt om Wiens belägring af turkarne 1683 Kristinas uppmärksamhet, i det hon i ett bref af följande år uttalade sin beundran för skalden, hvilken åter i sin tacksägelseskrift erbjöd sig att skrifva en dikt till hennes lof. Hon afböjde dock detta, »det skulle göra mig ondt», skrifver hon, »om Ni trodde, att jag pretenderade något beröm af Er; den som intalat Er det har gjort mig stor orätt; jag har aldrig pretenderat det af någon, emedan jag vet, att jag så föga förtjenat det». Skalden svarade härpå med sin Canzone XVIII [4], i hvilken, han sjunger hennes lof. Hon sände honom derpå ett nytt bref, fullt af tacksägelser och beundran, och åtager sig att sörja för hans barns uppfostran »såsom vore det hennes egna» samt kallade honom senare till medlem i sin akademi [5].

---

[1] Arckenh. passim. Grauert II, 232, 317.

[2] *Benedicti Menzini Christinæ Svecorum Reginæ Panegyricus*, Romæ 1685.

[3] Denne skref en episk hjeltedikt i 12 sånger, på latin, *Christinas sive Christina lustrata* Venetiis 1700 presso Poleti.

[4] Alta Reina i cui gran fatti egregi
Tacer fia colpa, e raccontar periglio etc.

[5] *Vita di Filicaja scritta da Tom. Bonaventuri* i inledningen till F:s skrifter, hvilka utkommo i samlad upplaga, Firenze 1707. Jag begagnar mig här af upplagan, London 1781.

Guidi (1650—1712) vistades först vid hofvet i Parma, men Kristina, som fått läsa några af hans dikter, fattade sådant tycke för dem, att hon af hertigen begärde att få kalla honom till Rom, upptog honom i sin hofstat och gjorde honom till medlem af sin akademi. »Bland hans första kompositioner, gjorda i drottningens tjenst», säger Crescimbeni, »var en kantat till den engelske konungen Jakob II:s ära, hvilken (näml. kantaten) gjorde den som skulle skrifva musiken, och som var van vid korta recitativ och ymniga och lättflytande ariettor, lika mycken svårighet, som den ådrog sig drottningens beundran genom tankarnes gedigenhet och de långsamt framskridande majestätiska verserna» [1]. Härmed åsyftas Guidis förut påpekade nyheter i metriken. Skalden steg allt högre i Kristinas gunst och bléf t. o. m. hennes poetiske medarbetare, hvarom mera nedan.

Redan i början af året 1656 inbjöd hon, berättar Gualdo i sin Storia di Cristina [2], lärde från alla akademier i Rom att församla sig hos henne en gång i veckan, och man behandlade der moraliska ämnen och uppläste poetiska stycken. Medlemmarne voro dock hufvudsakligen furstliga och högt uppsatta personligheter, hvaribland få män, som i lärdomens och skaldekonstens annaler gjort sitt namn ryktbart. Man torde väl derför svårligen med Arckenholtz kunna kalla detta sällskap en akademi. Man känner härom föga mera än hvad Gualdo omnämner, åtskilliga af medlemmarna och ämnet för sammankomsterna, af hvilka den första hölls den 24 Januari 1656 i drottningens palats. Genom Kristinas resor och politiska göromål synes detta sällskap hafva upplösts af sig sjelft. Det var ej förr än drottningen på alvar slagit ned sina bopålar i Rom som en verklig akademi kom till stånd.

---

[1] *Crescimbeni: Vita di Alessandro Guidi* i *Le Vite degli Arcadi illustri* P. III, Roma 1714.

[2] Grefve Galeazzo Gualdo Prioratos arbete kallar sig »Drottning Kristinas Historia» men är endast en panegyrisk beskrifning af hennes resa och slutar med året 56, då boken utkom. Gualdos afsigt med arbetet torde också endast varit att insinuera sig hos drottningen, hvilket också lyckades. Föröfrigt har han i flera arbeten behandlat sin tids historia.

Italien var de literära akademiernas egentliga hemland; det var härifrån de öfriga länderna lånade idéen till dessa. Den första akademi stiftades i Firenze på 1400-talet, det var den lärde greken Georgios Gemistios Fletons skola som så kallades; derefter kom den Napolitanska, stiftad af Beccadelli »il Panormita» och så den Romerska under Pomponio Leto. Deras antal ökades i hög grad under de följande seklen, i det de nu ej längre voro platsen för humanisternas skolöfningar utan sysselsatte sig med dels specialvetenskapliga, dels skönliterära och estetiska ämnen. Settembrini anser att de ursprungligen bildades såsom motstycke till och humanistisk opposition mot concilierna och hade sin anledning i det söndrade Italiens behof af sammanslutning åtminstone inom andens rike [1]. Måhända torde ock det andliga ordensväsendet i viss grad hafva tjenat till förebild.

Drottning Kristina hade redan i Sverge visat smak för sammanslutning till ordnar och akademier, hvarpå dels hennes Amaranther-Orden, dels den af Arckenholtz [2] omtalade skönliterära akademien tjena till exempel. Så mycket naturligare var det då, att hon i sitt nya fädernesland, der hon hade tid att nästan uteslutande egna sig åt literära sysselsättningar, skulle genomföra denna sin älsklingstanke. Också kallades hon till och åtog sig beskyddarskapet af flera akademier såsom Accademia del Spirito Santo i Ferrara, Accademia de' Misti i Orvieto, hon interesserade sig för Accademia del Cimento i Firenze och bevistade under sitt uppehåll i Paris en sammankomst i Franska Akademien.

1674 stiftades Kristinas egen akademi [3]. Den har 2 namn, *Clementina* och *Reale.* De af Arckenholtz tryckta handlingarna [4] lemna ingen uppgift om i hvad förhållande dessa båda stodo till

---

[1] Settembr. I, 265, II, 379.

[2] Arck. I, 261, IV, 233.

[3] Enligt Crescimbeni Comment. int. alla Storia etc. III, 235. Grauert II, 233 rättar Rankes uppgift III, 67 att akademien först skulle tillkommit 1680. Till denna uppgift har antagligen Ranke blifvit förledd genom Arckenholtz' försåtliga årtal uppe i mariginalen, hvilka i sjelfva verket äro temligen godtyckligt valda.

[4] Arck. IV, 28 ff.

hvarandra. Grauert anser att »den Clementinska» var den första, dels emedan »den kungligas» statuter endast voro ett vidare utförande och detaljerande af den förras, dels emedan man senare hör talas om den senare men icke om den förra akademien. Härtill kan läggas, att intet förekommer om musikstycken i den »Clementinska» akademiens statuter men väl i den »kungligas», och vi veta att sådana uppförts i drottningens akademi under hennes sista lefnadsår. — Ännu tydligare framgår, att tidsordningen varit den nämnda genom medlemsförteckningen. Vi se nämligen att flere af de medlemmar, som äro gemensamma för båda de af Arckenholtz meddelade listorna, stigit i graderna i »den kungliga akademien» [1]. Så kallas t. ex. Ant. Cottone »Fra» i den första förteckningen men »Padre» i Accad. Reale o. s. v. Nu skulle visserligen kunna invändas, att den första förteckningen, som ej nämner akademiens namn, äfven den afser Accad. Reale, men denna anmärkning förfaller, då man vet, att den Clementinska akademien uppkallades efter Clemens X [2], och att den första sammankomsten skulle hållas till hans ära och »under hans auspicier». Nu dog denne påfve 1676, något öfver 2 år efter den första akademiens stiftelse. Skulle då »Reale» hafva hunnit föregå »Clementina», så skulle den förra hafva haft en bra kort lifstid, hvilket åter motsäges af de gemensamma medlemmarnas avancement i kyrkans tjenst. — Man får då antaga, att den första akademien var den »Clementinska», och att denna efterträddes af »den kungliga».

Båda akademierna hade ungefär enahanda mål, såsom af de resp. statuterna framgår. Man kom tillsammans för att »resonera öfver alla nyttiga, förnöjsamma, lärda och märkvärdiga ämnen, som kunna komma under det menskliga förståndets domvärjo och äro värdiga att åhöras af drottningen.» Till den ändan anstäldes disputationer, som skulle hållas på italienska och vara »lärda utan pedanteri och vältaliga utan affektation.» Vidare skulle der läsas

---

[1] Arck. II, 191 (= 139), som upptager medlemmarna för 1674, 75 och 79; IV, 31, som upptager medlemmarna för Ac. Reale. Den första förteckningen är hemtad ur Crescimbenis Vite, den andra ur förut otryckta Mss.

[2] Icke efter Clemens IX, såsom Arck. säger IV, 28.

antika och italienska särskildt uppräknade författare, hvarvid de föredragande skulle utväljas genom lottning. Hvarje smicker, synnerligen beträffande drottningen, skulle vara strängeligen förbjudet. Slutligen fanns det äfven »hemliga sammankomster», ett slags utskott, som skulle bestämma föredragningslistan.

Accademia Reales statuter voro en ytterligare utvidgning af dessa. Här inskränkes den liberala första paragrafen i de Clementinska statuterna. »Inga ämnen få behandlas, som störa religionen, och det är förbjudet att diskutera sådana som angå den närvarande styrelsens politik [1]. Likaledes förbjudas satiriska diktningar emot hvem det vara må; likaså upprepas förbudet mot att smickra drottningen. Det hemliga utskottet får nu uppdrag att utöfva censur såväl öfver hvad som skulle uppläsas på de allmänna sammankomsterna som öfver det som skulle i akademiens namn tryckas; en slags öfvercensor är Sekreteraren. Beträffande språket, tillåtas nu tal på latin af främlingar som upptagits i akademien, tal och diktningar på andra språk måste först öfverflyttas till italienskan.

Sista paragrafen betecknar ändamålet med och andan i Kristinas skapelse: »Slutligen, säges det, menar och befaller drottningen, att denna hennes akademi i alla sina handlingar må rätta sig efter förnuftets fordringar och de klassiska författarnes auktoritet, på det att dess arbeten må lända till nytta för allmänheten och till ära för Guds Majestät, den högste upphofsmannen och gifvaren af all god gåfva.» — »Man må i denna akademi arbeta för det toskanska språkets renhet, alvar och majestät. Man efterbilde så mycket som möjligt mästarne i den sanna vältaligheten under Augusti och Leo X:s tidehvarf, emedan man hos dessa tiders författare finner den fulländade och ädla stilen; derföre må man förvisa den moderna, grumliga och svulstiga stilen med dess metaforer och figurer och afhålla sig derifrån så mycket som möjligt eller åtminstone använda den med högsta försigtighet och omdöme.»

[1] Rankes uppgift III, 67 att Kristina »stiftade en akademi för *politiska* och literära öfningar» får derför tagas med en viss reservation.

Föröfrigt bestämmas akademiens organisation, utskottets verksamhet och befogenhet, tiderna för sammankomsterna, hvem som skall intaga drottningens plats i händelse hon dog eller behöfde aflägsna sig från staden m. m.

Ett annat af Arckenholtz meddeladt manuskript upptager på franska skrifna teser, om hvilka diskussionerna i akademien skulle handla. Några af dessa må exempelvis här hafva sin plats: I. Att det icke är lyckan utan dygden, som gör oss lyckliga. II. Att det är bättre att förtjena än att ega en stor förmögenhet. III. Att man kan bedraga andra i fråga om sina egna förtjenster men icke sitt samvete. V. Att man är sin egen störste och fruktansvärdaste fiende. VII. Att menniskans fullkomlighet består i att tänka väl, tala väl och handla väl. XII. Att man icke kan vara elak utan att vara dum. XIV. Att lifvet är en småsak men döden en vigtig angelägenhet, emedan själen är odödlig. XVII. Att man aldrig får ljuga eller bedraga för egen vinnings skull. XVIII. Att man kan och bör förställa sig, när omständigheter och beräkning erfordra det, utan att frukta att begå en låghet. XX. Att det är lika skamligt att bedraga och att bedragas. XXI. Att det blott finnes 2 passioner i verlden, kärleken och dess motsats. XXXVI. Pöbeln tager ofta sinligheten och förnedringen för kärlek, det finnes dock intet mera skiljaktigt. XLV. Troheten är en nödvändighet och ej en förtjenst hos kärleken, man kan icke älska och vara otrogen. LI. Hatet är en *nästan* onyttig passion, dess enda nytta är att hata allt som är en motsats mot dygden och äran, och det är allt som kan sägas derom. LIII. Själen måste vara odödlig, emedan den kan tänka Gud, som ensam är i stånd att tillfredsställa det oändliga i våra önskningar. LVI. Lifvets elände och framtidens ovisshet komma oss med skäl att tvifla på om det är en lycka att födas o. s. v. — Vi skola sedermera se huru nära dessa teser stå Kristinas aforismer.

Syftet med akademien är tydligt. Den vill vara ett föreningsband mellan de lärde och vittre i Rom, och dess literära tendens är att bekämpa den Marinistiska smakriktningen i literaturen. Föröfrigt var den till sin sociala tendens klerikal, likasom ock

nästan alla dess medlemmar voro högt uppsatte män i kyrkans tjenst eller tillhörde de förnäma slägter, som egde representanter på eller kring påfvestolen.

Tyvärr ega vi endast en inskränkt kännedom om dessa akademier. När den första upphörde och när den andra stiftades är okändt, och af medlemmar och funktionärer känna vi endast dem, hvilka Gualdo, Crescimbeni och Arckenholtz omnämna [1]. De pågingo från 1674 intill drottningens död, utan att anledning finnes att tro på något egentligt afbrott i deras verksamhet. Den Clementinska Akademien skulle enligt statuterna församlas om söndagarna, den kungliga när drottningen fann för godt. I den senares statuter bestämmes äfven, att utförligt protokoll och register böra föras af sekreteraren, och att handlingarna skulle tryckas [2].

De tankar som lågo till grund för Kristinas akademier fingo sitt fullaste och pregnantaste uttryck, då Crescimbeni 1697 stiftade

---

[1] Ett och annat om dessa akademier torde kunna inhemtas ur E. Michauds arbete »Louis XIV et Innocent XI», hvilken begagnat hittills outgifna diplomatiska korrespondenser från påfliga hofvet till det franska. Tyvärr har jag ej haft tillgång till detta arbete utan känner dess existens endast genom en anmälan undertecknad A. W. A. i Dagbladet af d. 22 Juni 1883. Här finnes en antydan om att 1676 *måhända* bör sättas såsom upplösningsår för den Clementinska akademien. Det heter näml. i ett der citeradt bref från Kard. d'Estrées »att han hade varit på en musiktillställning hos drottningen af Sverige — — —. Hon hade velat *afsluta* sina omvexlande literära och musikaliska samqväm med en prestation» etc. Naturligtvis drager jag inga slutsatser af denna knapphändiga och otillförlitliga uppgift.

[2] Huruvida detta skedde eller ej har jag mig icke bekant. Cancellieri säger i sitt arbete om Piazza Navona (Roma 1811): »Io ne ho vedute le varie Dissertazioni in XVIII gran Volumi nella Biblioteca Albani, ove n' esistevano molti altri de suoi Carteggi», hänvisande dervid till Tiraboschi VIII, 22. — Härvid är dock att anmärka, att C. icke nämner om dessa dissertationer voro tryckta eller blott handskrifter; vidare att detta citat ej återfinnes i Tiraboschi, åtminstone ej i någon af de upplagor jag sett, och slutligen att af de af drottning Kristinas papper, som funnos i Biblioteca Albani, ett bibliotek som nu är skingrat och försåldt, sändes största delen till Arckenholtz, hvaribland dock inga af ifrågavarande dissertationer. Emellertid måste en del af dem i Ms hafva kommit till Vaticanen, emedan F. F. Carlson i *»Några underrättelser om Drottning Kristinas Bibliothek i Rom»*, Tidskr. Skandia VIII, 122, uppgifver att »En samling afhandlingar, som blifvit upplästa i Drottn. Christinas Academi, begynd 1674. Ital.» finnes i Vat. Ott. Cod. Ms 1744.

den Arcadiska akademien [1], ett samfund som, genom talrika filialer (coloniæ) sträckande sin myndighet utöfver hela Italien, fick det mest afgörande inflytande på literaturen under följande sekel. Jag nekar icke att Settembrinis skildring och uppfattning af denna akademi måste mottagas med en viss misstro. Denne författares hela lif var en fortsatt strid mot prestväldet och för Italiens frigörelse, det bör då ej förundra oss, att han med hätskhet bedömer ett samfund, som nästan uteslutande styrdes af de klerikala och jesuiterna och som med afsky betraktade hvarje oberoende författare. »Den är blind», säger han, »som ej i Arcadia ser den jesuitiska tanken sjelf.» Och dock kan man ej förneka att han i hufvudsak har rätt. Akademiens stränga censur och hierarkiska organisation, om ock under låtsade demokratiska former, dess tendens att utsträcka sitt välde till alla delar af landet och dess oförsonliga opposition mot alla andra rörelser, som hotade att uppkomma emot eller bredvid dess egen — allt detta äro otvetydiga tecken på att hierarkien i Arcadia såg ett medel att på det andliga området fullborda hvad som ej kunde vinnas genom jesuitismen och inqvisitionen, och att prestrocken illa doldes af herdekostymen.

Att vilja betrakta Arcadia såsom en direkt fortsättning af Kristinas akademier är i min tanke ej riktigt. Visserligen glänser hennes herdenamn, *Basilissa*, på första sidan af akademiens medlemsförteckning såsom dess beskyddarinna och första medlem, visserligen var personalen till stor del gemensam för den kungliga akademien och Arcadia, likasom den senares lagar i hufvudsak äro en vidare utveckling af den förras statuter, men det är mera än osäkert huruvida hon, om hon lefvat, hade velat underskrifva den riktning, den nya akademien tog, eller i allo varit enig med dess styresmän, åtminstone förete många ställen i hennes bref och skrifter likasom många handlingar i hennes lif en protest mot dess trångbröstade uppfattning. Äfven emot den yttre barnsliga apparaten i Arcadia utgör en af paragraferna i Accademia Reales statuter en protest, i

[1] Den egentlige, ehuru osynlige stiftaren var enl. Settembrini jesuiten Carlo d'Aquino, son af fursten af Caramanica, och Crescimbeni blott hans verktyg. Settemb. III, 100.

det den nämligen förbjuder medlemmarna att antaga några särskilda akademiska namn, ett bruk som i dåtidens akademier var mycket vanligt [1].

Under det drottning Kristinas verksamhet som beskyddarinna af konst och literatur var af stor betydelse för utvecklingsgången af kulturen i Italien, var deremot hennes eget författarskap, åtminstone för så vidt vi känna det, af mera enskild natur. Härmed är ej sagdt, att det icke innefattar alster af värde och intresse, men hvad hon skrifvit var, såsom jag ofvan påpekat, ej afsedt för offentlighet och har heller ej förr än i senaste tid blifvit utgifvet.

Innan jag öfvergår till de öfriga alstren af hennes penna torde lämpligen några ord nämnas om hennes *Bref*.

Sådana ega vi af henne i ovanligt stort antal, säkerligen större än af någon annan regent och måhända större än af någon enskild person under denna tid. De äro dels bref rörande hennes affärer, dels äro de artighetsbetygelser, gratulations-, condoleans- och rekommendationsskrifvelser, dels äro de slutligen meddelanden af mera förtrolig art med omdömen öfver literatur, konst, den politiska ställningen, åsigter i diverse samhällsfrågor, underrättelser om henne sjelf och hennes omgifning o. s. v. De äro skrifna på latin, svenska, italienska, spanska eller franska, synnerligen på detta senare språk. Stilen är i hög grad ledig och kraftig, innehållet rikt på träffande bilder, genialiska tankar och — hvad man ofta saknar i hennes lif — sunda omdömen. Redan under hennes svenska period förvånar oss den säkerhet, hvarmed hon uppträder i sin

---

[1] Crescimbeni säger om Kristinas förhållande till Arcadia: »— perciocchè sebbene la Ragunanza degli Arcadi fu instituita dopo la sua morte; nondimeno e perche i Letterati di Roma tuttavia ne conservavano, e conservano gratissima memoria, e perche gli Arcadi ne' prianni dell' instituzione dimorarono per qualche tempo nel giardino del Palazzo, che ella abitava, la riconobbero, ancorchè morta, quasi come loro Protettrice; e più volte ne celebrarono l'anniversario, con sontuosi funerali Poetici. Del valore di questa famosa Regina favellano infiniti libri; e novellamente n'han fatta frequentissima menzione gli Scrittori delle Vite degli Arcadi Illustri.» Volgar Poesia III, IV, 235.

politiska korrespondens, den lediga form hon förstår att gifva åt det tunga innehållet; denna talang att väl affatta sina bref får hon naturligtvis i ännu högre grad tillfälle att visa, då det gäller saker, som helt och hållet fängsla henne och hvilka hon till fullo förstår, oafsedt att hon naturligen oupphörligt fullkomnar denna brefskrifningstalang. Hon lefde i en tid då brefskrifveriet betraktades som en viktig del af skönliteraturen, men skillnaden mellan hennes bref och t. ex. Balzacs och Voitures var att de förra egde, hvad som icke alltid utmärkte de senares utgjutelser, ett gediget innehåll, stämpladt af den egna individualiteten.

Man får en afgjordt mycket gynsammare uppfattning af Kristinas karakter vid läsandet af hennes bref än vid studerandet af hennes historia; med all den hjelp vi hafva af dem vid detta studium, och denna är naturligtvis oöfverskattlig, äro de dock ej alltid egnade att ställa hennes handlingar i den riktigaste dager. Ty dels älskar hon att underlägga dessa handlingar de vackraste motiv och att briljera med de oegennyttigaste och ädlaste tänkesätt, dels besticker den angenäma stilen ovilkorligen läsaren. Dermed vill jag visst icke hafva beskylt Kristinas brefstil för affektation, långt derifrån, men hon är med pennan i handen i viss grad en annan än den personlighet vi känna genom samtida historikers vittnesbörd.

Den öfvertygande kraft hon förstår att inlägga i sina klagomål, den bestämdhet hvarmed hon framställer sina fordringar, den smickrande välvilja hon visar i sina bref till lärde och vänner, de träffande omdömen hvarmed hon bedömer literatur- och konstföreteelser — gjorde att hennes skrifvelser ofta blefvo mera beaktade än hvad deras ämne och hennes ställning kräfde. Ett bref till exempel såsom det af d. 2 Febr. 1686 till Terlon emot Ludvig XIV:s »dragonnader» (Arck. II, 229). I och för sig kunde det väl vara likgiltigt hvad en exdrottning utan makt och inflytande tänkte om den mäktige franske konungens statshandlingar. Men brefvet var skrifvet med en sådan talang, det var så ädelt öfvertygande till sitt innehåll, så förträffligt till sin form att det måste beaktas. Det trycktes hemligen, utan drottningens vetande och vilja, det

kommenterades, det berömdes och klandrades och det inveckIade sin författarinna i tvister med Bayle, som deri vädrade protestantism. I sjelfva verket är författandet af detta bref ett bland de vackraste drag i Kristinas lif, hon visar här att hvilka beskyllningar för bigotteri och hyckleri som än kunna utslungas mot henne, förlorade hon dock aldrig humanitetens fordringar ur sigte och tvekade ej att göra dem gällande äfven gentemot Europas mäktigaste monark.

Ett icke mindre berömdt bref var det till Chanut af den 28 Febr. 1654 (Arck. I, 396), hvari hon redogör för sina anledningar att afsäga sig kronan [1]. Hon vände sig här till en vän och gunstling »en af de två, för hvilka hon bryr sig om att förklara sitt handlingssätt». Brefvet är förträffligt skrifvet, det är hållet i en enkel innerlig och bestämd ton, fullt af korta betraktelser öfver den förflutna tiden och värdiga föresatser för den tillkommande. »Min långa frihetstid skall jag begagna till att undersöka mitt förflutna lif och ändra mina fel utan att förvåna mig öfver dem» etc. Några af de verkliga anledningarna till tronafsägelsen meddelas ej, det är en slags filosofisk sjelfbekännelse, ett motstycke till hennes sjelfbiografi och till hennes »Sentiments».

Kristinas bref förete en brokig vexling af skiftande tankar och föreställningar, vi få genom dem en inblick i hennes tankegång under alla lifvets olika förhållanden, ända från hennes ömma och kärleksfulla bref till Ebba Sparre kort efter afresan från fäderneslandet eller hennes trösteskrifvelse till den unge Del Monte vid fadrens död, ända till de hånande och hotfulla skrifvelser, hon utslungade mot Innocentius XI och hans embetsmän under den hetaste striden om qvartersfriheten. Till sina tjenare och agenter skrifver hon än i mild och berömmande ton (brefven till Cedercrantz och Del Monte), än i uppretad och hånfull (brefven till Davison och Wasenau), än är hennes stil högstämd och allvarlig, än bedömer hon fint och spirituelt de omgifvande företeelserna, än griper hon till satirens

[1] Ehuru detta bref tillhör den senaste delen af hennes svenska period, hvilken här ej behandlas, tvekar jag dock ej att anföra det såsom ett af de mest lysande prof på hennes epistolografi.

vapen och gisslar skarpt och träffande sina fiender och vedersakare. Mera omvexlande och intressant är ingen brefsamling, ty få historiska personligheter hafva haft på samma gång hennes genialitet och hennes skiftesrika lefnad.

Drottning Kristinas bref äro dels i original, dels i talrika afskrifter kringspridda i de flesta större arkiv och bibliothek i Europa. Utgifna äro de långt ifrån alla, ehuru sannolikt till största delen; en samlad upplaga af dem skulle vara behöflig.

Den största samlingen har *Arckenholtz*, hvilken med oerhörd flit afskrifvit sådana från offentliga och enskilda svenska arkiv, dels omtryckt förut tryckta samlingar, särskildt *Colomies, Lettres de Christine* (et d'autres), sans date (men 1688) 12:o, samt hemtat enskilda bref ur tryckta arbeten såsom ur Meiern »Acta pacis Westphaliæ», Burman »Sylloge Epistolarum», Salengre »Memoires de Litérature», Gualdo »Storia di Cristina», Aizema »Saken van Staat en Oorloog», Parival »Histoire du siécle de fer» etc. Vidare har A. ur utländska, särskildt romerska, arkiv hemtat en stor del af brefven, hvilka då de kommo honom till handa voro indelade i 1) bref till furstar, 2) bref till drottningens embetsmän och 3) bref till diverse personer.

Arckenholtz' samling låg till grund för *Lacombes* två illa hopkomna och utan samvetsgranhet utgifna samlingar: *Lettres choisies de Christine*, Villefranche 1759 2 vol. 12:o och *Lettres secrètes de Christine* Genève 1762, 12:o [1]. Vidare låg samma samling till grund för de bref, som åtfölja *Catteau-Callevilles Histoire de Christine*, Paris 1815.

En liten förut otryckt samling, innehållande Kristinas correspondens med Lorenzo Adami finnes i den italienska tidskriften *Saggiatore Romano* 1844 N:r 7, »Storia di alcune lettere inedite di Cristina». En annan sådan innehållande bref till Cedercrantz är Ebbe Samuel Brings *Bref och handlingar hörande till drottning*

[1] »Enthalten Nichts als einen Theil der bei Arckenholtz befindlichen Briefe, und überdiess so entstellt und verfälscht, dass sie nicht zu gebrauchen sind» (Grauert). — »Lacombe a donné la 'Vie de Christine' accompagnée de lettres fabriquées» (Bouillet). — Denne Lacombe bör ej förvexlas med en annan ofvan berörd författare af samma namn.

Christinas historia, efter originalerna utgifna» Lund 1832. Ett annat bref från drottningen (till Sentinelli) meddelas ur Bibl. Vat. Ott. af F. F. Carlson i tidskriften *Skandia* VIII s. 124. Ett annat till grefve Vicentino(?) Gualdo i *Archivio Storico Italiano* T. XVII, P. I, 132. Föröfrigt finnas bref från Kristina till samtida lärde och skalder aftryckta i flera upplagor af dessas skrifter [1].

Äro brefven en källa till kännedomen om Kristinas personlighet, så äro hennes öfriga skrifter det i icke mindre grad. Men äfven om dem gäller detsamma som jag påpekat i afseende på brefven, nämligen att man endast med försigtighet får bedöma drottningen efter hvad hon skrifvit, likasom ock att motsägelser i hennes åsigter ingalunda äro sällsynta. Det har redan nämnts, att hennes skrifter ej voro afsedda för offentligheten utan endast tillkommo såsom en slags sjelfbekännelser, en art »uppgörelse» i slutet af hennes lif. Vi ega dock ej deraf rätt att sluta det hon i dem är fullt

[1] De öfriga af Carlson i ofvannämnda uppsats förtecknade brefven i Vaticanska Bibliotheket äfvensom de af Warmholtz (i Bibl. Sveo-Goth. D. VIII) förtecknade, liksom de af Wieselgren från De la Gardieska arkivet aftryckta, finnas tryckta hos Arckenholtz, de senare med större eller mindre afvikelser. Outgifna bref har jag påträffat i Bibl. Cassanat. i Rom samt i de Kongl. Bibl. i München och Dresden. I Montpellier finnes en brefsamling i manuskript enl. *Jubinal: Mémoire sur les manuscrits de l'Ecole de médicine de Montpellier, contenant la correspondance de Christine de Suède* 8:o 1880. Extrait de L'Investigateur. Som jag ej haft tillgång till denna katalog eller besökt detta bibliothek, kan jag ej säga huruvida dessa handskrifter äro tryckta. — En Drottning Kristinas brefsamling i handskrift eges af Professor Ercole Visconti, föreståndare för Vaticanens myntsamling. Förgäfves har jag hos honom anhållit om att få taga kännedom om denna samling. Såsom skäl för sitt nekande förebar han det han låg i underhandling med Vaticanska Bibliotheket om försäljande af dessa handskrifter, en sak som ännu i Juni förra året icke kommit till stånd. — I Upsala Bibl. finnes i Palmsköldska och Nordinska samlingarna en mängd bref från Kristina, men dessa äro till största och viktigaste delen använda af Arckenholtz eller hafva tillhört hans samlingar. I Nordinska Mss. 183: *Exemplar Epistolarum Christinæ* finnas först i bandet en förteckning af Nordin öfver de otryckta brefven i samlingen, hvilka alla höra till Drottningens tidigare lif i Sverige. — Naturligtvis äro de nu nämnda handskrifterna endast en ringa del af hvad som finnes i de olika bibliotheken i Europa. Äfvenledes är det öfverflödigt att nämna, det ofvanstående förteckning på Kristinas tryckta bref icke är fullständig utan endast är afsedd att vara anteckningar till en kommande bibliografi eller upplaga af dessa skrifter.

uppriktig. I hög grad utsatt för sjelfbedrägeri och sällan i stånd att riktigt uppfatta sin ställning, frigör hon sig aldrig från begäret att försköna sina handlingar, bekännande sina obetydligaste fel med förbigående af de stora och hycklande en ödmjukhet, af hvilken man i hennes lif icke märker mycket. Detta gäller naturligtvis i främsta rummet hennes aforismer och sjelfbiografi, men äfven i hennes teckning af Alexander och Cæsar tänker man sig lätt tillämpningen på hennes egen historia.

Hennes prosaarbeten äro skrifna på *franska*, det språk som hon under vistelsen i utlandet mest begagnade; hon beherskade detta språk likasom ock italienskan och tyskan fullkomligt, och det är att betvifla att ens en fransman i hennes skrifter skulle kunna spåra utländingen[1]. Till sitt värde äro de mycket olika. Bäst är måhända sjelfbiografien; bland aforismerna märkes en och annan djupt tänkt och af slående sanning, någon gång t. o. m. förutsättande en uppfattning, som står öfver tidens. Derbredvid finnas temligen banala och andefattiga tankar, fullkomligt värdelösa, hvilkas utgifvande hon säkerligen ej skulle tillåtit. Hennes karakterssteckningar af Alexander och Cæsar visa kännedom af och sympati för antiken, hvarvid dock den historiska synpunkten föga kommer till sin rätt; allt är här sedt uteslutande från synpunkten af hennes egen individualitet.

Frånse vi anmärkningar och noter, gjorda af Kristina i åtskilliga böcker och manuskript, hvilka ej rimligtvis kunna medräknas bland

---

[1] Att hon i fullkomligt enskilda och hastigt utkastade anteckningar kunde göra staf- och tryckfel, bevisar ingenting mot hennes grundliga kännedom af franskan. Sådana finnas t. ex. i hennes mariginalanmärkningar till Machiavellis »Principe», tryckta i Villaris arbete om denne författare. »— — ces notes royales écrites dans notre langue, ou à beaucoup près avec une orthographe passablement déréglée. — — Elle écrit souvent en marge: »Il n'a pas trop de tort — San doute. — Cela s'appel parler en grandt homme et ie m'i suscris à son sentiment». D'autres fois: »Il faut savoir thrionfer de l'envie sen faire mourir les envieux, ce serait leur faire trop d'honeur. — Il n'y a poin de grandeur ny de fortune qui mérite d'estre acheté aux prix des crimes. — Quel horrer! — Il y a sen doutte des maux qui ne se gérisse que par le sang et par le feu.» Villari: »Machiavelli e i suoi tempi». *Revue Suisse*, Janvier 1883.

hennes skrifter, så kunna vi indela dessa senare i *moraliska, historiska* och *poetiska* skrifter.

Upplagorna af dessa skrifter äro så få, att en antagligen fullständig bibliografi i några få rader kan göras öfver dem. Då nämligen hvarken Ihres eller Grauerts [1] föresatser att utgifva dessa skrifter lika litet som ett dylikt löfte af förf. till »Histoire des intrigues galantes» [2] blefvo realiserade, hafva vi endast att omnämna följande upplagor.

I. *Moraliska skrifter.*

1) Ouvrage de Loisir ou Maximes et Sentences de Christine, Reine de Suède. 52 ss. med inledning. Hos Arck. II.

2) Sentimens et Dits Mémorables de Christine, Reine de Suède. 53 ss. Hos Arck. IV.

•3) Hännes Kongl. Maj:ts af Sverge, Drottning Cristinæ Moraliska Tankar, Af Högbemälte Hännes Maj:t Med egen hög Hand på Fransöska skrefne. Stockholm, tryckt af Peter Jör. Nyström 1756. 8:o. Öfvers. af Anders Säfström.

Denna öfversättning från »Ouvrage de Loisir» hos Arckenholtz är ej fullständig. Öfv. säger sig hafva uteslutit alla sentenser som syfta på katolicismen.

4) Pensées de Christine, reine de Suède, avec une notice sur sa vie. Paris, Renouard, 1825, 12:o avec portrait et fac-simile.

[5) Characterzüge, Grundsätze und Meinungen der Königin Christina. Winterthur 1801. 8:o]

Detta arbete, som upptages i *Oettingers Bibliogr. Biogr.*, har jag ej sett, men antager på grund af dess titel att det måste hänföras hit.

Anm. Loisirs de Christine. Pensées et Reflexions, utdrag ur Kristinas aforismer i *Christine, Reine de Suède* af *Paccard* II, 188—196 Paris 1816.

II. *Historiska skrifter.*

1) Reflexions diverses sur la Vie et sur les Actions du grand Alexandre par Christine, Reine de Suède. Med inledning. Hos Arck. II, 23 ss.

2) Reflexions sur la Vie et sur les Actions de César par Christine, Reine de Suède. 10 ss. Hos Arck. IV.

---

[1] Se ofvan, inledningen.

[2] Arck. II, 4 i inledn. till »Ouvrage de Loisir».

3) **Drotning Christinas Betragtelser öfver Cesars Lefverne och bedrifter. 18 ss. med några inledande rader. I Gjörwells: »Drotning Christinas Arbeten och Märkvärdigheter, utgifna på Fransyska af Herr Johan Arckenholtz.» Andra Delen.**

4) **Drottning Christinæ Betraktelser öfver Alexander Den Stores Lefverne Och Bedrifter Ifrån Fransyskan på Swenska öfversatte (af Bengt Bergius). Med företal. Stockholm hos Lars Salvius 1756 8:o.**

5) Plan d'une Histoire Metallique de Christine, Reine de Suède, rectifié de sa propre main, renfermant les Evenemens les plus remarquables, arrivés pendant son Règne, après son Abdication et durant sa Vie. Traduit de l'Italien. Med »avertissement». Hos Arck. IV, 177—186.

[6) Esplicazione dello Stemma Gentilizio di Suezia. Af drottningen sjelf eller af hennes sekreterare Galdenblad, hvilken drottningen i så fall försett med materialer. Hos Arck. IV, 292—297.]

7) **La Vie de la Reine Christine faite par Elle-Même; dediée a Dieu. Hos Arck. III, 1—69 och af honom försedd med anmärkningar.**

Denna sjelfbiografi räcker endast till omkring 1636. Arck. har två fortsättningar, båda försedda med noter och anteckningar af Kristina.

1) Histoire de ce qui s'est passé après la mort du grand Gustave, tant en Allemagne qu'en Suède, jusques a la resignation de la couronne par Christine en 1654.

2) Memoire de ce qui s'est passé durant le règne de la Reine, avec des notes ajoutées par Elle-même. Denna senare skrift är enligt anteckning af drottningens sekreterare Galdenblad.

---

8) **The works of *Christina Qveen of Sweden* containing maxims and sentences in twelf centuries; and reflections on the life and actions of Alexander the great. Now first translated from the original french. To which is prefixed an account of her life, character and writings, by the translator — — —. London: printed for D. Whilson and T. Durham 1753 8:o.**

Anm. 1. Notice des ouvrages composés par Christine. Med prof från hennes moraliska och historiska skrifter hos *Catteau-Calleville: Histoire de Christine* II, 244 —257.

Anm. 2. Prof på Kristinas moraliska och historiska skrifter i *Schröckh: Allgem. Biogr.* Th. II u. III, öfversatt

på svenska af *Pehr Luth* i *Lefwernes Beskrifning om Christina. Drottning i Swerge.* Sthm 1789 med företal af Gjörwell.

III. *Poetiska skrifter.*

1) Componimenti Poetici delle più illustri Rimatrici d'ogni secolo, raccolti da Lovisa Bergalli. Parte I e II, amendue in un Volume. In Venezia appresso Antonio Mora 1726, in 12:o. Hannovi rime di Cristina Alessandra, Regina di Suezia.

Denna uppgift är hemtad ur Quadrio: Della Storia e della Ragione d'ogni Poesia, Bologna och Milano 1739—52. Vol. II, 282, 83.

2) L'Endimione di Erilo Cleoneo, Pastor Arcade, cio è Alessandro Guidi. All' Eminentiss. e Reverendiss. Sig. Cardinale Albani. Hos Arck. II, 83—97. Med inledning.

Ett herdedrama af Guidi efter Kristinas plan och med 73 af henne skrifna och här och der inströdda versrader. Dessa utmärktes med särskild stil af Guidi i originalupplagan: *L'Endimione di A. G. con Discorso di Vincenzo Gravina* Roma 1692, och är efter denna upplaga aftryckt af Arckenholtz. — Allacci (Drammaturgia, Venezia 1755 anför upplagan af 1726). Stycket uppfördes första gången 1691.

Äfven till andra stycken af Guidi utkastade Kristina planen. Hit höra

1) L'Ordonnance des Pièces, consistant du huit Tableaux, en un Dialogue et en deux Sérénades, dont la Reine Christine avoit formé l'esquisse à l'Abbé Guidi.

Detta utkast till *allegorisk pastoral* finnes i Arck. IV, Pièces justificatives N:o XXXVIII.

[2) Kristina har möjligen gifvit planen till en »*cantata*» af Guidi i anledning af den engelske konungen Jakob II:s tronbestigning, och hon har möjligen deri äfven skrifvit några verser. Crescimbeni säger nämligen (Storia d. Volg. Poesia Vol. II, s. 512): »Allorchè elesse — — a celebrare l'assunzione di Jacopo II al Trono d'Inghilterra, scelse ancora a tal funzione per Poeta il Guidi.» — Item i »Vita di A. G.» s. 233: »Fra i primi Componimenti (del Guidi) fatti in servigio della Regina uscì una Cantata in lode di Re Jacopo II della gran Brettagna.» — Cancellieri säger (i »Piazza Navona» [1]): »(Cristina) diede (al Guidi) ancora l'idea di una composi-

[1] Il mercato, il Lago dell' Acqua Vergine ed il Palazzo Panfiliano nel Circo Agonale detto volgarmente Piazza Navona, descritti del Francesco Cancellieri.. Con un Appendice di XXXII Documenti ed un trattato sopra gli Obelischi. In Roma per F. Bourlié 1811. Detta arbete innehåller mångt och mycket af intresse för Roms historia under 1600-talet, deraf en stor del om drottning Kristina samt uppgifter på dithörande literatur. Författaren är en flitig och noggrann forskare i Roms lokalhistoria och hans uppgifter i allmänhet tillförlitliga.

zione, in onore di Giacomo II, Re d'Inghilterra, e in questa ancora vi aggiunse alcuni Versi del suo.» — Det är obekant hvarifrån Canc. hemtat sin uppgift, och saken må derför gälla hvad den kan.]

Det framgår af denna bibliografi, att Arckenholtz är den förste, som låtit trycka Kristinas prosaiska skrifter, och det är högst antagligt att några andra sådana än dem han tryckt icke heller förefinnas. För alla öfversättningar ligger hans upplaga till grund, och någon kollationering med manuskripterna har vid deras utförande aldrig kommit i fråga.

De *moraliska* skrifterna, hvilka utgöras af korta aforismer, innefatta tvenne samlingar: »*Ouvrage de Loisir*» och »*Sentiments* [1].»

Af dessa är den första aftryckt efter en handskrift, tagen af Johan Oxenstjerna efter originalmanuskriptet. En afskrift alldeles öfverensstämmande med denna (samma?) finnes i Upsala bland Nordinska Samlingens qvarter N:o 1162. I Kongl. Bibliotheket i Stockholm finnas 3 särskilda handskrifter af samma arbete, alla något skiljaktiga sins emellan och från det Oxenstjernska manuskriptet, hvilket är det fullständigaste. Den andra samlingen är aftryckt efter en kopia af originalet, hvilken (sjelf under N:o XV) jemte åtskilliga andra handskrifter rörande Kristina sändes Arckenholtz från Rom [2]. Något manuskript innehållande detta arbete har

[1] En annan samling, som skulle vara gjord af drottningens gunstling Bourdelot under namn af *Apophtegmes de la Reine Christine*, och hvilken omtalas i ett bref af 1652 från Isaak Vossius till Nic. Heinsius, har jag ej funnit och känner ej om den någonsin varit utgifven. Att den ej kunnat vara identisk med någon af de förevarande bevisar Arckenholtz (Föret. till Ouvr. de Loisir) på grund af flerfaldiga af aforismerna, hvilka endast kunnat tillkomma under senare tid. I alla händelser hör ej denna samling hit, då den för det första är gjord af Bourdelot och man ej kan veta i hvad mån de der upptagna aforismerna härröra från drottningen, och då den för det andra gjordes före tronafsägelsen.

[2] Den enda förändring Arck. vidtagit vid aftryckandet af handskriften är att han indelat aforismerna i Centurier och numererat dem inom hvarje Centuria. På detta sätt har den första samlingen 12, den andra 5 Centurier. Denna anordning, som vidtagits för öfverskådlighetens skull, förefaller ej särdeles nödvändig. — I den upplaga, Grauert ernade utgifva, men som ej kom till stånd, hotade han att ordna aforismerna efter ämnen, ett sätt som hade varit särdeles olämpligt vid utgifvandet af ett manuskript. Deremot vore ett ämnesregister såsom i Gilberts upplaga af Larochefoucauld särdeles lämpligt och egnadt att åstadkomma större öfverskådlighet i den oordnade mängden af tankar.

jag ej påträffat vare sig i Italien, Tyskland eller Sverge. Ett observandum, som visserligen för mig qvarstår oförklaradt, är att den förra samlingen i flera och skiljaktiga exemplar finnes i vårt land, då deremot den senare, skrifven vid ungefär samma tid, synes alldeles saknas.

Att uppsöka några mönster och förebilder till Kristinas aforismer förefaller onödigt. Denna art af författareskap, som leder sina anor ända upp till antiken, var under hennes århundrade alltför vanlig för att man derför skulle behöfva antaga några särskilda inflytelser. I hennes skolkurser upptagas redan bland läroböckerna »Haffenrefferi Loci communes» och »Sententiæ morales ex variis Authoribus», i hennes akademier uppstäldes till diskussion dylika teser, bland hvilka äfven finnas några af drottningens egen hand. Man har dock redan för länge sedan (t. ex förf. till Hist. des intrigues gal., Bayle m. fl.) jemfört Kristinas aforismer med dem som skrefvos af Frankrikes berömdaste författare i denna art af skriftställarverksamhet, nämligen Larochefoucauld. Vid en jemförelse mellan dem skall det också visa sig, att Kristina icke var sin föregångare underlägsen, om man också får antaga, att hon studerat honom. Denne författares »Reflexions ou Maximes morales», som från 1665 till 1678 utkommo i 5 upplagor [1], voro nämligen mycket lästa äfven utom Frankrikes gränser, och på grund af likheten mellan hans och Kristinas tankar [2] kunna vi antaga, att hon ej varit oberörd af dem, äfven om denna sak ej är direkt bevislig genom något yttrande af drottningen. Men med den stora skiljaktigheten i deras ställning, karakter och lefnadsförhållanden existerar denna likhet naturligtvis blott till en viss grad; somliga före-

---

[1] Oeuvres de La Rochefoucauld T. I, Paris 1868, utg. af Gilbert i Regniers Les Grands Ecrivains de la France.

[2] Jfr t. ex. följande sentenser: »L'amour fait naître la Jalousie, mais la Jalousie fait mourir l'amour (Kristina).

La jalousie nait toujours avec l'amour, mais elle ne meurt pas toujours avec lui. (Larochefoucauld)

Avoir obligation à ceux qu'on n'estime pas, est une servitude insupportable. (Kristina)

Ce n'est pas un grand malheur d'obliger des ingrats, mais c'en est un insupportable d'être obligé à un malhonnête homme (Larochefoucauld)

mål för drottningens reflektioner, t. ex. religionen och statens styrande, hvilka båda ämnen göra sig ett så bredt rum i hennes båda samlingar, ligga nästan alldeles utanför den franska författarens tankekrets. Hvad det relativa värdet af Kristinas och Larochefoucaulds arbeten beträffar, så torde man kunna säga att den förras aforismer understundom öfverträffa i djup men äro långt mera ojemna, under det den senares äro mera sorgfälligt utarbetade och ofta glänsa genom sin qvickhet [1].

Allt som ingår i en menniskas lifserfarenhet blir i Kristinas ifrågavarande arbete föremål för behandling, först och främst Gud och religionen, lifvet, verlden och menniskorna, förhållandet mellan könen, äktenskapet, skillnaden mellan kropp och själ, om särskilda dygder och laster, barmhertighet, frikostighet, nykterhet, vänskap etc.; politik, om furstar, deras fel och pligter, om olika folkslag, om historiska personligheter o. s. v., allt utan ordning i kortare eller längre sentenser kastade om hvarandra; endast undantagsvis handla ett större antal på hvarandra följande aforismer om samma eller närliggande ämnen. Om hennes ställning till religionen och katholicismen finnes mycket:

> Dieu a voulu autoriser le Pape et l'Eglise d'une si admirable manière, par tant de miracles, par tant de Conciles, et d'autres merveilles, que tout homme raisonnable ne peut douter de l'accomplissement de la magnifique promesse qu'il a fait de les faire prévaloir sur l'Enfer jusqu'à la fin des siècles. Il a voulu que le Gouvernement de son Eglise fût Monarchique. Il a donné son infaillibilité au Pape et non pas aux Conciles. Le Pape est tout sans eux, et ils ne sont rien sans lui. Il ne doit rendre compte qu'à Dieu seul de ses actions. Sent. I, 11.
>
> Tout ce que l'on peut dire de plus digne de Dieu, ne peut le définir: Il est incompréhensible et inefable: On ne l'adore dignement que par le silence, l'admiration et l'amour. Sent. I, 3.
>
> La vertu qui n'a pas Dieu pour son unique but, n'est pas vertu, mais pure vanité. Sent. I, 19.
>
> Le plus grand tourment de l'Enfer après la privation de Dieu est le desespoir d'en sortir. Sent. V, 3.
>
> Quand on est Catholique, on a la consolation de croire ce qu'ont crûs tant de grands génies, qui ont veců depuis 16 siècles, l'on

[1] T. ex. Les vieillards aiment de bons préceptes, pour se consoler de n'ètre plus en état de donner de mauvais exemples.

[2] Citaterna återgifva noggrant originalets orthografi.

est heureux de se trouver d'une Religion authorisée par des millions de miracles et par des millions de Martirs qui ont sacrifiés leurs vies aux verités Catholiques; c'est cette Religion, qui a peuplé les desserts des gens, qui par un martire plus secrèt se son sacrifiés à Dieu, renonçant au monde et à tous ses charmes; c'est cette Religion si fertile en Vierges admirables, qui ont triomphé de la foiblesse de leur sexe et de leur âge, pour se rendre les glorieuses victimes d'une Religion si inconnue aux hommes, qu'elle ne pouvoit être enseignée que par un Dieu: il faut plaindre tous ceux qui ne se rendent pas à ces grandes verités. Ouvr. de L. X, 79.

Pour ecouter Dieu il faut imposer silence aux créatures. Ouvr. de L. XI, 62.

La vûë de Dieu qui est la suprême felicité humilie plus que toutes les souffrances et toutes les mortifications du monde. Ouvr. de L. XI, 51.

Menniskan och hennes egenskaper intressera henne oupphörligt:

Le corps doit être soumis, il faut le traiter en esclave, mais en esclave, qui mérite de la charité. Ouvr. de L. I, 100.

Il y a une espèce de plaisir à souffrir l'ingratitude qui est réservée aux grandes ames seules capables de le gouter. Ouvr. de L. I, 79.

C'est être trop inhumain de ne pardonner rien à l'humanité. Ouvr. de L. II, 1.

Les hommes apprennent dans les Ecoles tout ce qu'il faut oublier(!) Ouvr. de L. II, 5.

Hazarder sa vie n'est rien, mais hazarder sa gloire est le dernier effort de l'intrépidité. Ouvr. de L. II, 38.

La grandeur ne consiste pas à faire tout ce qu'on veut, mais à ne vouloir que ce qu'on doit. Ouvr. de L. II, 75.

Les Expressions des hommes ne signifient rien; à peine se peut-on fier à leurs actions. Ouvr. de L. III, 2.

Les passions sont le sel de la vie, qui est insipide sans elles. — Cette tranquillité imperturbable et tant vantée des Philosophes est un état fade et insipide, c'est une belle chimère. Ouvr. de L. IV, 40, 41.

Les hommes ne se battent en duel, que faute de connoître le véritable honneur(!) Ouvr. de L. V, 23.

L'ambition et l'amour sont les passions les plus touchantes, elles s'insinuent dans tous les esprits, l'on s'intéresse dans les avantures des amans et des héros, elles ont une secrète intelligence dans les coeurs, toutes les autres passions sont fades au prix d'elles. Ouvr. de L. VI, 56.

Si les animaux avoient l'usage de la parole, il convaincroient les hommes, qu'ils ne sont guères moins bêtes qu'eux. Ouvr. de L. IX, 92.

Le fameux Connois-toi même, dont on a voulu faire la source de la sagesse humaine, n'est que celle de sa misère. Ouvr. de L. XII, 41.

Les Grandeurs sont comme les parfums; ceux qui les portent, ou ne les sentent pas, ou ne les sentent que pour peu de momens. Sent. I, 35.

Le passé n'est plus, l'avenir est incertain, le présent n'est qu'un point, mais de ce terrible point dépend notre bonheur ou malheur pour l'éternité. Sent. I, 84.

Les satires ne doivent offenser personne, si elles disent la vérité, et encore moins si elles ne la disent pas. Sent. III, 26.

Il y a des gens assez sots pour se rendre esclaves et martyrs de leurs habits et des modes; et on est bien malheureux quand on n'est occupé tout le temps de sa vie qu'entre un miroir et un peigne. Sent. IV, 3.

Särskildt vänder hon sig mot bigotteriet och pedanteriet såsom laster, hvilka menniskorna böra undvika:

Les bigots croïent donner tout ce qu'ils n'ôtent pas. — Les bigots prêchent l'aumône, mais ils ne la donnent jamais. — Les aumônes et les liberalités des bigots ne sont que trafic. Ouvr. de L. XII, 28, 29, 30.

Il n' y a pas au monde d'Animal plus sot, ni plus orgueilleux qu'un pedant. Sent. II, 20.

Till furstars pligter och fel återkommer hon ofta:

C'est en vain que les Princes espèrent de savoir la verité des autres, s'il ne se la disent pas eux-mêmes. Sent. II, 34.

Les Princes ne sauroient être aimés, s'ils ne sont craints et estimés II, 39.

Un Prince doit donner accès auprès de lui à chacun: il doit être exposé à la vue de tous comme le Soleil: il ne doit se laisser enfermer ni par les Ministres, ni par les Favoris: il est perdu autrement. Sent. IV, 69.

Les petits Princes peuvent faire beaucoup de mal et fort peu de bien. Ouvr. de L. III, 32.

On change de Voleurs en changeant de Ministres. Ouvr. de L. III, 18.

Les Princes foibles craignent la mérite, mais les grands Princes l'estiment et s'en servent. Ouvr. de L. III, 79.

Nourrir un Lion dans l'Etat est une faute qui ne se peut réparer, qu'en se soumettant à lui. Ouvr. de L. IV, 45.

Les grands Princes sont bons Ministres. Ouvr. de L. IX, 20.

Många sentenser förekomma om historiska personer, hjeltar och statsmän och vise, hvarvid brorslotten faller på Alexander och Cæsar; samma omdömen om dem äro närmare utförda i de historiska skrifterna. Utom dessa båda omtalas Cyrus, Konstantin den Store, Karl den Store, Theodosius, Augustus, Pompejus, Tamerlan, Almansor, Bajazet m. fl. Andra röra de särskilda folkslagen, hvar-

vid företrädesvis Turkarne synas hafva väckt hennes intresse, då detta folk just vid tiden för dessa skrifters författande väckte stor oro i Europa:

J'admire les Turcs qui jouent toujours sans autre intérêt que celui de gagner la partie qu'ils jouent: Cela me semble grand et beau. Sent. III, 91.

Le Turc ne veut, que l'obéissance et le Tribut de ses Sujèts, il ne contraint pas leurs consciences. — Le Turc ne s'informe ni des sentimens, ni des forces, des autres Princes, il marche quand la fantaisie le prend, et on ne lui résiste pas sans miracle. — Par bonheur, les Turcs sont un peu plus barbares et cruels que nous. — Il y a longtemps qu'on nous prône la décadence de l'Empire Ottoman. — La Religion et la Politique du Turc sont faites pour la conquête du Monde. Ouvr. de L. IX, 1, 2, 3, 4, 8.

Att bestämma tiden för dessa arbetens tillkomst låter sig ej med bestämdhet göra. *Ouvrage de Loisir* kunde ej vara färdig förr än 1680, emedan drottningen i en af dess senteuser (X, 89) nämner detta år såsom varande »à présent». *Sentiments,* i hvilka Innocentius XI omtalas (I, 10) förefaller, såsom ock Arckenholtz påpekar, vara af ett senare datum, emedan till stor del samma sentenser som i föregående samling der förekomma men närmare utförda och förbättrade. Men det är öfverhufvudtaget oegentligt att till en viss tidpunkt vilja förlägga sådana arbeten som dessa, hvilka väl uppkommit så småningom under loppet af en längre tid och äro, såsom titeln på det första angifver, ett arbete på lediga stunder; från hvilken tidpunkt sjelfva manuskriptet härrör är dervidlag af föga vigt att veta.

Det är ej osannolikt att dessa aforismer, såsom jag ofvan antydt, delvis voro ämnade att eventuelt användas som teser i Kristinas akademi; likheten med de ofvan anförda teserna, som uttryckligen sägas vara uppsatta till detta ändamål, låter oss förmoda något sådant, t. ex.

N:o VII. Que la perfection de l'homme consiste à bien penser, à bien parler, et à bien agir.

Le mérite consiste à bien penser, à bien parler, et à bien agir. Ouvr. de L. I, 43.

N:o XXXVIII. Ou n'aime que pour aimer.

Le véritable amour ne prétend rien que d'aimer. Ouvr. de L. I, 44.

De skrifter af drottningen, som jag i likhet med Grauert benämnt de *historiska*, äro af två olika slag, å ena sidan de historiskt-filosofiska resonnemangen öfver Alexander och Cæsar, å andra sidan hennes sjelfbiografi, hvartill ansluta sig hennes mynthistoria och förklaring öfver Sveriges vapen, de två senare af ringa vigt.

Mynthistorien, som endast är en förteckning på slagna och projekterade medaljer öfver Gustaf Adolf och Kristina, sändes Arckenholtz från Rom och är i öfversättning intagen i hans meromnämnda verk. Ett annat Ms i 4:o på italienska, »*Rovesci di medaglioni con li loro motti*», finnes på Kongl. Bibliotheket i Stockholm tillsammans med andra Kristinamanuskript och försedt med egenhändiga rättelser af drottningen. — Hennes förklaring af det svenska vapnet, som på några sidor behandlar Vasa-vapnet och Vasaslägtens historia, särskildt skrifven som rättelse och komplement till de Prades »Gustaf Adolfs Historia», är på italienska författad på hennes befallning och med hennes rättelser och tillägg af hennes sekreterare. Ms. sändes Arckenholtz från Rom jemte de öfriga papperen till och om drottningen.

Viktigare äro hennes tankar om Alexander och Cæsar. Dessa ansluta sig på det närmaste till hennes aforismer; de äro nämligen icke några egentligen historiska uppsatser utan fastmera en samling sentenser och omdömen om de båda hjeltarne. Drottningen följer deras lefnad, uppehållande sig vid dem af deras handlingar, som hon anser karakteristiska, och uttalar berömmande eller klandrande sin tanke om deras moraliska värde. Dessa tvenne historiska personligheter tilltalade henne i hög grad, och både i hennes bref och aforismer återkomma oupphörliga omdömen om deras lif och jemförelser med deras historia. »Han bortskänkte konungariken», säger hon om Alexander, »med lika mycket nöje som han eröfrat dem, och alltid sig lik var han stor och beundransvärd i allt. Man måste tillstå, att denne furste egde tusen vackra och stora egenskaper, som gjorde honom så beundransvärd, så värdig herraväldet öfver verlden.» — På ett annat ställe säger hon efter att hafva anfört några af Alexanders fel: »Men om det är sannt, att han är skyldig till alla de brott, för hvilka man beskyller honom, eller till en del af dem,

måste man å andra sidan erkänna, att det icke finnes en dygd så ren eller så hög, att den ej likasom solen har sina förmörkelser, hvilka ingifva oss fasa och medlidande, utan att rättfärdiga dessa brott eller fel genom dens exempel, som begått dem.»

Inledningen till »Cæsar», i hvilken hon gifver en slags motivering och karakteristik af sitt arbete, är förträffligt skrifven:

> C'est un plaisir extrême que de considérer les grands hommes, et d'examiner à fond leur mérite personel. Ils naissent d'eux-mèmes pour donner au Monde de magnifiques spectacles, et il semble que le Destin ne les mette aux prises avec la Fortune, que pour les en faire triompher, même en succombant. Tout ce qu'elle leur oppose de facheux et de contraire, ne les empêche pas à la fin d'accomplir la gloire de leur destin. Tout contribue à les rendre grands: leurs fautes et leurs forfaits sont les crimes de leur temps, qui les y forcent malgrè eux, mais qui les empêchent pas pourtant d'être toujours les dignes objets de l'admiration et de l'étonnement de tous les hommes. On ne peut se donner une plus belle occupation que celle de les étudier. Cette étude nous instruit: elle nous corrige: elle élève l'ame audessus d'elle même, l'enflamme, et lui fait connoître de quoi elle est capable. Ce sont les nobles sentimens et les grandes actions des hommes extraordinaires, qui remplissent une ame de vertu et de vigeur par une espèce d'heureuse contagion, dont on ne sauroit se préserver sans être malheureux. Reflex. sur César.

Hvarken »Alexander» eller »Cæsar» är afslutad, åtminstone är icke mera deraf bekant än det som finnes i Arckenholtz' Ms. Det förra arbetet, som följer Alexanders lif ända till dess slut och ändas med ett allmänt omdöme öfver honom, synes dock vara i det aldra närmaste färdigt, hvarjemte må anmärkas att två luckor finnas i handskriften; på det senare åter synes mycket återstå, alldenstund det icke går längre än till galliska kriget och i allmänhet följer den kronologiska ordningen trognare än föregående arbete. Också upptager det endast något öfver 7 sidor, under det »Alexander» upptager icke mindre än 19. —

Tiden för dessa arbetens tillkomst är icke bekant. På grund af likheten i stil med hennes aforismer och öfverensstämmelse i uppfattningssätt med hvad som i dem förekommer om Cæsar och Alexander, torde man kunna gissa att de äro ungefär samtidiga med dessa, d. v. s. skrifna under det sista tiotalet af Kristinas lefnadsår.

Slutligen må nämnas att Arckenholtz för »Alexander» begagnat ett Ms., som befann sig »bland böcker tillhörig aaflidna Drottningen af Sverige Ulrika Eleonora, glorwyrdigst i åminnelse», och hvilket jemte andra af Kristinas arbeten är detsamma som det ofvan omnämnda Ms. i Kongl. Bibliotheket i Stockholm.[1] Ms. till »Cæsar» sändes Arckenholtz under N:o XIV bland kopiorna från Rom.

Kristinas betydelsefullaste likasom ock vidlyftigaste arbete är hennes *sjelfbiografi*. Dess betydelse ligger dock icke så mycket i att vara en källa till hennes historia, ty hon misstager sig ofta i fråga om fakta, som i att hon gifver oss en inblick i det sätt, hvarpå hon sjelf under sina senaste lefnadsår betraktar sitt förflutna lif. Hon gifver sina omdömen om de märkligare personligheter, med hvilka hon under sin första tid i Sverige kommit i beröring, hon förtäljer om sina och Sveriges öden från sin subjektiva ståndpunkt, så som hon uppfattade dem eller åtminstone så som hon ville hafva dem uppfattade.

Olyckligtvis är det en mycket ringa del af sitt lif, hon skildrar i den handskrift som är känd af detta arbete, nämligen blott de första tio åren, och det är obekant huruvida hon fortsatt denna begynnelse. Ett slags fortsättning hafva vi väl i de båda ofvannämnda arbetena, till hvilka hon blott lemnat uppgifter och hvilka hon försett med anmärkningar, men dessa skrifter äro affattade i en helt annan, mera objektiv och underlägsen stil.

En egendomlighet vid Kristinas sjelfbiografi är att den är dedicerad till Gud och affattad i form af en slags bikt eller sjelfbekännelse, en form, om hvilken Arckenholtz anmärker, att den på hennes tid icke var ovanlig vid dylika skrifter.[2] Den gör härigenom ett högst besynnerligt intryck, och det utseende af sannfärdighet, som genom denna form åsyftas, förminskas i betydlig grad genom den fåfänga och egenkärlek, som onekligen ej så sällan lyser fram ibland de undergifna och devota uttrycken. I nästan hvarje kapitel

[1] 1 Vol. i 4:o helt skinnb. 332 ss., med Ulrika Eleonoras namnstämpel på båda permarna, innehåller: *L'ouvrage de Loisir*, *Alexandre*, *Rovesci di medaglioni*.

[2] Arck. III, 2 not. Jag erkänner att jag icke funnit något motsvarande i tidens literatur.

apostroferas Gud, icke blott der det gäller känslor, reflektioner eller bekännelser, utan det egnas honom understundom t. o. m. mycket detaljerade beskrifningar på politiska händelser. Inför Gud bekänner drottningen sina fel, men är icke mindre angelägen att göra honom uppmärksam på sina förtjenster, och, som helt naturligt är, blifva de bekända felen af temligen underordnad betydelse: »Till en så lycklig födelse», säger hon, »till så vackra egenskaper, som blott äro gåfvor af din nåd, o Gud, har den förderfvade naturen äfven lagt fel, som jag ej skall dölja. Jag var misstrogen och äregirig, jag var böjd för vrede, öfvermodig och otålig, föraktfull och satirisk. Jag förlät ingen, och dessa fel, i stället att aftaga med åren och lyckan, hafva tvärtom tilltagit etc. — — — Vidare var jag vantrogen och föga ödmjuk, och mitt eldiga lynne gaf mig i lika hög grad böjelse för kärlek som för ärelystnad. I hvilket elände skulle ej en så förfärlig böjelse hafva störtat mig, om din nåd ej begagnat just mina fel för att bättra mig. Min ärelystnad, min stolthet, ur stånd att underkasta sig någon, och mitt högmod, som föraktade allt, hafva tjenat mig såsom underbara motgifter: och genom Din nåd, har Du dertill gifvit mig en hög grad af finkänslighet, som skyddat mig mot dessa farliga böjelser». — Andra fel, som hon erkände inför Gud, voro att hon föraktat sitt köns yttre anständighet (bienséances), och att hon brukade svärja, ursäktande sig dock med att hon var född i en tid och i ett land, der detta fel i lika hög grad var vanligt hos begge könen. Äfven två andra fel erkänner hon, nämligen »att hon skrattade alltför ofta och att hon gick alltför fort» (!)

Arbetet är indeladt i 9 kapitel. Det första af dessa, hvilket innehåller sjelfva dedikationen, är ett rättfärdigande af sjelfva arbetet och derjemte en bön till Gud. Derefter öfvergår drottningen i nästa kapitel till en geografisk skildring af Sverige och en historik öfver dess konungar. Tredje kapitlet är en fortsättning af föregående och behandlar Gustaf Adolf. Hennes karakteristik af denna konung måste intressera oss:

Ce Prince mérita ce nom (le Grand) par ses soins, par ses travaux, par son sang, et enfin par sa vie, au prix de laquelle il

acheta la gloire de son nom, qu'on a donné souvent à d'autres à meilleur marché. Il fut véritablement grand par son mérite, et par sa fortune. Rien n'eût manqué à sa félicité, s'il fût mort dévoué à l'ancienne Religion de ses Peres, au-lieu qu'il mourut pour la défense de l'hérésie. Toutefois pour ne pas faire tort à un si grand homme, je veux croire qu'il ne s'exposa pas pour une si méchante cause. Je crois plutôt qu'il se servit habilement de ce prétexte pour aller à la gloire de ses vastes desseins. Quoi qu'il en soit, il a eu le malheur de s'être sacrifié, ou au mensonge, ou à cette chimère que les hommes appellent la gloire, qui, toute chimère qu'elle est, a tant des charmes pour les grands coeurs.

Nästa kapitel redogör för drottningens födelse och första barnaår, de 3 derpå följande behandla de politiska händelserna under denna tid och skildra förmyndarne, »les cinq grands vieillards». Hennes karakteristiker af dessa äro korta och träffande: Gabriel Oxenstjerna var en» folkkär man, han var vänlig, hederlig, älskad af folket och adeln. Han var vältalig på landets sätt, men hans vältalighet var naturlig utan vidare studier, endast med en lätt klassisk anstrykning. — — Hans efterträdare Brahe var Sveriges förste adelsman. — — Han hade många vackra egenskaper, som gjorde honom angenäm för hela verlden, oaktadt hans girighet och litet envishet, fel, för hvilka man anklagade honom. — — Han var icke okunnig, skicklig i manliga idrotter och högst angenäm i sin konversation. Han har haft äran att vara medlem i två förmyndar-regeringar och förmyndare för 2 konungar, för mig och den närvarande konungen, Carl XI. — — Han dog förra året *(obs!)*, mycket gammal, men ännu kraftig. Jakob de la Gardie var »en frimodig man, af stor duglighet, något tvär och kunde föga förställa sig — —, en man, som öfverallt hade gjort sin pligt». Gyllenhjelm karakteriseras såsom »en mycket tapper man, hederlig och duglig samt god svensk. — — Han hade en osviklig trohet mot det kungliga huset. Han älskade mig, som hade jag varit hans dotter. Han dog äfven höljd af all mensklig ära under min regering». — Riksskattmästaren Gabriel Oxenstjerna »var en redlig och för sitt embete lämplig man». Om Axel Oxenstjerna talas naturligtvis mycket och på skilda ställen:

Ce grand homme avoit beaucoup d'acquis, ayant bien étudié dans sa jeunesse. Il lisoit encore au milieu de ses grandes occupations. Il avoit une grande capacité et connoissance des affaires et des

intérêts du monde. Il connoissoit le fort et le foible de tous les Etats de notre Europe. Il avoit une sagesse, une prudence consommée, une capacité vaste, un coeur grand. Il étoit infatigable. Il avoit une assiduité et une application incomparable aux affaires. Il en faisoit son plaisir et son unique occupation; et quand il prenoit quelque relâche, ses propres divertissemens étoient des affaires. — — Au reste, il étoit ambitieux, mais fidèle, incorruptible, un peu trop lent et phlegmatique. etc.

I åttonde kapitlet talar drottningen om sin uppfostran, sina vanor, fel, svagheter och förtjenster. Här har hon äfven några ord om sina lärare och guvernörer: Axel Banér »var den bäste hofman, som på denna tid fans i Sverge. Han hade varit med vid alla konungens nöjen, hans förtrogne vid hans kärleksäfventyr och hans kamrat vid alla hans utflygter och debaucher (!) — — Denne adelsman var utmärkt i alla manliga idrotter, hofman, men mycket okunnig, han kände intet språk utom svenskan; vidare häftig och i sin ungdom mycket benägen för qvinnor och vin, och hans laster följde honom ända till hans död, ehuru något förmildrade. Man måste förlåta honom och skrifva dessa fel på tidens och folkets räkning. För öfrigt var han en hederlig man.» Om Johannes Matthiæ säges, att han var »en hederlig man af god slägt, lärd i alla vetenskaper och särdeles lämplig att undervisa ett barn sådant som jag, i det han egde en rättframhet, försigtighet och mildhet, som måste göra honom älskad och aktad. Han hade intet pedantiskt i sitt sätt» etc.

Det sista kapitlet förtäljer åtskilliga anekdoter från drottningens barndom. Hon talar här mycket om sin moder, hvilken »var en furstinna, som hade goda egenskaper men ingen som egnade sig för en regent». »Man gjorde mycket väl i att ej gifva någon plats i regeringen åt min moder. — — Min mening är, att qvinnorna aldrig borde regera; och jag är så öfvertygad härom, att jag säkerligen skulle fråntagit mina döttrar successionsrätten, om jag hade varit gift» etc. Med dessa reflektioner slutar arbetet.

Om äfven den form, drottningen valt för sin framställning, nämligen att dedicera den till Gud, föga tilltalar oss, måste man å andra sidan erkänna, att arbetet icke saknar förtjenster. Stilen är i allmänhet ledig och vacker, då icke, såsom understundom är

fallet, den är något sönderhackad eller upprepningar af alldeles samma sak ega rum, en omständighet, som tydligast visar att drottningen ej tänkt utgifva arbetet, i alla fall ej i det skick som det här befinner sig. Vidare äro karakteristikerna goda och bilderna ofta träffande och spirituela, såsom t. ex. då hon talar om furstars uppfostran:

> Les hommes craignent autant la mémoire des Princes, que leur pouvoir. Il les manient comme de petits Lions, qui égratignent toujours, quoiqu'ils ne dévorent pas encore les gens.

Af ett ofvan anfördt yttrande framgår att denna sjelfbiografi är författad 1681, i det hon der uppgifver att Brahe föregående år dött. Ms. är ett af dem, som i kopia sändes Arckenholtz från Rom. —

Om Kristinas *poetiska* skrifter är icke mycket att säga. De bestå dels i åtskilliga utkast till diktverk, hvilka af Guidi skulle utföras och hvilka nämnas ofvanför i förteckningen på drottningens arbeten, dels af några enstaka verser, dem hon inskjutit i denna skalds pastoral Endimione, och hvilka ej hafva något annat värde än det att vara ett bevis på hennes kännedom af italienska språket.

Några andra verser af henne än dessa har jag ej påträffat. Dock är det ganska sannolikt, att hon skrifvit sådana, först och främst på grund af det af Quadrio anförda arbetet »*Componimenti poetici*», bland hvilka han äfven nämner Kristinas. Detta arbete har jag ej funnit, men ingen anledning finnes att betvifla uppgiften hos en så samvetsgrann forskare. Det är då visserligen möjligt, att hvad som finnes der af Kristina ej är annat än verserna ur Endimione, men detta är mindre sannolikt, emedan utgifvaren väl svårligen i en antologi skulle velat upptaga några enstaka verser, inströdda i en annan skalds arbete, och hvilka väl svårligen kunna betraktas annat än som ändringar i hans manuskript.

En annan sak, som stöder detta antagande, är ett ofvan anfördt ställe ur Crescimbenis »Storia della Volgar Poesia», nämligen att han der yttrar om Kristina; »ed essendo peritissima nella lingua Toscana, tutto ciò, che scrisse *in versi* ed anche in prosa, è a maraviglia purgato, e culto». Med prosan åsyftas antag-

ligen Kristinas bref, men om de 73 versraderna i Endimione kunde Crescimbeni svårligen yttra sig på anförda sätt.

Emedan denna fråga på det närmaste angår mitt ämne, har jag ej velat lemna den oberörd, ehuru ett ytterligare sökande måhända kan bringa det omnämnda arbetet i dagen och dymedelst förskaffa visshet i saken.

Ernst Meyer.

En biljett från Thorild till Armfelt.

Kändt är, att Thorild, sedan hans »doctorat» misslyckades och sedan han funnit sig sviken i sina förväntningar att i England kunna »förena sig med alla excellenta hufvuden och hjertan, till att bryta träldomen öfver jorden,» någon tid efter sin hemkomst umgicks med planen att vinna anställning vid universitetet i Upsala. Han inlemnade genom Armfelt en »supplik, för att bli *någon ting*», och lofvade i det bref, som åtföljde denna supplik [1] »konungen och hans son lärda nöjen, och at genom någon smak af den brillant och högbet, som tillhöra en professor, lifva up hans bokorakler i Upsala.» Hans plan sträckte sig till att blifva professor i estetik eller filosofi i Upsala, och han hade en alldeles besynnerlig »osmak för allt afslag.»

Men då det syntes dröja med verkan af denna »fiera och långa supplik,» tyckes Thorild hafva kommit på andra tankar. I ett bref till Rosenstein [2] ber han honom, »om denna nåd skulle finna någon den minsta betänklighet», hålla tillbaka hans ansökan och »annihilera den enda villfarelse, jag låtit förföra mig till i lycksökning». Det här meddelade brefvet till Armfelt är skrifvet i samma syfte och i en ännu stoltare ton. Då Thorild måste uppgifva hoppet att få »det minsta som han kunde taga och vara fri», anlitade han i stället i ekonomisk väg den kända hjelpsamheten hos den man, som, enligt hans egna ord, var »den högste och allraherrligaste af konungens alla serapher».

[1] Tryckt i Portefuille II: 130, jfr Atterbom, Sv. siare och skalder IV: 303, och Ljunggren, Sv. Vitterhetens häfder, I: 388.

[2] Atterbom, anf. ställe.

Originalet till denna biljett finnes bland de Reuterholmska papperen i K. Utrikes Dep:tet.

Min nådige Herr General,

Kan Herr Generalen förlåta mig den frihet jag vågar, at be Herr Generalen låna mig Tjugufem riksdaler? Jag skall innom 3 månader Ärligt betala min hela skuld. Mit stipendium gick til skulden på London. Men jag har nu något för mig, som är mig vigtigt. Och som jag rätt sällan på detta sätt flyr til deras godhet, som finna et nöje i at beskydda mig, så skall jag aldrig blifva ett orätt ämne för deras hjertans antingen *ömhet* eller *storhet.* — Kongl. Secr. Sparrsköld kan lemna en rads svar från Herr Generalen åt mig på Evas Caffehus, dit han brukar gå.

Den *fiera* och långa Suppliken är lika godt med. Man sade och sade mig att jag borde begära *något*: och jag begärde det *minsta* jag visste, som jag kunde taga och *vara fri.* Det är ett lappri, hvarmed Herr Generalen kan göra just som han i sin *vishet* och *nåd* finner bäst. Jag tror annars at den enda *nåd* en *man* har *rättighet* att begära af sin *Konung* är at *gifva oss rättvisa lagar.* —

Med en känsla, som jag sjelf tycker vara *adoration*, är jag evigt

Herr Generalens

Thorild.

SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

ÅRGÅNGARNE I—V.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

FJÄRDE ÅRGÅNGEN

1883

STOCKHOLM, 1885.
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Innehåll.

Härjemte medfölja som särskildt bihang för år 1883:

Af Svenska Literatursällskapet utgifna skrifter:

1880—81.

Samlaren, Tidskrift: I, 1. Pris i bokh. 3 kr.
„ „ I, 2. „ „ „ 2 „
Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: I. Pris i bokh. 2 kr.
Ur en antecknares samlingar: sidd. 1—64.

1881—82.

Samlaren, Tidskrift: II, 1. Pris i bokh. 2 kr.
„ „ II, 2. „ „ „ 1 „ 50 öre.
Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: II. Pris i bokh. 3 kr.
En Svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. „ „ „ 2 „
Ur en antecknares samlingar: sidd. 65—192.

1882—83.

Samlaren, Tidskrift: III. Pris i bokh. 2 kr.
Ur en antecknares samlingar (slutet). Pris i bokh. för hela arbetet 6 kr.
Skrifter af C. G. Tessin: I och II. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883—84.

Samlaren, Tidskrift: IV, 1. Pris i bokh. 2 kr.
„ „ IV, 2. „ „ „ 2 „ 50 öre.
G. Benzelstjernas Censorsjournal: I. Pris i bokh. 2 kr.
1500- och 1600-talens Visböcker: I. Harald Oluffsons Visbok. 1 h. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

1884—85.

Samlaren, Tidskrift: V. Pris i bokh. 3 kr.
G. Benzelstjernas Censorsjournal: II. Pris i bokh. 2 kr.
„ „ „ III. „ „ „ 1 „
1500- och 1600-talens Visböcker:
I. Harald Oluffsons Visbok: 2 h. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
II. Bröms Gyllenmärs Visbok: 1 h. „ „ „ 2 „

För angelägenheter rörande tidskriften samt sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till sällskapets sekreterare Biblioteks-Amanuensen Grefve Eugène Lewenhaupt, Upsala.

Upsala i Maj 1885.

Svenska Literatursällskapets Arbetsutskott.
